

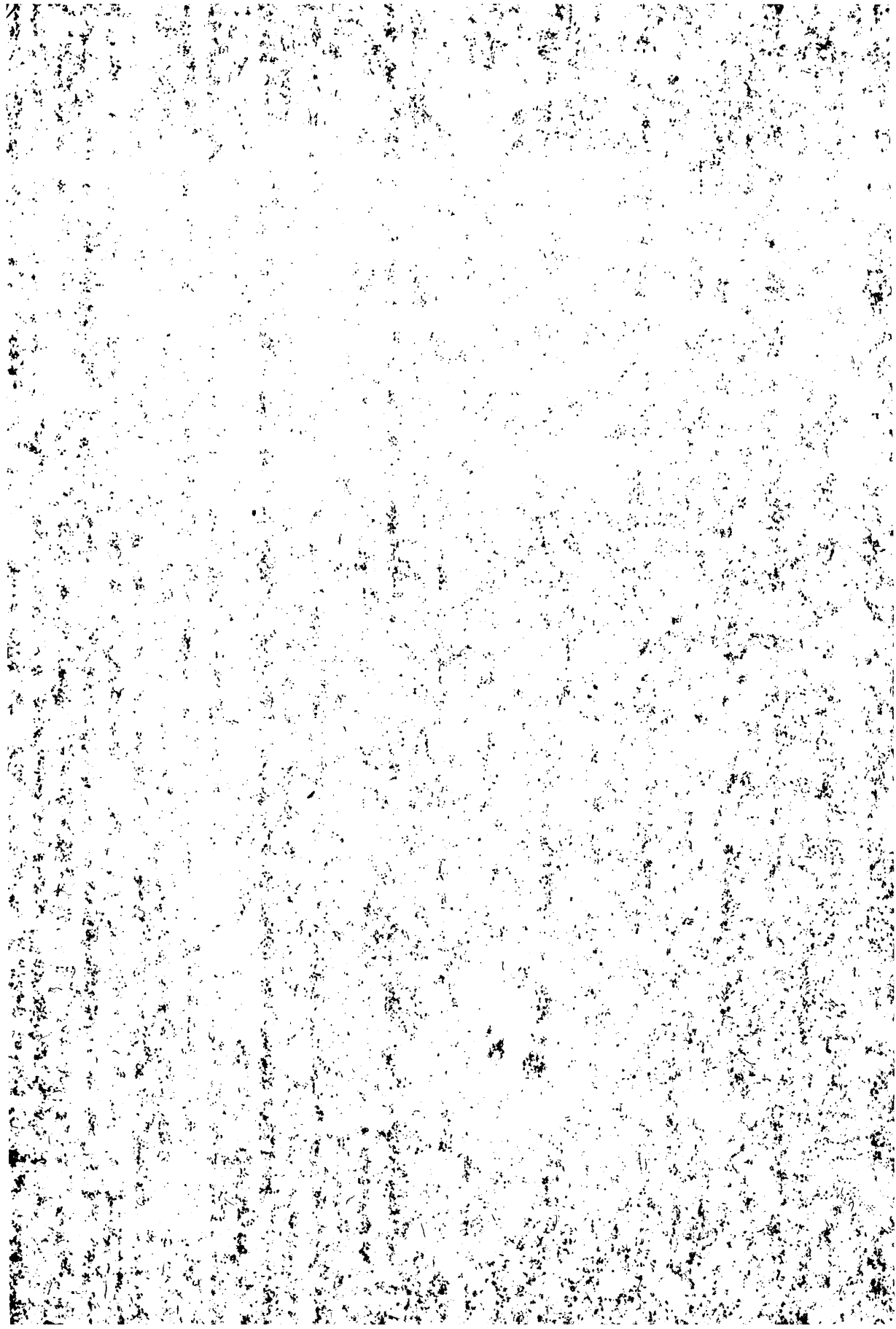
KERESZTÉNY MAGVETŐ

83. ÉVFOLYAM 2. SZÁM — ALAPÍTÁSI ÉVE 1861

KIADJA AZ UNITÁRIUS EGYHÁZ

1977

KERESZTÉNY MAGVETŐ

2. szám

83. évfolyam

1977

KOLOZSVÁR-NAPOCA

TARTALOM

TANULMÁNYOK

Dr. Juhász István Románia állami függetlenségének századik évfordulója	79
<u>Dr. Mikó Imre</u>	86
Dr. Erdő János A „csendes Petőfi utcá“-ból indult el. Adatok Mikó Imre életrajzához	87
Dr. Kovács Lajos „Mintha látta volna a láthatatlant“	89
Dr. Barabássy László Aki előttünk járt	92
<u>Justinian</u>	94
Hewett, A. Phillip Unitárius alapelvek	96
Dobai István Emlékek Balázs Ferencről	101
Fóris Géza Adatok a pipei unitárius egyházközség történetéből	103
Péterffy Gyula Beethoven	108
Dr. Nagy József Útjelző táblácskák Lambaréné felé	113
Sándor Bálint A torockószentgyörgyi unitárius temető	118

SZÓSZÉK — ŪRASZTALA

Fazakas Ferenc Jézus unitárius hitünk fényében	120
---	-----

Márton Sámuel	
Berde Mózsza öröksége	125
Pataki András	
Könny és mosoly	126
Jakab Dénes	
Keresztény versenyfelhívás	130
Kiss Ákos	
Hivatásunk	132
EGYHÁZI ÉLET	135
HÍREK	140
KÖNYVSZEMLE	143

KERESZTÉNY MAGVETŐ
Alapítási éve 1861
Megjelenik negyedévenként
Kiadja az Unitárius Egyház

Postacím: 3400 Cluj-Napoca, Bdul Lenin nr. 9. Szerkesztőség: Kolozsvár-Napoca,
Lenin út 9. Telefon: 1 46 09. Szerkesztő bizottság: dr. Kovács Lajos püspök (elnök
és felelős szerkesztő), dr. Erdő János (felelős szerkesztőhelyettes), dr. Szabó Árpád,
Szabó Dezső (szerkesztők) és Sebe Ferenc

TANULMÁNYOK

DR. JUHÁSZ ISTVÁN

ROMÁNIA ÁLLAMI FÜGGETLENSÉGÉNEK SZÁZADIK ÉVFORDULÓJA

a) A függetlenség proklamációja

1877. április 29-én a román parlament felhatalmazta az ország kormányát, hogy az oszmán hatalommal kitört háborúban tegye meg a szükséges intézkedéseket a haza létének biztosítására, valamint arra, hogy a háborút befejező béke fejezze ki Románia önállóságát, történelmi hivatása betöltésében. A javaslat abban a helyzetben született, amelyet öt Duna menti román városnak a török hajók általi bombázása teremtett. A román népet a legszélesebb körben átjárta az a felismerés, hogy elérkezett évszázadok óta élő reménysege beteljesedésének pillanata: az oszmán nagyhatalom protektorátusának lerázása, az állami függetlenség proklamálása. A felhatalmazás ezt a nemzeti akaratot fejezte ki, azzal a külpolitikai realizmussal, mely a kormányra bízta, szerezze meg e döntő lépésben az európai nagyhatalmak hozzájárulását. E felhatalmazás rámutat az 1856. évi párizsi békeszerződés által kialakított helyzetre, mely a román—török viszonyt az európai nemzetközi rend kereteibe illesztette be. Mihail Kogălniceanu külügyminiszter a felhatalmazás alapján megkezdte a függetlenség kimondásához vezető diplomáciai tevékenységet, de a nemzeti akarat tárgyalások és feltételek nélküli azonnali állásfoglalást követelt. Ennek egyre sürgetőbb követelése nyilatkozott meg a következő 10 napon. 1877. május 9-én a parlament a kormány addigi lépéseinek tudomásul vételével, de a nagyhatalmak állásfoglalásának bevárása nélkül, valóban csak a nép szuverenitására támaszkodva hozta meg történelmi határozatát, és kimondta Románia és a Török Porta közötti addigi kapcsolatok megszüntetését, *Románia abszolút függetlenségét*. A deklaráció napján a parlamentet körülölelő hatalmas tömeg és annak a késő éjszakába benyúló ünnepe láthatóvá tette, hogy e határozat a nép akaratából született. Vasile Alecsandri *A Balkán és a Kárpát* c. allegorikus költeményében már három évvel korábban konkrét módon fogalmazta meg a nemzeti célt: az „agg Balkánhoz” szolt a Kárpátok román népe:

„Hallod-e, Duna árján, nagy tengeren mi zeng szét:
A te jelszód a rabság, enyém a függetlenség.”

b) Az állami függetlenség előzményei

Az állami függetlenség kinyilvánítása egybekapcsolta Romániát azokkal a népekkel, amelyek 1875 óta egymást követő szabadságharcokban akartak véget vetni az 500 éves balkáni török uralomnak. Hercegovina és Bosznia szerb parasztjainak felkelése 1875 júliusában kezdődött, 1876 májusában indult meg a bolgár felkelés, amelyet a török katonaság kegyetlen vérengzései fojtottak el, 1876 júniusától Szerbia és Montenegro vívott négyhónapos háborút a török ellen. A függetlenségét proklamáló Románia ennek a szabadságért küzdő frontnak nemcsak egyik tagja, hanem bázist biztosítva a bolgár forradalmároknak, annak egyik támogatója is volt. A megelőző századok áldozatai fenn tudták tartani a román államok életkereteit akkor is, amikor a bolgárok és szerbek a török katonai feudalizmus közvetlen uralma alá jutottak. Az ottomán nagyhatalom elleni végső harcban Románia az állami szervezet és önálló hadsereg erőivel vett részt; olyan helyzetből indult el, amelyet a román népnek sokszázados önvédelmi harca biztosított a XIX. századi utódok számára. A „negyvennyolcas“ román nemzedék történetírói, politikusai és költői a függetlenség előkészítésében és kivívásában a századokon át védelmezett román államiság hagyományait tudatosították, s így vértették fel népüket a döntő küzdelemre. Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul nemcsak a nép szabadságának hősei, hanem az állami szuverenitás védelmezői voltak, s bár nem tudták feltartóztatni a középkori Európa legnagyobb katonai hatalmát, megmentették a Román országok állami létét.

Nicolae Iorga megállapítása szerint a függetlenség vágya a román történelem egyik permanens vonása. A mai román történetírás a román—török viszony alapos elemzésével igazolja, hogy e törekvésnek reális alapot adtak a román—török viszonyt szabályozó politikai szerződések. Különösen az oszmán hatalom európai expanziója második szakaszában, a Konstantinápoly eleste (1453) és Bécs ostroma (1683) közötti időben töltöttek be ezek a szerződések normatív szerepet. A román államiság kontinuitásának elismerése és garantálása jellemző módon fejeződött ki pl. az első moldvai „kapitulációban“ (1511), amelyben a Porta elismerte az ország „szabad és meg-nem-hódított“ jellegét, elismerte, hogy „saját törvényei szerint, a Porta beavatkozása nélkül kormányoztatik“. A török fennhatóság mindkét fejedelemség felett — éppen úgy, mint az erdélyi fejedelemség életében — a Portának fizetett adóra és a fejedelemségnek a török általi megerősítésére korlátozódott.

A hanyatló török hatalom a fanarióta fejedelmek trónrahelyezésével szorosabbra vonta a román fejedelemségek állami életének kereteit, tovább korlátozta szabadságukat, de a megelőző évszázadok intézményeit a XVIII. századi tirannizmus sem törölte el.

A török fönhatóság utolsó századában, kezdve az 1774. évi kucsukainardzsi békével, a román fejedelemségek állami létét két kelet-európai nagyhatalom: a cári Oroszország és a török Porta ismételtelen el-

ismerte, autonómiáját megerősítette. Bár az orosz—török háborúk évszázada nem szüntette meg a török protektorátust és a két fejedelemség kiszolgáltatottságát, kiemelte a két államszervezet európai jelentőségét. Előbb a két nagy ellenfél politikai irányítóiban, majd a harcaiba beavatkozó közép-európai és nyugat-európai államokban is kialakította azt a felismerést, hogy a két nagyhatalmat egymástól elválasztó román állam európai egyensúlyt biztosító hivatást tölt be. A kelet-európai hegemoniáért küzdő nagyhatalmak háborúkban, békekötésekben és szerződésekből egyformán tekintetbe vették az Al-Duna vidékének két történeti román államát.

A nagyhatalmi szempontok és nemzeti érdekek összeütközése azonban elkerülhetetlen volt. Az 1848-as forradalom, az 1859. évi unió igazolta, hogy a román nép önmagáért építi, erősíti államát. A felvilágosodás és a nemzeti romantika írói, a parasztságot a hatalom megszerzésére indító 1821. évi forradalom, a liberális demokrácia eszmehirdetői és politikusai, a kialakuló városi polgárság és a növekvő munkásosztály harcai kibontakoztatják a román nemzettudat politikai programját. Ezt a programot fejezte ki Vasile Alecsandri 1848-ban írt *Románia ébresztése* című verse:

„A világ most fojtó álmok vasbilincseit levette,
Rég óhajtott célok útján indul bátran mindenütt

— — —

Csak te járod, jó román nép, egyre még a vaksötétet

— — —

Meddig hajtsz térdre minket vak kegyetlen, lomha zsarnok

— — —

Fel, románok! A világ néz, mint leszünk mi szabad nemzet!

Románia nevének elismertetése, a Cuza—Kogălniceanu nemzedéke szívós harcának egyik fő politikai célkitűzése, azt fejezte ki, hogy a felébredt román nép olyan államot kíván kiharcolni, mely az egész nép egységének, felemelkedésének legyen eszköze, szimbóluma és biztosítéka. A nagyhatalmak politikusai által elismert hagyományos román államiség lehetett megosztott fejedelemség, lehetett egy fejlődés nélküli agrár társadalom otthona és lehetett a török Porta adófizetője vagy az európai nagyhatalmak privilegizált vállalatának gazdasági függvénye — mivel a nagyhatalmi szempont nem látott benne többet, mint ütköző területet a cár és a szultán birodalma között —, de a felébredt román nép számára ez az öröklött állam csak mint megújult állam jelenthetett célt és értéket: mint egységes, mint a társadalmi igazságságot megvalósító, a modern fejlődést elindító, mint szabad, független, vagy — amint 1877-ben kifejezték — „abszolút független“ ország!

A függetlenség a nemzeti célok megvalósításáért vállalta az öröklött államiságnak a teljes szuverenitásra való felemelését, s ezzel az egység útját, s vele együtt a harcot és az áldozatot.

c) A függetlenségi háború

A függetlenség kivívásának egyetlen reális útja a cári Oroszországgal való katonai szövetség volt. A török birodalom — gazdasági-társadalmi hanyatlása és belső politikai zavarai ellenére — még mindig katonai nagyhatalom volt.

Oroszország 1877. április 12-én hadat üzent Törökországnak. A háború 9 hónapig tartó harc és 1 hónapig tartó fegyverszünet és tárgyalás után 1878. február 19-én ért véget (san-stefanói béke).

Az orosz hadsereggel való együttműködésről szóló konvenciót 1877. április 4-én Mihail Kogălniceanu külügyminiszter írta alá. A megegyezés biztosította az orosz csapatoknak Románián való átvonulását és élelmezését, rendelkezésükre bocsátotta a román vasútvonalakat, valamint azt, hogy az orosz seregek felvonulásáig a román hadsereg őrzi a Duna vonalát. Ezzel elejét vették annak, hogy az ország hadszíntérré váljék. Az oroszok kötelezték magukat, hogy tiszteletben tartják a román állam politikai jogait, megőrzik és megvédik Románia területi integritását. Az orosz felvonulásig a román divíziók fele Bukarest környékét, másik fele Olténia nyugati sarkában Calafatot védelmezte, majd az egész román hadsereg Olténiában koncentráltatott.

A törökök ellen felvonuló orosz hadsereg fő ereje, négy orosz hadtest, két hónappal a hadüzenet után, 1877. június közepén kelt át a Dunán Zimniceánál, az Olt torkolatától keletre. Az átkelést gyors előnyomulás követte, mely egy hónap alatt áttörte a Balkán hegység török védelmi vonalát, birtokba vette a Sipka-szorost, és itt tartotta magát a török ellentámadással szemben. Az orosz előnyomulást és az egész hadjárat sikerét azonban súlyosan veszélyeztette az, hogy a fővonaltól nyugatra, Bulgária északi részén a plevnai erődítményt az oroszok nem tudták bevenni, s itt Oszmán Pasa Szerbiából hozott mintegy 40 000 főnyi serege az orosz sereget bekerítéssel fenyegette. Így lett az egész európai közvélemény által számon tartott bulgáriai hadszíntérnek a Sipka-szoros után Plevna a legismertebb helységneve.

A háború első hónapjaiban az oroszok visszautasították a román hadseregnek a bulgáriai harcokba való beavatkozását, de plevnai vereségük után segítséget kértek. 1877 augusztusában jött létre a katonai kooperációra vonatkozó újabb megállapodás. A két hadvezetőség együtt dolgozta ki a plevnai frontra váró feladatokat, s e front román és orosz erőinek főparancsnoka I. Károly, Románia hercege lett.

1877. augusztus 30-án került sor a harmadik plevnai csatára, amelyben e várat körülvevő 14 erődítmény láncolatát délről három orosz hadsereg, keletről a román hadsereg ostromolta. A hadvezetőség hibái miatt ez az ütközet követelte a legtöbb emberi áldozatot. Ekkor lett a Grivica helynév a román történelem kitörölhetetlen része. A két rendkívül erős grivicai erődítmény közül az egyiket a román hadsereg nemcsak bevette, hanem meg is tartotta (Grivica 1). Mivel az áldozatok emléke egybefonódott a kivívott katonai siker tudatával, a tűzkeresztség megerősítette a 38 000 főt számláló román operatív hadsereg egészét.

A további hasztalan áldozat elkerülésére a hadvezetőség Plevna teljes körülzárolására és rendszeres ostromára határozta el magát. E lassúbb hadviselésben az oroszok Plevna déli és nyugati elővárosait, a románok az északi vonalon Rahovát foglalták el. Az ostromlók hátát biztosító győzelmek után, november 28-án indult meg a végső támadás Plevna ellen; ebben a döntő csatában a plevnai front északkeleti oldalán támadó román hadsereg vette be Opanez erődítményét s ejtett fogságba mintegy 7000 török katonát. A nagy küzdelem végét jelezte az, hogy a harcokban megsebesült Oszman pasa a román tartalék-divízió parancsnokának (Cerchez ezredes) megadta magát, s elrendelte a még harcban álló török erőknek a kapitulációt (összesen mintegy 45 000 török fogoly).

A plevnai győzelem után egy hónapnak kellett eltelnie, amíg az orosz, román seregek újabb támadásokra csoportosíthatták erőiket. A rettenetes tél, a sokszor 1 méteres hó ellenére a fő támadási vonalon egymás után foglalták el Szófiát, Filippopolt, Adrianopolt és érkeztek Konstantinápoly elé (dec. 23—jan. 18.). A nyugati hadszíntéren a román hadsereg feladata lett a Duna menti legerősebb török vár, Vidin ostroma s az onnan fenyegető török támadás megelőzése. 15 000 katonával ezt a várat is erődítménygyűrű és kiváló tüzérség védte. A vár körülzárása december végére fejeződött be, s az ostrom január közepén az elővárak elleni rohammal kezdődött. Ekkor lett a Smírdan falu melletti három erődítmény olyan emlékezetessé, amint Grivica bástyái négy és fél hónappal korábban. Az egész bulgáriai hadviselés 10 000 áldozatot követelt a román hadseregtől halottakban és sebesültekben, s e nagy számból mintegy 2000 esik a harmadik plevnai csata napjára s mintegy 600 Smírdan ostromára. A hadtörténelem éppen úgy, mint a résztvevők emlékeit megörökítő líra, epika, festészet — egyformán arról vallanak, hogy az áldozatok nagy számát a törökök jobb fegyverei, ágyúi és messzehordó puskái ellen kézi fegyverekkel küzdő, valójában a testüket harcra dobó román dorobáncok áldozatkészsége magyarázza.

Az, amit Vasile Alecsandri mindjárt Grivica után megénekelt, az egész észak-bulgáriai román hadviselés, hősiesség és áldozat összefoglalója lett.

„Ólomzáport szór ránk a vár,
Megáll a szív verése!
Vad rendeket vág a halál,
De más tolul a részbe!“

(*Peneş Curcanul*)

Vasile Alecsandri *A mi katonáink* című kötete minden hadi tudósításnál és történelmi elemzésnél hívebben tükrözi azt, ahogyan a román nép katonáin át részt vesz az orosz—török háborúban. Valójában, lényeg szerint, az önmaga felszabadulását, országa függetlenségét biztosító küzdelemben. Ebben a lírai hadi krónikában valamilyen ősi törvény szólal meg, mely a szabadságot az áldozathoz köti. Alecsandri leíró művészete

úgy mutatja meg a katonák áldozatának, szenvedéseinek, halálának emberi vonásait, hogy ebben egyúttal kifejezést nyert, hogy bármilyen rettenetes is volt, ezt a sorsot vállalni kellett!

Az *Óda a román katonákhoz* Plevna eleste dátumán az önkéntes áldozatvállalás gondolatában egybekapcsolta a román múltat, jelent és jövőt.

„Mert mint fény ha hull a földre: tettek mutatja hűen,
Hogy a múltban kik valánk mi s kik leszünk az új jövőben!“

A függetlenség román költőjével együtt emlékezünk Arany Jánosra is, aki a szabadság hivatott magyar énekese, Petőfi helyett és reá emlékezve ünnepelte *Plevna* című versében 1877 őszén a szabadságnak ezt az új diadalát:

„Hol a lant, melynek húrja
a harc zaján is túl kiáltson: »Csak diadalra . . . csak tovább . . .«

— — — —

Ki zsarnok volt s Európa réme,
Most ezt nagy rémtől menti meg,
S a népszabadság szent nevébe'
Övé a zászló, mely lebeg.

— — — —

Azért e zászlónak dicsőség!
S magyar ajakról kétszeres! . . .

— — — —

S e diadal-nap életemnek
Megaranyozza alkonyát.“

d) A függetlenségért hozott áldozatok jelentősége

1877—1878 román nemzeti jelentőségének felmérése hiányos maradna, ha csak a katonák áldozatait tartanók szem előtt. A függetlenségi döntést megelőző éveket súlyos pénzügyi válság jellemezte, s az államadósságok között a hadsereg felszerelése elmaradt. A török háború összesen mintegy 100 000 katona behívását, mozgósítását tette szükségessé, de a behívottaknak puskával való ellátását csak egy ad hoc társadalmi gyűjtő mozgalom tette lehetővé. A hadsereg táplálására a kincstár bevezette a rekvirálásokat. A parasztság készséggel támogatta az országos akciót, míg a nagybirtokosok és nagybérlok elrejtették készleteiket. A társadalmi önkéntes támogatás mértékére jellemző: míg a rekvirálások végső értéke 11 millió lejűt tett ki, az, amit a hadsereg élelmi-szerekben önként kapott a lakosságtól — ismét elsősorban a parasztságtól —, 9 millió lej volt.

A katonák önfeláldozása s a sok társadalmi gyűjtő akció egyformán azt mutatja, hogy az 1877—78-as román—török háborúnak román oldalon a legfontosabb jellemvonása az önkéntesség volt. Egyik nagyhatalom sem kényszerítette rá a román népre ezt a háborút: önmaga akart szembeszállni sokszázados elnyomóival s akarta megszerezni így egy új történelemhez a győzelem jogát. Ez az önkéntesség vonzotta Erdély és Bukovina román ifjúsága egy részét is, hogy átkelve a határon jelentkeztek önkéntes katonai szolgálatra. 1877. június 2-án az önkéntesség szolidaritása nevében írta Gh. Barițiu brassói újságja ezeket a történelmi szavakat: „A román katona ügye általános román ügy, győzelme az egész nemzeté.” Ez az önkéntesség teremtette meg a vöröskeresztés táborig kórházakat, amelyek munkájában a bukaresti orvoskar professzorai és diákjai mellett részt vettek erdélyi német és magyar orvosok is, s az ápoló személyzetben a Román Ortodox Egyház 200 szerzetese és 100 apácája.

A török hatalom felszámolásához önként nyújtott segítség a maga fő törekvésében, a függetlenség elismertetésében, teljes eredményt hozott. Az 1877. május 9-i deklarációval kapcsolatos állásfoglalást a legtöbb európai főváros külügyminisztériumában elhalasztották a háború utánra. A háború győzelmes befejezése után azonban a román függetlenséget elismerte mind a san-stefanói külön orosz—török béke, mind az 1878 júliusában összegyűlt berlini kongresszus.

Brătianu és Kogălniceanu berlini missziójának igazi hátvédje az a nemzeti akarat, mely áldozatokkal igazolta függetlenségi és felemelkedési törekvését. 1878-ban azonban még nem jött el a nemzeti akaratok meghallgatásának ideje. Azok érvényesítése útján továbbhaladásra, további harcra és további áldozatokra volt szükség. A függetlenségi háborút a román nép áldozatai nyerték meg, bebizonyították, hogy akik vagyonukat, életüket adják a hazáért, ők a nemzet és az ország, még akkor is, ha nevükben a földesúri és polgári pártok kormányoznak s követeléseiket a diplomataik korlátozzák.

A függetlenség kivívása valóban fordulópont a XIX. századi román felemelkedés történetében. A nép kivívta a politikai nemzet szuverén rangját. A győzelem csúcán azonban a felelősséget hordozók, a közösség írói, tudósai, vezérei felismerték a továbbhaladás feladatait: teljessé és erőssé tenni a jövőndőt.

AZ UNITÁRIUS EGYHÁZ KÉPVISELŐ TANÁCSA megrendült lélekkel, de Isten akaratában megnyugodva jelenti, hogy

Dr. MIKÓ IMRE
főgondnok

életének 66. évében, március 21-én, hosszas szenvedés után nemes lelkét visszaadta Teremtőjének.

Azzal a buzgósággal és ragaszkodással, amelyet azoktól a hitvalló őseitől örökölt, „akik előtte jártak“, kora ifjúságától élete utolsó leheletéig példaadó hűséggel szolgálta népünket, az együttlakó népek testvériségét, egyházunkat és hazánkat.

Mint bölcs egyházkormányzó egyházunk életének irányításában odaadó felelősségtudattal és szerető gondoskodással vett részt.

Nagyszerű írásaiban múltbeli nagyjaink életét és tevékenységét ihletett módon örököltette meg.

Köszönjük gondviselő Istenünknek tartalmas, színes, gazdag, áldott életét.

Emlékét hálás kegyelettel őrizzük!

A hamvasztás utáni gyászszertartás, utolsó akaratára értelmében, a Petőfi utcai 17. szám alatti családi háznál, március 29-én, kedden délután 1/24 órakor lesz.

Az Unitárius Egyház Képviselő Tanácsa

DR. MIKÓ IMRE
FŐGONDNOK

DR. ERDŐ JÁNOS

A „CSENDES PETŐFI UTCÁ“-BÓL INDULT EL

Adatok Mikó Imre életrajzához

Gyermekkora

Bánffyhunyadon született 1911. március 27-én. Édesapja bölöni származású dr. Mikó Lőrinc törvényszéki bíró, édesanyja torockói Zsakó Aranka, a „vaskenyér“ házából. Az első világháború kitörésekor, 1914-ben a család Kolozsvárra költözött, a „csendes Petőfi utca“-i Zsakó házba; ez lett élete végéig állandó lakhelye.

A családi otthon lelki világa, az iskola, a múlt, akik előtte jártak, mind termékenyítőleg hatottak gyermek- és ifjúkorára. Szüleinek élete a hűséges ember- és társadalomszolgálatot példázta. Apja az első világháború és hosszú hadifogság után az unitárius egyház tanácsosa, odaadó munkása, élete utolsó éveiben pedig (1946—1952) főgondnoka volt. Anyja az egyházi és társadalmi nőmozgalom kiemelkedő személyisége, a gyermekvédelem és a munkaképtelenek ügyének lelkes harcosa, az unitárius ipari leányközépfiskola létrehozója és első felügyelő gondnoka.

A tanulás évei

Elemi és középiskolai tanulmányait az 1916—1928. években a kolozsvári unitárius főgimnáziumban végezte el. A felsőbb osztályokban a Kriza-önképzőkör lelkes tagja, nyolcadikos korában pedig elnöke volt.

Érettségi után a jogi pályát választotta. Döntését befolyásolta a családi hagyomány és az a társadalmi szemlélet, mely a jogászságban látta az értelmiség vezető rétegét. 1928-ban iratkozott be a kolozsvári egyetem jogi fakultására és ezzel egyidejűleg az Unitárius Teológiai Akadémiára is, ahol két évet hallgatott le. 1934-ben jogi doktorátust szerzett. 1934—1936 között ösztöndíjasként Párizsban folytatta jogi tanulmányait, és idegen nyelveket tanult. Közben bejárta Németországot, Angliát és Svájcot.

Életútjának állomásai

Az 1937-es év jelzi elindulásának idejét. Ebben az évben ügyvédi irodát nyitott Kolozsvárt. A közéleti pálya vonzotta. Érvényesíteni akarta képességeit és a nép érdekeit szolgáló elgondolásait. A közösséget sokoldalúan szolgáló emberré vált, aki több történeti szakasznak tanúja és tanúságtévője lett. Megismerte az élet magasságait, de mélységeit is.

Közéleti munkásságát világi-társadalmi és egyházi téren fejtette ki. Szerepet vállalt az ország politikai életében; az akkori Magyar Párt kolozsvári irodájának titkára lett, majd országgyűlési képviselőnek választották meg. Közben a közjog, a nemzetközi jog és kisebbségvédelem terén művelte a szakirodalmat.

1939. aug. 5-én házasságot kötött Kauntz Kornéliával. Házasságukból négy gyermek született.

A második világháború alatt kapcsolatba lépett a baloldali erőkkal, és részt vett a békemozgalomban.

1969-ben tagja lett a Romániai Írószövetségnek. 1970-ben a Kriterion könyvkiadónál szerkesztői állást kapott; itt egyik kezdeményezője és végig szerkesztője volt a nagyértékű és népszerű Téka-könyvsorozatnak.

1971-ben Magyarországra, 1972 őszén a Szovjetunióba utazott, mint az ottani írószövetség vendége. 1973-ban egy hónapot töltött az Egyesült Államokban, ahol különböző városokban előadásokat tartott a romániai magyar emlékirattirodalomról. 1976 tavaszán előadói körutat tett Ausztriában, az NESZK-ban és Svájcban.

1975-ben nyugdíjba vonult; most már minden idejét irodalmi tevékenységre fordíthatta.

A közéleti szolgálatával párhuzamosan tevékenykedett egyházi téren is. Balázs Ferenc oldalán bekapcsolódott az unitárius ifjúsági mozgalomba. 1936-ban, 25 éves korában a Főtanács tagjának választották; — ilyen fiatal főtanácsi tagról nem tud egyháztörténelmünk. 1943-ban a székelykeresztúri unitárius főgimnázium felügyelőgondnokává választották. 1964-től rövid megszakítással (1969—1972) az egyház főgondnoki tisztségét töltötte be. Mint főtanácsi tag és főgondnok értékes munkásságot fejtett ki az egyház megújítása érdekében. Tevékeny részt vett az egyház alapításának 400. évfordulója alkalmával 1968-ban tartott zsinat előkészítésében. 1972-ben jelen volt feleségével együtt az Unitárius Világszövetség — IARF — heidelbergi kongresszusán, és ott felszólalásával figyelmet ébresztett a romániai unitárius egyház és személye iránt. Utolsó főgondnoki ténykedése az 1976. dec. 4—5. napjain Marosvásárhelyen tartott zsinaton való részvétele volt. Bár súlyos beteg volt már, de kötelességének tartotta részt venni a gyűlés munkálataiban. Helytállásával és példaadó türelmével búcsúzott egyházától.

Munkája közben, elvégzetlen dolgok, beteljesületlenül maradt írói tervek és főgondnoki elgondolások közepette érte a halál Kolozsvárt 1977. március 21-én.

Temetése, hamvasztása után, március 29-én volt a Petőfi utcai családi ház udvarán. Dr. Kovács Lajos püspök temetési beszédében méltatta hűséges emberszolgálatát és egyházi érdemeit. Az egyház nevében főgondnoktársa, Dr. Barabássy László búcsúztatta. A Romániai Írószövetség nevében Dávid Gyula vett búcsút az embertől és íróársától.

Mikó Imre egyéniségének összetevője és meghatározója a tiszta emberség, a tudás és a hivatástudat biztonsága, az emberben való hit és a személyiség varázsa volt.

Alkotó egyéniség, fáradhatatlan volt a múlt értékeinek, építő tanulságainak, haladó hagyományainak feltárásában és értékesítésében. A jelenből vallott a múlttól és akarva-akaratlanul a jövőről is. Minden művében a tiszta humanizmus, az igazságszeretet és a jézusi testvériség elvei vezérelték.

Alkotásai

Sokoldalú író, aki nem restellette „kevésbé rangos“ műfajban írni egészen a könyvrecenzióig. Vallotta, hogy számára a funkció fontos, amelyet „az írás nemzetiégi köztudatunk alakításában betölt“.

Első írása 1928-ban jelent meg nyomtatásban a Kriza-önképzőkör Almanachjában, első könyve 1932-ben, 21 éves korában. Ettől kezdve írásai-
val állandóan jelen van a hazai magyar újságokban: Keleti Újság, Ellenzék, és folyóiratokban: Erdélyi Fialatok, Magyar Kisebbség, Korunk, Erdélyi Múzeum, Hitel, Keresztény Magvető. 1948 után főleg műfordításokkal foglalkozott, oroszról, románból, franciából és németből fordított.

1967-től kezdve esszéekkel, történelmi regényekkel, tanulmányköte-
tekkel jelentkezett. Írásai jelentek meg a hazai magyar folyóiratokban: Utunk, Korunk, A Hét, Igaz Szó, Művelődés. Nagyobb munkái, melyek népkönyvvé váltak:

Honpolgárok és világpolgárok (1967), A bércre esett fa. Bölöni Far-
kas Sándor életregénye (1969, II. kiadás 1977), Az utolsó polihisztor
(1971), Akik előttem jártak (1976, 1977), Beke Györggyel és Fodor Sán-
dorral együtt: Orbán Balázs nyomdokain (1969), Dávid Gyulával: Pe-
tőfi Erdélyben (1972).

Bevezető tanulmányokat írt Illyés Gyula: Puszták népe, Jancsó Béla: Irodalom és közélet, Bölöni Farkas Sándor: Utazás Észak-Ameri-
kában, Balázs Ferenc: Bejárom a kerek világot és Kós Károly: Varjú-
nemzetség c. művekhez.

Befejezetlenül maradt munkái: A csendes Petőfi utca — önéletrajzi
írás és Rög és nagyvilág — Balázs Ferencről szóló monográfia.

Mikó Imre nemcsak alkotó, de példamutató ember is volt. Nehéz,
megpróbáltatásokkal tele korban előttünk járt, utat mutatott a szülőföld
és nép szeretetében, az értékek megbecsülésében és az igaz emberség-
ben. Önmagáról, de valamiképpen nekünk is, így vallott: „Íme, ti mind-
nyájan, akik egyben az utókor is vagytok, eddig tart a bércre esett fa
regényes története. Szomorú, ha csak az egyedülálló ember sorsát látod
benne, de biztató, ha arra gondolsz, hogy a lélek ereje — bárhová is
vezessen a sors — csuda dolgokat tehet.“

Akik ismerték Mikó Imrét, szeretettel és tisztelettel őrzik emlékét.

DR. KOVÁCS LAJOS

„MINTHA LÁTTA VOLNA A LÁTHATATLANT“

Zsid 11,27

Holbeinnak, a 16. század híres német reneszánsz festőművészenek
van egy 58 fametszetből álló képcsoportozata, amelynek címe: *A halál-
tánc*. Ezeken a képeken, amelyek a korabeli társadalom különböző osz-
tályainak jellegzetes képviselőit ábrázolják, egy csontvázszerű, félelme-
tes alak látható: a halál. Egy kivételével mindegyik képen a halál fe-

nyezet, gúnyolódik és diadalmaskodik, azt a gondolatot akarva kifejezésre juttatni, hogy minden földi élet menthetetlenül és vigasztalanul a sötétségbe, a végső megsemmisülésbe torkollik.

Ez a gyászszertartás is nagyon világosan beszél nekünk arról, hogy minden földi élet, előbb vagy utóbb, a szenvedéseket elnémitő, minden vitát végérvényesen lezáró, minden gondot megszüntető, mindent kiegyenlítő halál csendes békességéhez érkezik el.

Ebben a szomorú órában újra ráeszmélünk arra, amiről időről időre szívesen megfeledekzünk, hogy mi mindannyian Isten kezében vagyunk, aki a mi teremtő, gondviselő, megtartó Atyánk, a jóságával és szeretetével minket szüntelenül átölelő, végtelen erő és hatalom. De, amint Ézsaiás próféta mondja, „A mi utaink nem az ő utai, a mi gondolataink nem az ő gondolatai“. Ő Isten, örökkévaló és mindenható. Mi pedig emberek vagyunk, az Ő mulandó gyermekei, akiknek a bölcső és koporsó közti földi élete egyszer véget ér; akiknek előbb vagy utóbb végső számadástételre meg kell jelennünk az Ő színe előtt; akik felé szüntelenül hangzik az evangéliumi figyelmeztetés: figyeljünk, vigyázzunk és imádkozzunk, mert nem tudjuk, mikor jő el az Úr, a számonkérő Isten; figyeljünk, vigyázzunk és imádkozzunk, hogy bármikor érkezék el hozzánk utolsó földi óránk, este vagy éjfélkor, kakasszókor vagy reggel, minket mindig, életünk minden pillanatában készen, vigyázva találjon.

Mikó Imre kedves atyánkfia felé is íme elhangzott a hívó szó. 66 évi földi vándorlása után napjai elfogytak; eljött az ő órája, hogy itt-hagyjon mindenkit, akit szeretett, mindent, amit földi életében célnak, értéknek tartott. Eljött az ő órája, hogy általmenjen e földi, kézzelfogható, látható életből a láthatatlan, örökkévaló világba.

De mi, gyászoló család és gyásztisztességet tevő gyülekezet, nem holbeini pesszimizmussal veszünk részt ezen a fájdalmas végtisztességen; nem az irgalmatlan ószövetségi ítéletre gondolunk a megrendülésnek ebben a komor órájában: „Orcád veritékével egyed a te kenyeredet, míglen visszatérsz a földre, mert abból vétettél.“ Nem a próféta keserű szavaira figyelünk: „Minden test fű és minden szépsége olyan, mint a mezőnek virága; megszárad a fű, és virága elhull.“ A halál látogatásának fájdalmas valóságát nagyon jól értjük, alázatos lélekkel elfogadjuk, de diadalmas istenhitünkkel, tiszta áhítatunkkal a felolvasott alapigék vigasztalásába kapaszkodunk: „Nem a láthatókra nézünk, hanem a láthatatlanokra, mert a láthatók ideig valók, a láthatatlanok pedig örökkévalók.“ „Erős szívű volt, mintha látta volna a láthatatlant.“

Ezekben a bibliai versekben nagyszerűen jut kifejezésre az evangélium szelleméből táplálkozó, hívó embernek a halállal kapcsolatos félreérthetetlen, világos állásfoglalása, amely azt hirdeti, hogy a halállal tulajdonképpen nem ér véget az emberi élet. Hiszen a mi földi életünket is láthatatlan erők irányítják: eszméink, értelmünk, érzéseink, eszményeink, hitünk és szeretetünk által részben már itt a földön elkezdődik a mi láthatatlan életünk. És ami bennünk láthatatlan, ami bennünk örök, az folytatódik tovább diadalmasan halálunk után.

Mik voltak azok a láthatatlan erők, amelyek Mikó Imre kedves atyánkfia földi életét irányították? Miben volt ő erős szívű, mintha látta volna a láthatatlant?

Ezekre a kérdésekre részben végső akarata derít világosságot. Azt kívánta, hogy itt, ennek a hajléknak udvarán búcsúzzunk tőle, ahol szülei, elődei, azok, „akik előtte jártak“, tanították őt a láthatatlan élet áldott valóságaira: az istenhitre, a múlt értékeinek megbecsülésére, a szülőföld rajongó szeretetére, az együttlakó népek és vallásfelekezetek békés, összhangzó életét építő, felelősségteljes, fáradhatatlan, önzetlen tevékenységre. A tiszteletreméltó múltat kutatta, és a boldogabb, áldottabb jövőt igyekezett szolgálni nagyszerű írói munkásságával, amely részére hazánkban és országhatárainkon túl is hírnevet, elismerést, megbecsülést, tiszteletet és őszinte ragaszkodást biztosított.

De egyházunk is benne egyik leghűségesebb tagját, nagytekintélyű és általánosan tisztelt vezetőjét veszítette el. Egyházunk életébe annak legválságosabb időszakában, a 18. század kezdetén kapcsolódtak be ténylegesen világi vezetőink, elsősorban főgondnokaink, akik egyházunk fennmaradásában és újra meg újra szükségessé vált megújulásában el-
külülhetetlen érdemeket szereztek. Ezeknek tiszteletreméltó sorában foglal el méltó helyet Mikó Imre kedves hittestvérünk is.

A búcsúzás órájában köszönjük Istenünknek azokat a láthatatlan erőket, amelyekkel őt olyan gazdagon megáldotta és amelyek, mert erős szívű volt, mintha látta volna a láthatatlant, hitünk szerint biztosítják részére az örök életet. Köszönjük a tiszta, magasztos eszmék iránti hűségét; köszönjük a hősi lelkületet, amelyről a megpróbáltatások hosszú sorozatában nagyszerű módon, erős szívvel tanúbizonyságot tett. Köszönjük, hogy valahányszor egyházunkat gazdag műveltségével és egyházi életünk minden területére kiterjedő ismeretével, valamint széles körű nyelvtudásával belföldön és külföldi hittestvéreink előtt képviselte, gyűléseink menetét bölcs megfontolással irányította, vagy gyülekezeteink tagjaihoz megragadó, lenyűgöző módon szólott, minden esetben hitet épített és szeretetet árasztott. Köszönjük azt a páratlan munkabírást és példamutató kitartást, amely egész életét jellemezte. Köszönjük, hogy tiszta lelkű, nemes szándékú, evangéliumi szeretetet, békességet, jóságot és összhangot árasztó, kedves, szelid, melegszívű ember volt. Köszönjük az igaz emberséget, amely benne áldott erővel lángolt. És végül, de nem utolsósorban köszönjük szűkebb családjá, hűségesebb hitvestársá, gyermekei, unokái, többi hozzátartozói és barátai iránti kifogyhatatlan szeretetét. Egyszerűen köszönjük, hogy „erős szívű volt, mintha látta volna a láthatatlant“.

Hitünk szerint már megállott az örök élet kapujában, és az örök bíróhoz, a megbocsátó édes Atyához így imádkozik: gondviselő Istenem! Gyarló emberi voltomban minden erőmmel próbáltam hűségesebb bizonyolni mindabban, amit reám bízál. Értelmem fényével, világosságával, szívem aggódó szeretetével és tollam erejével igyekeztem népem a jó, a szép, az igaz iránt lelkesíteni, népem, hazámat és egyházamat szolgálni. „Oh, vizsgálj meg engem és ismerd meg szívemet; próbálj meg engem és ismerd meg gondolataimat, és lásd meg, ha van-e nálam a gonoszságnak valamilyen útja és vezérelj engem az örökkévalóság útján.“ Hisszük, hogy a gondviselő Isten így szólt sokat szenvedett, gyöttrő fájdalmait erős szívvel hordozó, megfáradt gyermekéhez: jer és örököld az országot, amely azoknak készített a világ alapítása óta, akik földi életükben jézustanítványoknak, igaz embereknek bizonyultak.

Hisszük, hogy azok közül a láthatatlan erők közül, amelyek Mikó Imre kedves hittestvérünket erős szívűvé tették, a legnagyobb volt a soha le nem győzhető szellemi világhatalom, a szeretet. Hisszük, hogy ez a legszentebb láthatatlan erő, mely drága családja, rokonai és barátai felé földi életében olyan gazdagon áradt, áradni fog ezután még tisztábban, még teljesebben, még áldóbban. Nemes szellemi alakja fénylő csillagként ragyogjon azok felé, akik távozásában a legtöbbet veszítettek, és mindnyájunk felé, akik emlékét szívünkben hálás kegyelettel őrizzük. Ámen.*

DR. BARABÁSSY LÁSZLÓ

AKI ELŐTTÜNK JÁRT

Unitárius Egyházunk nevében állok e helyen, hogy mindannyiunkat ért veszteség tudatában szóljak, búcsút vegyek főgondnoktársamtól és felejthetetlen barátomtól, immár néhai dr. Mikó Imrétől.

Fájlalt távozása Egyházunk történelmét, nagy emberek emlékét idézi fel bennünk. 1718 óta főgondnokaink egész sora végezte egyházfejlesztő, a híveket összetartó áldozatos munkáját, és ezek között ott van Mikó Imre is. Nagyszerű emberek szolgálatát idézi, akik vallották és bizonyították, hogy „élni annyi, mint cselekedni“.

A kiváló egyház-munkások között is előttünk járt Mikó Imre, aki-nek neve túlnötte Egyházunk határait, mert ő mindenkié volt, aki itt él ezen a földdarabon, a megmaradás hitével.

Itt, e családi házban, ahol Egyházunk már két ízben búcsúzott azoktól, kik előtte jártak, s ahol utolsó akarata szerint veszünk tőle is búcsút, itt kapta azt az örökséget, ami hozzánk, Egyházunkhoz kötötte, és több mint négy évtizeden át felmérhetetlen, önzetlen, odaadó segítő munkára készítette.

Még alig hagyta el az egyetem padjait, de 1937-ben már ott találjuk legfőbb alkotmányozó testületünk, a Főtanács tagjai között, alig 27 éves, midőn egyházi képviselő tanácsos, jogügyi, szövegező bizottsági tag, és felejthetetlen emlékű édesapja és Egyházunk többi világi szolgálattelvője mellett szívvel-lélekkel, minden érdektől menten, tevékeny részese az egyházépítő munkának. Neve már az 1930-as évek közepétől ott szerepel a főtanácsi jegyzőkönyvekben és más egyháztörténelmi iratokban.

Felfogásában megcsendül a vox humana, emberi hang, mely unitárius múltunk során egymás hitének és meggyőződésének megbecsülésére tanít. Felismeri a felekezeti viszályok káros voltát, és küzd azért

---

* Hamvasztás utáni gyászszertartás dr. Mikó Imre főgondnok felett a kolozsvári Petőfi utca 17. sz. alatti családi házból, 1977. március 29-én.

az eszméért, ami ma élő valóság, a felekezetek közötti ökumenia. 1943 évi Főtanácsunkon tett előterjesztésében aggódó szívvel hívja fel a figyelmet, itt nálunk, a vallásszabadság klasszikus földjén, a felekezetek közötti ellenségeskedés bomlasztó csirájára. Kifejti unitárius felfogásunkat, mely szerint a felekezetek közötti együttműködést nem hitelvi engedmények árán kell megvalósítani, mert a hitelvek különbözősége az emberi szellem és lélek különbözőségében gyökerezik, s a lelkiismereti szabadság közös elvi alapja csak a közös isteni kijelentéshez, az ember-szeretethez és a közös erkölcsi világrendhez való ragaszkodás lehet.

Unitárius egyházunk tagjaként, főgondnokként Mikó Imre tisztánlátással, határozottsággal adta meg mindannyiunk valláserkölcsei programját: „Szeresd az embert, mert csak így szeretheted az Istent!” Emberszeretettől áthatott lénye az embert szolgálta hűséggel, alázattal és áldozattal. A jóért lelkesedett és a tisztaságért, határozottan szembe szállt a rosszal, a bűnnel, a fertővel, a szellemi sötétséggel, mint az emberre leselkedő veszélyek fő okaival.

Törékeny ember volt — és mégis soha össze nem tört.

Egy ellentmondásokkal teli világban tisztán látta feladatait és vállalta: „az emberi sorsot csak testvéri alapon lehet felfogni“.

Falunak, városnak üzent: „teljesíteni a sorsot a végeletekig és még egy jöttányit sem engedni“, csak így lehet megőrizni mindazt, mit elődeinktől kaptunk örökségül!

Mikó Imre a hívő ember magatartásával élt közöttünk. Életében, válságos körülmények között kellett tapasztalnia, hogy a „hit adja meg a cselekvéshez szükséges lendületet s a kitartáshoz szükséges csökönységet“. Ezért nem tört meg soha.

Egyházunk életének megújítására vonatkozó gondolatait, felfogását elmondotta fórumainkon, közölte egyházi sajtónkban. E program lényege, úgy vélem, ezekben a szavakban fogalmazható meg: „tisztaság, alázat, szolgálat, emberség“.

Ezt a szellemi örökséget hagyta reánk Mikó Imre, aki a Bölöni Farkas Sándor, Berde Mózsza, Brassai Sámuel, Balázs Ferenc szellemi testvéreként járt előttünk, közöttünk.

Élt 66 évet, ezek nagyobb részét — igazolják a tények — közszolgálatban.

Élvezte az életet, mert sokat dolgozott.

Hasznosan élt, mert reálsan látta a világot, benne híveink és Egyházunk életét.

A bércezen álló fa kidőlt. De itt maradt emléke, szolgálata, melyet mindvégig híven teljesített. Hite, mely lelkesített. Kedves mosolya, halk szava, közvetlensége, erkölcsi múltunkhoz való ragaszkodása és minde-nekelőtt szeretete, mely egymás megbecsülésére intett.

Pihenj békében, kedves barátunk, szolgatársunk, kalauzunk! Köszönjük Istennek, hogy téged adott, ki „előttünk jártál“, és hisszük, hogy az itteni gondviselés minden időkből példákat követő „utánad járó“-t fog adni népünknek és Egyházunknak!

Isten veled, Isten velünk!

JUSTINIAN

Március 26-án Justinian, a Román Ortodox Egyház harmadik pátriárkája meghalt.

Egyszerű földműves család gyermekeként, 1901. február 22-én született a Vilcea megyei Suiesti faluban. Apja Marin Ilie Marina földműves; anyja Elena, aki elültette lelkébe a szeretetet a keresztény vallás értékei iránt. Saját vallomása szerint családi otthonukban az Isten- és emberszeretet szelleme uralkodott.

Az elemi iskolát szülőfalujában végezte. 1914-ben szülei beírták a Rîmnicul Vilcea-i Sf. Nicolae ortodox teológiai szemináriumba, ahol a nyolc évi tanulmányidő alatt mindvégig kiválóan tanult, s 1923-ban — tanítói oklevelet is szerezve — sikerrel fejezte be tanulmányait. Az alig 22 éves ifjú a Vilcea megyei Olteanca faluban kezdte meg, majd Băbeni-ben folytatta tanítói munkáját.

1924-ben szentelték pappá. A băbeni-i egyházközségben szolgált 8 évig. 1925 őszén a băbeni-i lelkészi és tanítói szolgálata mellett beiratkozott a bukaresti Teológiai Fakultásra is. 7 évvel később már a Rîmnicul Vilcea-i püspöki katedrális papja és a szeminárium tanára s igazgatója. 1933 szeptemberében ugyanazon város Sf. Gheorghe templomának papjává nevezték ki, ahol 12 évig szolgált.

Sokoldalú tevékenységet folytatott. Pártársaival nép- és segélybankot, valamint szövetséget alapított. Tevékeny tagja volt az Olténiai Ortodox Papok Egyesülete Vezető Bizottságának, majd az Ortodox Papok Országos Egyesülete Vezető Bizottságának is. 1935-től tagja volt az antifasiszta és békeharcot folytató Nemzeti és Nemzetközi Békevédelmi Bizottság Országos Tanácsának. A nagy íróval, Mihail Sadoveanuval együtt részt vett a Muncă și voie bună című lap alapításában, melynek egyházi rovatát ő szerkeszti.

A második világháború idején következetesen antifasiszta álláspontot képviselt, tevékenyen segítve népe legjobb fiainak küzdelmét az ország felszabadításáért.

Hazánk felszabadulásával egyidejűleg meggyőződéssel állott a haladás és a népi demokratikus rendszer mellé, az ország új életének alakítása érdekében. Egyháza 1945-től főpapi funkciókkal tüntette ki. 1947-ben Moldova és Suceava metropolitahelyettesévé nevezték ki, néhány hónappal később pedig metropolitájává választották. Nicodim pátriárka elhunytával Justinian elnyerte a pátriárka-helyettesi címet, majd 1948. május 24-én a Román Ortodox Egyház Pátriárkájának választották meg.

Justinian kezdettől fogva az egyház bölcs és bátor vezetőjének bizonyult, aki a nagy társadalmi, gazdasági és politikai átalakulások körében mindig az idő szavának megfelelően tudta megújítani és irányítani egyháza életét. Ahogyan pátriárkává választása alkalmával mondotta, minden igyekezetével azon volt, hogy a Román Ortodox Egyház megfeleljen azon kívánalmaknak és szükségleteknek, melyeket hívei elvárnak tőle a megváltozott társadalmi viszonyok között. Krisztus egyházának — mondotta — nem volt megfelelőbb alkalmá és lehetősége a gyakorlatba átültetni az evangélium tanításait, mint ma. Ugyanakkor hangot adott

azon meggyőződésének is, hogy „szolgálva az embert, segítve a nemzeteket béke- és szabadságharcukban, csak így járulhat hozzá az egyház egy jobb világ felépítéséhez, amely méltó az ő Teremtőjéhez“.

Justinian közel három évtizedre terjedő főpásztori szolgálatához fűződik egy egész sőr olyan alkotás, mellyel új korszakot nyitott egyháza történetében. Ilyenek a görögkatolikus papság és hívek visszatérése a Román Ortodox Egyház kebelébe 1948-ban; az egyház új szervezeti szabályzatának kidolgozása; a teológiai nevelés újjászervezése; az egyházi irodalom és sajtó megújítása. Kiemelkedő az általa írt 12 kötet prédikáció *Apostolat social* címmel, a Biblia-kiadások, valamint a kezdeményezése nyomán meginduló Ortodoxia és Studii teologice című teológiai folyóiratok.

Nagy jelentőségű a templomok és kolostorok restaurálása, a műemlékvédelem, valamint új templomok építése érdekében kifejtett tevékenysége.

Meg kell emlékeznünk Justinian pátriárka azon magatartásáról is, mely emberi és egyházvezetői kapcsolatát egyaránt jellemezte a többi egyházak és vallásfelekezetek képviselőivel való viszonyában. Lankadatlan munkása volt a hazánkban levő egyházakkal és különböző vallásfelekezetekkel való testvéri kapcsolatok létrehozásának, ápolásának — a kölcsönös tisztelet és egyetértés szellemében, a népek közötti barátság és béke érdekében. A „helyi és gyakorlati ökumené“ szellemében nyitott szívvel fogadott mindenkit. Jogosan nevezték tisztelői a „béke pátriárkájának“.

Justinian pátriárka földi maradványait a pátriárkatusi katedrálisban helyezték ravatalra. Bel- és külföldi, egyházi és világi küldöttségek, híveinek és tisztelőinek végeláthatatlan sokasága járultak kegyeletüket leírni az elhunyt pátriárka ravatalához.

A temetési szertartás napján, márc. 31-én a Szent Szinódus gyászgyűlést tartott Justin Moisescu pátriárka-helyettes elnöklete alatt. Az elhunyt pátriárka személyét és tevékenységét Nicolae Mladin, Erdély metropolitája méltatta. Ezt követően a bel- és külföldi, egyházi és világi küldöttségek képviselői mondtak búcsúszavakat. A hazai protestáns egyházak nevében dr. Klein Albert evangélikus püspök méltatta érdemeit. Egyházunk képviselőjében dr. Kovács Lajos püspök vett részt a gyűlésen.

A Szinódus gyűlése után kezdetét vette a gyászszertartás, melynek keretében Justin Moisescu pátriárka-helyettes méltatta Justinian pátriárka közel három évtizedre terjedő főpásztori tevékenységét, amely a „társadalmi szolgálat, a helyi és gyakorlati ökumené“ jegyében részesevé tette a Román Ortodox Egyházat a hazánkban folyó korszakalkotó fejlődésnek.

A Vallásügyi Hivatal elnöke, Ion Roșianu beszédében hangsúlyozta, hogy Justinian pátriárka főpásztori tevékenysége rendjén megértette a hazánk életében végbement változásokat, és mindig arra törekedett, hogy egyházát hazánk fiainak építő, békés törekvései mellett töretlenül megtartsa. Munkásságának jó részét a hazánkban működő többi egyházakkal és vallásfelekezetekkel való jó kapcsolatok létrehozásának szentelte, a kölcsönös tisztelet és egyetértés szellemében.

Az elhunyt életét és tevékenységét méltató beszédek elhangzása után, ének és harangszó mellett, Justinian koporsóját a bukaresti Radu Vodă templom kriptájába helyezték örök nyugalomra.

Justinian pátriárka neve, Isten- és emberszolgálatába állított munkássága méltán marad meg az utódok emlékezetében mint „Justinian pátriárka kora“ a Román Ortodox Egyház életében.

Emléke legyen áldott.

A. PHILLIP HEWETT

UNITÁRIUS ALAPELVEK

A hit szabadsága

Mi a szabadság? E szót napjainkban olyan gyakran és annyira kötetlenül használják, hogy értéke mindjobban csökken. A szabadság eszerint csupán a vitatkozó által kívánatosnak tartott állapotot jelenti; ugyanakkor a szabadság minden más eszméje, amely ezzel ellentétben áll, elvetendő mint hamis és felületes.

A szabadság nyilvánvaló jellegzetessége, hogy lényegéből kifolyólag mentes a kötöttség vagy kényszer minden formájától. Ilyen értelemben negatív jelentésű fogalom, bár pozitív értéke van, ez azonban csak később nyilvánul meg. A szabadság, amennyiben az emberre vonatkozik, nem jelenti a minden külső kényszerszertől való mentességet. A kényszer számunkra a dolgok természetéből következik. Nem áll szabadságunkban, hogy néhány lábnyinál magasabbra ugorjunk a levegőben; nem élhetünk a végtelenségig; az időben nem mehetünk hátra, csupán előre.

Jézus tanította: „És megismeritek az igazságot, és az igazság szabadokká tesz titeket“ (Jn 8,32). Ez a prófécia szó szerint igaz. Amennyiben ismerjük az igazságot a természet rendjéről és helyzetünkről az emberiség történetében és fejlődésében, elnyerjük a cselekvés szabadságát. Ez pedig azt jelenti, hogy tudjuk, mint kell alávetnünk magunkat a rajtunk kívülálló körülményeknek, valamint hogy hol és miben áll módunkban az események ellenőrzése. A szabadság tehát nem jelenti a minden kötöttségtől való mentességet, hanem csupán az önkényes kényszerszertől.

Az egyéni hit szabadsága, amit az unitáriusok vallanak, magában foglalja az embernek azt a képességét, hogy különbséget tegyen a külső kényszer mindazon formái között, melyek önkényesek és amelyek korlátoltak. A tiszton alapozott kényszer nem lehet önkényes; a véleményre alapozott kényszer minden esetben önkényes. Ebből következik, hogy a különböző hitfelfogásokon alapuló kényszer, mely rendszerint hitvallásokban nyer kifejezést, mindig önkényes. Alapja az egyéni vélemény és nem a tény.

A hit kérdéseiben senki sem állíthatja, hogy csak neki van igaza, és vele szemben mindenki más téved. Viszont ennek az alapján, ha valakit erőszakkal akarnánk a magunk véleményére téríteni, feltétlenül megsértenénk szabadságát. Az ilyen erőszakosságok abból a hitfelfogásból származnak, hogy egyes emberek meg vannak győződve a maguk kizárólagos igazságukról. Az ilyenek összetévesztik a hitet a tudással, a véleményt a ténnyel. A csalhatatlanság öntelt feltételezése mindig a szerénység hiányára mutat; a szerény ember ugyanis elismeri, hogy tudása korlátozott és hogy az igazság nagy birodalma még feltáratlan.

Szabadság és szabadosság

Az unitarizmus egyik fő jellemvonása a gondolkodás szabadságához való ragaszkodás. Ez gyakorolja a legerősebb vonzást azokra, akik kiszabadították magukat a rájuk kényszerített hitvallás kötöttségéből. A szabadság, ha nem gyakorolják megfelelő felelősségérzettel, könnyen szabadossággá fajulhat. A dogmatikus vallás hívei azzal vádolják az unitáriusokat és a szabad vallásos gondolkozókat, hogy a felelőtlen szabadosságra tartanak. Az unitarizmusról azt is mondják, hogy hívei hitfelfogásával és jellemével szemben nem támaszt különösebb követelményeket; elegendőnek tart ennyit: higgyed, amit akarsz, és tedd, amit jónak látsz. Ezek a vádak oéltévesztettek. Mi is valljuk, hogy az a vallás, amely semmilyen követelményt sem támaszt követőivel szemben, értéktelen, mivel egy élet iránti önelégült magatartásra serkent, és elsorvasztja azoknak életerejét, akiket befolyásol.

Az unitáriusok hitfelfogásukat a gondolatszabadság alapján alakítják ki. Elvetnek sok olyan hittételt, melyet a dogmatikus vallás hívei elfogadnak, ugyanakkor vallanak olyanokat, amelyeket ellenfeleik vetnek el. A hitelvek vizsgálatánál a józan ész ítéletét és az igazság követelményeit veszik alapul.

Belső tekintély

A szabadság mögött is ott van a tekintély. Ennek elfogadása akadályozza meg a szabadságnak szabadossággá való fajulását. A szabadság természetesen nincs ellentétben a tekintéllyel, hanem a szolgálattal vagy rabszolgasággal áll szöges ellentétben.

A szabadság feltételezi a tekintély bizonyos formáját. Így például a polgárok szabadsága csupán egy olyan rendezett közösségen belül létezhet, melyben van elismert tekintély, hogy megvédje a polgárok szabadságát minden jogtiprással szemben. A törvény tekintélye sincs ellentétben a szabad állam eszméjével, sőt lényeges feltétele a szabad állam létezésének. A tekintély nem külsőleges, melyet önkényesen, kívülről szabnak az emberre, hisz ilyen körülmények között a szabadság többé nem létezhetne. A tekintély az embertől származik, saját maga gyakorolja olyan gépezet által, melyet végső soron ő maga ellenőriz. Ez a belső tekintély.

Az unitarizmus állítja a belső tekintély fontosságát a vallásban. A külső tekintélyt összeegyeztethetetlennek tartja mind az egyén, mind a közösség szabadságával. A belső tekintély elkötelezettséget jelent az ál-

talunk ismert legmagasabb eszmények iránt, mint az igazság, méltányosság, értelem és lelkiismeret parancsai, egyszóval: Isten akarata iránti engedelmesség. Az Ő akaratát pedig inkább belső tapasztalásból, mintsem könyvekből vagy emberi közvetítéssel ismerhetjük meg.

A belső tekintély elvét vallotta a 19. század legnagyobb angol unitárius teológusa, James Martineau a *The seat of authority in religion* (A tekintély helye a vallásban) c. munkájában. Az értelem és a lelkiismeret együtt alkotja Martineau szerint a belső tekintélyt. „Az értelem az ésszerűen gondolkodó számára van, a lelkiismeret pedig az igaz ember számára. Ezek az egyedüli szervek a velünk szemben felállított követelmények megítélésére. Ők alkotják a legfelső fellebbezési fórumot, melynek ítéletével ellenkezni nemcsak gyengeség, hanem egyenesen áruulás.”*

Értelem és lelkiismeret mint tekintély

Az értelem és lelkiismeret ítéletével szemben nincs fellebbezés. Közismert e kettő ítélete közötti különbség, melyet nem korlátozhatunk csupán az egyes személyek tudása közötti különbségre, habár ez utóbbi nagyon fontos helyzetényező lehet. A rajtunk kívül álló dolgok ismerete társadalmi ügy, melyet minden emberöltő gondolkodóinak nagy csoportja magáévá tett, és továbbfejlesztve a következő nemzedéknek adta át. A külső tekintély itt újra színre lép, s bár másodlagosan, de mégis fontos szerepet játszik értelmünk és lelkiismeretünk nevelésében.

Az értelem és lelkiismeret szükségképpen a történelem és a jelen körülményeinek függvénye; a felvilágosodás pedig szükségessé teszi a közben fellépő hatások ismeretét. Itt ismét az igazság az, amely bennünket szabaddá tesz. Ha tudjuk, hogy a különböző századokban mit gondoltak az emberek a bennünket ma is foglalkoztató kérdésekről, szabad határozatunkat mi is könnyebben meghozhatjuk. Természetesen bizonyos dolgokról nem kell úgy gondolkodnunk, ahogy mások tették, de ha ellentétbe kerülünk azoknak véleményével, akik ezekről a kérdésekről sokkal mélyebben gondolkodtak, feltételezhetjük, hogy mi tévedünk. Végső soron minden embernek saját felvilágosodott értelméhez és lelkiismeretéhez kell fellebbeznie.

A felvilágosodás egyik legfőbb forrása az eszmék és tapasztalatok szabad kicserélése. Ennek eredményeként új tekintély alakulhat ki, amely mindenkitől származik és amelyet mindenki szabadon elfogadhat. Ilyen a szabadelvű keresztény egyház tekintélye. Ez az alapja annak a felebaráti viszonynak, melyben minden egyén szabadon és a lehető legnagyobb mértékben fejlődhet, ehhez való jogát mindenki elismeri, és a legmagasabb eszmék szabad szolgálata egyesíti őket. Megkapóan fejezte ki ezt az érzést Pál apostol a Galatabeliekhez írott levelében: „Mert ti szabadságra hívatotok, atyámfiai; csak hogy a szabadság ürügy ne legyen a testnek, sőt szeretettel szolgáljatok egymásnak“ (5,13). Ehhez csupán még azt kell hozzátennünk: a szeretet egyrészt a szabadság kiteljesedése, másrészt kötelék a szabadság és a türelem között.

* I.m. 129.

A türelem jelentése

Mit jelent a türelem az unitárius egyházban? A türelem nem más, mint a szabadságban kifejezést nyert szeretet. Mint ilyen magában foglalja nem csupán a mások személye, hanem véleményük iránti tiszteletet is. Egyetlen unitárius sem támaszthat igényt másokkal szemben, hogy azok a hit valamilyen formáját elfogadják, vagy büntetéssel sem fenyegethet senkit sem azért, mert azt nem hiszi. Hítelvek elfogadása vagy visszautasítása nem lehet ok, hogy valakit is kizárjanak az unitárius egyházból, mely Channing látomásának: egy egyetlenes egyház megvalósítására törekszik. „Ebből senkit sem lehet kiközösíteni, kizárni, csupán az egyén zárhatja ki magát, ha szívéből kihalt a jóság“ (Egyháztól szóló prédikáció).

Az unitárius egyházba minden őszinte hitfelfogást befogadnak, a minősítés egyetlen alapja csupán az lehet, hogy a szabadságot felelősséggel gyakorolják. Az igazság és jóság tekintélyét gondolkodásunkra és magatartásunkra mindenkinek el kell fogadnia. A türelem alapján az egyházba is befogadhatók, akik ezt még nem ismerték fel; az egyház feladata épp az, hogy hívei előtt mindenkor feltárja a lelki élet irányító szerepét. De nincs türelem a gonosszal szemben az unitáriusok között. A mások személye iránti tisztelet nem jelenti az elkövetett vétek elnézését. Egyike a legmagasztosabb és legnehezebb vallási kötelességeinknek a bűn gyűlölete és a bűnös ember szeretete.

A türelmet, mint a szabadság egyik megnyilvánulási formáját, csupán a szabadság határain belül szabad gyakorolnunk, vagyis azok iránt, akik elismerik az erkölcsi törvényt gondolkodásukra és magatartásukra. Nem mi vagyunk hivatva, hogy valaki számára részletes etikai szabályokat írjunk elő, de mégis éles határvonalat kell húznunk, melynek átlépése az elismert erkölcsi szabályok megsértését jelenti. Éppen ezért, ha valaki azt mondja: „Gonosz, légy az én jótévőm“, ezáltal bűnözővé válik, és önmagát fosztja meg ama jogtól, hogy vele szemben türelmesek legyünk. Ezzel szemben viszont az unitáriusok gondolkodásában és gyakorlatában nem lehet helye embertársaink üldözésének csupán azért, mert véleményük a miénkkel nem egyezik. Lehet, hogy nem oszttjuk felfogásukat, sőt bíráljuk azokat, azonban mindenkinek joga van saját véleményéhez, amíg az nem lépi át azokat az erkölcsi szabályokat, amelyek a civilizált élet alapját tartják össze.

Az ellenkező véleménnyel szembeni türelmességet legtömörebben Voltaire híres szavai fejezik ki: „Nem osztom nézeteidet, de halálomig harcolok jogodért, hogy véleményed szabadon elmondhasd.“ Az unitáriusok mindig kiállottak azok védelmére, akiket véleményük nyilvánítása miatt üldöztek. A történelem igazolja, hogy a dogmatizmus elkerülhetetlenül a vakhithez vezet, ez pedig az üldözéshez. A szabadelvű életszemlélet éppúgy elfogadja a szabad vizsgálódást, a meggyőzést és a kölcsönös egyetértést, mely az eszmék terjesztésének egyedüli útja, mint az érvelést, mely a védekezés egyedüli fegyvere azokkal szemben, akikkel nem vagyunk egy véleményen. Ez az egyetlen magatartás, amely egyaránt összeegyeztethető az emberi méltóság és az emberi természet korlátainak elismerésével, és egyben egyedül olyan, mely legnagyobb mértékben biztosítja ismereteink gyarapodását.

Útmutató értelem

A szabadság és türelem követeli, hogy végső fokon az ember értelméhez és lelkiismeretéhez fellebbezzünk. Mi az értelem? A „szabadság” szóhoz hasonlóan az „értelem” is, habár nem annyira, de bizonyos mértékig elkopott. Sok ember ésszerűnek csupán saját véleményét tartja, a vele szembenállót pedig egyszerűen ésszerűtlennek minősíti. A fogalom tisztázását megnehezíti az a tény is, hogy filozófusok, elismert gondolkodók különbözőképpen értelmezik. Nem képezi feladatunkat, hogy az „értelem” különböző magyarázatát és használatát megvizsgáljuk. Fejtegetésünk alapját W. G. de Burgh megállapítása képezi, mely szerint „az értelem magában foglalja az intuitív gondolkodást, az esztétikai és tudományos elképzelést, az érzelem magasabb szintjét, valamint a vallási és erkölcsi hitet.”* Más szóval az értelem a szellemi tevékenységünk egészének jelölésére szolgáló fogalom, amely elősegíti mind a gondolkodási rendszer, mind az emberi magatartás kialakítását, és egyaránt összhangban van önmagával és az emberi tapasztalattal. Ezt a széles körű szemléletet fogadják el az unitáriusok is az „értelem” fogalomkörének meghatározására.

Sok unitárius bizonyára nem fogadja el olyan racionalistáknak, mint pl. Clifford felfogását, miszerint az egyedüli elfogadható vallásnak kizárólag logikai alapra kell épülnie. Ez a felfogás túlságosan szűk körű. Vallási tartalom közlésére a költészet nyelve gyakran hatásosabb, mint a logikai érvelés. Az unitarizmus nem veti el és nem tekinti feleslegesnek az ésszerű érveket, de egy tágabb értelemben vett szellemi tevékenységet kíván. Ennek magában kell foglalnia az éberséget is, hogy mindaz, amit a szabad vallás védelmében mondunk, sohase legyen logikátlan vagy ésszerűtlen. Természetesen senki sem alkothat magának egy vallást a szellemi tevékenység olyan formájában, ahogy pl. kereszt-rejtvényt vagy matematikai problémát szokott megoldani. Nem csupán szellemi tevékenységünk egyetlen fázisa, hanem minden ismeretünk, tettünk, egész létünk benne van vallásunkban.

A félreértés elkerülése végett meg kell mondanunk, hogy amit a vallásban is megkövetelünk, annak kifejezésére a legmegfelelőbb szó az ésszerűség. Ha azt mondjuk, hogy valami számunkra ésszerűnek tűnik, ezen azt értjük, hogy ismereteink és tapasztalataink teljessége ezt szintén alátámasztja. Mindez egy vele szorosan összefüggő rendszer részét alkotja; ellenben ha ez nem egyezik tudásunkkal és tapasztalatunkkal, ésszerűtlennek tartjuk. Az unitáriusok rendszerint ragaszkodnak ahhoz, hogy vallásuk minden tétele ilyen értelemben ésszerű legyen.

---

* The life of reason (Az értelem élete), 2. és 19. l.

Megjelent az *An unfettered faith* (Lindsey Press, London, 1968, 48–64. l.) c. művében. Rövidített szöveg.

DOBAI ISTVÁN

EMLÉKEK BALÁZS FERENCRŐL

A gyűrűk

Az unitárius teológia diákszobájában együtt laktunk. Ezt mi akartuk így, mert szerettük egymást.

Feri mindig tervezett, szervezett, levelezett, sokat olvasott, de lelkéből újat termelni s azt sokak megbotránkozására, megírni versben, méseben, értekezésben szerette legjobban.

Szent-Iványi Sándor szobatársunk — a triumvirátus harmadik tagja — is írt: novellát. Én verseket követtem el. Igen gyakran, igen sokat abban az időben. „Műveinket“ felolvastuk egymásnak. Rendesen kiszáradt torokkal és dobogó szívvel hoztam verseimet. Felolvastam őket. Az eredmény majdnem mindig az volt, hogy Feri és Ivánka szörnyen elbírálták, „levágtak“. Majdnem mindennap levágtak.

Egy este Feri azt mondja: — A verseidből kiadunk egy kötetet.

Gúnynak vettem. De Feri komolyan gondolta, s mikor a szükséges pénz miatt aggodalmaskodtam, kijelentette, hogy repatriáló szülői az egyik bankban nagyobb összeget helyeztek el, hogy Feri a gyenge konviktusi étkezést feljavíthassa, s ebből a pénzből adjuk ki a verseimet. Ferinél a szót mindig tett követte. Másnap a pénzt kivette. Megvásároltuk a papírt. Feri összeválogatta a verseket. Én újra csak aggodalmaskodni kezdtem: ha nem tudjuk eladni a könyveket, miből fizetem vissza neked a kölcsönt? — Ne búsulj — felelte —, egy darabig nem tízóraizom s mindjárt megtérül a kár.

A versesfüzet megjelent. Hétszáz példány rövid idő alatt elfogyott. A kölcsönt visszatettük a bankba. A tiszta nyereségből megvettem a jegygyűrűnket.

A mesék

Feri nagyon szerette a gyermekeket. Elhatározta, hogy az elemi iskolásoknak gyermekistentiszteletet fog tartani. Ez akkor nagy újítás volt, de mindenkinek tetszett. Ellenben minden vasárnapra alkalmas mesét találni igen nehéz feladatnak bizonyult. Feri nem is fáradt a kereséssel, hanem megírta a meséket. A munkában vele tartottam: én is mesét írtam. E munkáért áldott jutalmat kaptunk: a gyermekek és szülők őszinte meleg szeretetét. Nagyon boldogok voltunk.

De más gyümölcsötzetési forrást is kerestünk a mesék számára. A Keleti Újságban és a Cimborában. A Feri meséit a lapok már leközlötték, amikor én is beküldtem a Keletinek az első termést. Izgatottan vártam, hogy vajjon közlik-e.

Éppen karácsonyi légációból tértem haza, amikor Feri ujjongva újságolja: „Hozták a mesédet, pénz is áll a házhoz! Itt az újság!“ — Tágra nyitott szemekkel kerestem a mesémet, de nem találtam. A Feri örömét ugratásnak véltem. De Feri rámutat egy címre: *A boldogtalan királyfi*. Itt van.

Ez nem az én mesém, mondtam szomorúan, mert az enyémnek más címe volt.

— Ez az, te boldogtalan, csakhogy jobb címet adtak neki.

Szóról szóra az én mesém volt. Ferivel együtt mentünk a honoráriumért, és igen boldogan tettük zsebre.

A meséinkért még sok pénzt kaptunk. Feri gyermeteg tiszta lelkének kristálytükre a *Mesefolyam* című kötete, melyet a mesekirály Benedek Elek adott ki.

Lyukas cipő

Egy népes ifjúsági konferencián előadást tartottam. A lelki típusokról beszélve a legértékesebb kategóriát neveztem meg. Hogy az elvont fejtegetést érzékeltessem, ezeket mondtam: Ennek a csoportnak méltó képviselője Henri Barbusse és Balázs Feri, akik rongyosan, lyukas cipőben is zárandokolnak, hogy örök igazságok magvetői legyenek.

Erre a hallgatóság részéről élénk derű nyilatkozott meg. Hátrapillantok. Balázs Feri magasra emelve a lábát, mutatta, hogy a cipője csakugyan lyukas.

Lyukas cipővel zárandokolt négy világrészen át, hogy elvethesse magát a székely rög alá.

A tréfakedvelő.

Nagyon szerette a tréfát. Élvezettel adta elő a jobbnál jobb adomákat.

Tanulósobánk szépítésére pénzforrást kerestünk. Elhatároztuk, hogy minden magyartalan kifejezésért egy lejt, a nyelvtani hibáért kettőt, illetlen szóért hármát és a rossz viccért, amin nem lehet kacagni, öt lejt fizet a „vétkes“ a közös pénztárba. Sokszor vétkezünk, s a pénz szépen gyűlt. De Feri még nem fizetett semmit. Erre elhatároztuk, hogy nem fogunk nevetni a tréfáin.

Vacsora után volt. Feri elmond egy igen jó tréfát, és mi emberfeletti önuralommal legyőztük önmagunkat: nem nevettünk. Ehhez hasonlókért fizetett Feri sokszor egymásután öt-öt lejt.

A gyorsan gyarapodó pénztárból térképeket és képecskéket vásároltunk. A Feri öt lejei nagyban hozzájárultak szobánk díszítéséhez.

A teológia egyetlen vicclapját egy példányban Feri írta, rajzolta és szerkesztette. Ebben van arany humorának sok kedves megnyilatkozása.

Mégis prédikáció

Ima- és prédikáció-pályázatra dolgozatokat adtunk be. Az imával Feri nyert, de a nagyobb díjat a beszédért nekem juttatta a sors. Feri ezért sértett önérzettel kijelentette:

— A te prédikációd nem is prédikáció. — Erre én azt feleltem, hogy elismerem, a te imádhoz az enyém nem ér föl, méltán kaptad te a pályadíjat. Feri mosolyogni kezdett, s meleg hangon ezt mondta:

— Mégis prédikáció a te prédikációd.

A rózsák

„Köszönöm a rózsákat, a vargyasi rózsákat. Ott állanak a kicsi asztalon az ágyam mellett. És olyan jól tetted, hogy írtál, Pista. Nagyon régen nem találkoztunk.“

A *Rög alatt* c. könyvének megjelenése után egy nagy doboz rózsát küldtem neki, s ő így köszönte meg. A levél hosszú, fájdalmas, panaszos s mégis remélő; drága bizonyítéka vergődő nagyszerű lelkének.

Én rossz barát, nem válaszoltam, pedig újra nyílnak a rózsák, az én rózsáim.

Most emlékrózsákat szedtem, sírjára tettem... Mindegyikben egy könny van... Férfikönnyek. Érte.

FÓRIS GÉZA

ADATOK A PIPEI UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG TÖRTÉNETÉBŐL

I.

A pipei egyházközség életéről, múltjáról kevés írás látott napvilágot. E félreeső, a Segesvár—Balavásár közötti útszakaszon, Szásznádistól jobb kézre eső település egy hegyektől körülzárt keskeny völgyben, jobban mondva inkább árok fenekén fekszik. Itt élte életét, hullatta verejtékét a hegyek oldalán teraszosan művelt keskeny földsávok rögére vagy az öreg szőlőhegyek eléggé meredeken kiugró homlokára. A mostoha körülmények, a sovány hegyek nagy árat követeltek a barna kenyérért. Kemény volt a harc a könyörtelen halállal szemben is, mely végezte a maga munkáját. Megtörtént, hogy egy évben harminc koporsót kellett kikísérni a temetőbe az akkor 280 lelket számláló egyházközségből.

1957-ben, amikor elfoglaltam az egyházközség lelkészi állását, még két szűk ablakú szalmafedelel kunyhó emlékeztetett a régi századok építkezésére, de csakhamar azok is eltűntek. A háború után 21 új lakóház épült. A lélekszám évről évre emelkedik, ami a hazai egészségvédelemnek is köszönhető. Majdnem teljesen felszámolták a gyermekhalandóságot, és a járványos betegségek ma már nem szedik könyörtelen áldozataikat, mint ezeltűt. Az 1950-es évek végére az egyházközség lélekszáma emelkedett. Azóta a rohamosan fejlődő ipar — jobb megélhetést nyújtva — utat nyitott a valamikor az urak földjét művelő jobbágyok,

zsellérek ivadékainak. Az ifjúság a különböző iskolák elvégzése után máshol igyekszik megfelelő álláshoz jutni, ahol gyümölcsöztetheti tudását. Mindezek a tényezők együttvéve megváltoztatták a falu képét. Másfél évtized alatt ebből kifolyólag a lélekszám apadt.

A pipei egyházközség levéltárában 1746-tól kezdve találhatók írásos feljegyzések. A falu nevének eredetét szájhagyomány őrzi. Állítólag e terület egykori tulajdonosa, a neve ismeretlen, a falu területére pipéket hozatott. Arra vonatkozólag, hogy az egyházközség mikor alakult, nincsenek adataink. Viszont solymosi Simó József — valószínűleg — köri jegyzőnek van egy 1779-ből való két lapos feljegyzése, a következő címmel: „A Pipei Ecclesiának Külső-Belső Dominiumainak az Authenticum Protocollumból lett Laistroma a következő nem Szerént.“ E feljegyzésből tudjuk, hogy az egyházközségnek a falu felső felében volt egy fából épült temploma, melyet az egyházközség 1657-ben építtetett. Ugyanitt szerepel egy harang is a következő felírással: „Verbum Domini manet in aeternum 15×8.“

Ebből a forrásból tudjuk és a későbbi írások is fényt vetnek arra, hogy a lelkési lakás a falu felső felében azon a telken volt, ahol jelenleg áll, csaknem ugyanazon a helyen. Téves az a vélemény, hogy a papi lakás a falu alsó felében lett volna. Valóban volt jászága az egyházközségnek a falu alsó felében s ideiglenesen lakhattak benne lelkészek is, de ez nem szolgált állandó lakásul. A Simó-féle feljegyzés ezt a telket így írja le: „A falu alsó felében egy jászág vagyon rajta Ház, Csűr, Sertés pajta, vicinusa alól a Patak, fellyül minden felől az ut megkerüli, néhai Bálint János kapuja. Ebben sellér szokott lakni és három Máriás taxára adatik, mely jár az Ecclesia számára.“ Még volt egy jászága az egyházközségnek, ez abban az időben tanítói lakásul és iskolahelyiségül szolgált. A feljegyzés ezt az ingatlant így örököltette meg: „Szent János patakja mellett egy jászágocska, Ház, Csűr rajta melyen most a kántor lakik. Vicinusa fellyül küssebb Bálint Bandi kerte oldal félt Sz. János Patakja, más felől gödörbeli Orbán István kerte, aloll a faluról lemenő Patak.“

Az idő teltével egyes határneveket elfelejtenek vagy a név változik meg. Ma senki sem tud „Ördöngöskút“-ról vagy „Kölpény“ nevezetű helyről. Például az egyház egyik birtokát akkor így írták körül: „Vicinusa felül a Nádasra menő út, alól a Nádasai patak, egyik vége ütközik meg a Szelesvölgyi patakba, a másik ütközik meg az Ördöngös kútba.“ A mai régi temetőt, tetejét és árkat akkor Kölpénynek, Kölpénytetőnek, Kölpényárkának nevezték; amikor híveimnek említettem, csodálkoztak ezen.

Az alábbiakban az egyházközség történetét az itt szolgáló lelkészek köré csoportosítva foglaljuk össze.

1. *Karácsonfalvi Ferenc*

A helybeli levéltári anyag nem őrizte meg nevét. A főtanácsi jegyzőkönyvek 1730-ból említést tesznek Karácsonfalvi Ferenc pipei lelkészről.

2. *Bölöni (Kisgyörgy) Dániel*

Elődjéhez hasonlóan nevét a főtanácsi jegyzőkönyvek őrizték meg. Nem tudjuk, hogy mikor kezdte itt szolgálatát; nevét először 1743-ban említik. Valószínűleg 1748-ig paposkodott.

3. Buzogány Márton (1748—1768)

Erről a lelkésről szintén csak a főtanácsi jegyzőkönyvekből tudunk. A feljegyzésekben többször szerepel *Simó György* (1746—1750) gondnok neve. Az esperesi vizsgálószek elé terjesztett gondnoki számadásában említik Zsigmond István, Dávid András és János nevét, kik házbérrel tartoznak az egyháznak. Ma ilyen családnevűek az egyházközségben nincsenek. Ebből és a későbbi feljegyzésekből is kitűnik, hogy az egyházközség apróbb házacskáit haszonbérbe adta ki.

Az egyházközségnek egy évtizeden át volt gondnoka *Nyitó Mihály* (1750—1760). Ilyen családnevűek ma szintén nem léteznek. A gondnoki számadás kiadásai arra mutatnak, hogy a templomot, ha nem is építették újra, de az nagymértékű javításon esett át. A Lázár István püspök látogatásakor, 1801. április 13-án felvett jegyzőkönyvben a templom leírásánál ez a megjegyzés található: „a napnyugat felől való kar pedig a több férfiúi ifjúság számára szolgáló, melynek alsó szélén ezen esztendő szám és irás olvasható: Anno 1751 Existente curatore Michaele Nyito edili Georgio Szász Ferenc mensatores Mischael Szász et Georgius Tóth“. Nyitó Mihály, az érdemes gondnok egy új házat is épített az egyházközség helyére, melyet szomszédai, gr. Lázár Antal és gr. Eszterházi Dániel birtokai határoltak. A számadások között az egyik helyen adósság szerepel Szász Jánosnál. A Szászok is kihaltak a faluból, a férfiak három évtizeddel ezelőtt, leányágon felmentek az 1950-es évekig.

Orbán György (1760—1761) gondnok megemlíti Losonczy János és Szabó András elmaradt háztaxáját. Újra két kihalt család.

Orbán András (1761—1762) gondnoki számadásában adósságot tüntet fel Márton Istvánnál. Mártonok hasonlóképp nem élnek ma a faluban.

Simó K. András (1763—1765) gondnoksága idején öntetett az egyházközség egy harangot, rajta a következő felírás: „Pipei U. E. öntette ez harangot Simó András c. által 1763.“ Az az érdekes, hogy ezt a harangot itt helyben öntötték. Az is meg van említve, hogy a harangöntőt a gondnok egy hétig tartotta a maga költségén. Nem kerülheti el figyelmünket az 1764-ben felvett jegyzőkönyv sem, mely azt említi, hogy kántort vesznek fel Derzsi János személyében, kinek fizetéséről is gondoskodnak.

Simó István (1765—1770) gondnok a templomban egy papiszéket csináltatott, melyen az esztendőszám is szerepelt: 1765, a templom keleti részébe, a kántor és az éneklő ifjak számára pedig egy éneklő pulpitust készíttetett. Orgonája az egyházközségnek akkor még nem volt, s így néhány jó énekes ifjút a kántor maga mellé vett, és úgy vezették az éneket.

Buzogány Márton lelkész 20 évi szolgálata után Gagyba távozott, és helyét Gálfalvi István foglalta el.

4. Gálfalvi István lelkész (1768—1805)

Gálfalvi István 1729-ben született. Amikor a pipei lelkészi állást elfoglalja, 39 éves családos ember. Az egyik keresztelő alkalmával 1789-ben mint tanúk és ugyanakkor keresztszülők vannak bejegyezve: „bizonyosságok Gálfalvi Judit a feleségem Gálfalvi Julianna leányom“. Egy másik alkalommal az előbb említett családtagok mellett István fiát is

bejegyezték tanúként. Így ismerjük meg a lelkészi családot, István, Julianna és Éva nevű gyermekeivel. Az utóbbi nevét egy 1783-i bejegyzés őrizte meg: „Leányomat Évát adtam kidei Prédikátor K. Solymosi Márkos András uramnak, eskette Esperest Várallyai István uram.“ Éváról még annyit tudunk, hogy 1763-ban született és 1839-ben halt meg. Julianna viszont 1777-ben Pipén született: „Magam leányomat Julist kereszteltem Sákodi Prédikátor Bartha András úrral.“ Akárcsak Éva néneje, lelkészhez megy feleségül 1800-ban: „Kedves leányomat Gálfalvi Juliannát vette feleségül S. Sz. Benedeki pap Kűs György András eskette másik vejem Böződi pap Márkos András.“ A feljegyzések alapján arra lettünk figyelmesek, hogy a lelkész Évát leányának, Juliannát pedig kedves leányának nevezi. Megértettük, hiszen Julianna 14 évre született Éva után, amikor ő már 48 éves. István fiának csupán a nevét ismerjük.

Mindezek után vessünk egy rövid pillantást a lelkész, a gondnokok és a hívek közös munkájára.

Orbán András gondnok (1770—1773) 1772-i számadásában szerepel a kocsmából származó jövedelem. Az egyházközségé ezen kívül egy malom szombati vámja és két ház taxája. Az egyik házzal kapcsolatosan említett Kádár család felmegy az 1970-es évekig, közvetlen utolsó tagja, Kádár Zsuzsanna 93 éves korában, nemrég halt meg.

Bálint János gondnok (1773—1776) idejében apróbb javításokat végeztek a papi lakáson. A bevételi tételeknél szerepel az *Orbán András* által gondozott új szőlő árendája is.

Gergely János gondnok (1776—1778) a kántori házat és lelkészi lakást újraszalmáztatja. Ebben az időben *Simó Ferenc* épített egy házat egyházi területre. Az egyezségeket úgy kötötték, hogy *Simó Ferenc* és felesége életük végéig használják ezt a házat. Emellett fizetnek az egyházközségnek minden évben 0,36 pénzt. Haláluk után a ház az egyházközségnek marad.

Ezek a kis házak cserefa talpakon állottak, az oszlopok közét veszővel fonták be, és agyaggal tapasztották. Az esperesi vizsgálószer meg is hagyta: „Rossz és alkalmatlan lévén a papság háza imponáltatik az új curator a szent vizitációtól, hogy annak megépítésére való materiát szerezzon s mentől hamarabb ügyekezék házat építeni.“

A fenti meghagyást igyekeznek is az egyházközség teljesíteni, mert gödörbéli *Orbán András* gondnok (1778—1781) számadásában anyagok beszerzéséért tett kiadások fordulnak elő. Az 1779. évi jegyzőkönyvből kitűnik, hogy a papi lakást megépítették.

Gergely István gondnoksága (1781—1784) alatt a papi lakás körül a rendezési munkálatok tovább folynak. Alig heverik ki ennek az építésnek költségeit, az 1786-i gondnoki számadás bevételeinél már egy ilyen tétel szerepel: „a templom építésére az egész ekléziától 110 forint“.

Templom építésére készül az eklézsia. „Templom helyét kijáró comisariusoknak borra“ — egy ilyen tételt jegyzett fel *Simó István* (1784—1790) gondnoki számadása. A szájhagyomány szerint az egyházközség régi temploma nem a jelenlegi helyen állott, hanem a régi temető lankás részén, 1788-ban mennyezetfestéséért, ablakokért, cserépért fizettek.

Kádár András gondnok (1790—1792) számadásában egy bejegyzés éppen a templom építésére utal: „A templom építésének alkalmatosságával [Simó István] holmi dolgokat elfelejtett beadni.“ Ez a gondnok a templomban kicsi kart és templomi székeket készíttetett.

A következő gondnok, *Bálint Mihály* (1792—1797) becsérepeztette a kántortanítói lakást, a papi telken levő csűrre kapukat csináltatott. Buzgóságáról gondnoksága befejeztével a vizsgálószék dicsérettel emlékezik meg.

Az egyházközségben *Rüsz István* gondnoksága (1798—1801) idején nézeteltérés támadt a kántor Derzsi János és a hívek között. Derzsi János három évtizednél tovább szolgált itt. 1792-ben meghalt a felesége. Megelőzőleg gyermekeit temette el. Azzal vádolták, hogy kötelességét elmulasztja, ezért elment a faluból. *Rüsz István* helyét *Simó Mihály* (1801—1804) foglalja el, kit *Lázár István* püspök látogatása alkalmával választanak gondnokká. A püspök 1801. április 13-án érkezik az egyházközségbe. A vizitációról felvett jegyzőkönyv körültekintő pontossággal írja le az egyházközség javait. A munkálatokhoz április 14-én kezdtek. A jegyzőkönyv azt is megemlíti, hogy az eklézsia nagyobb része nem volt jelen, mert az uraságok földjén dolgoztak, ahonnan a férfiak 15-én estére érkeztek haza. Az istentiszteletet *Gálfalvi István* lelkész és *Marosi István* énekvezér vezetésével másnap tartották. E jegyzőkönyvből tudjuk, hogy előző templomunk a mostaninak a helyén állt.

Az erre vonatkozó leírásból idézzük: „[A templom] Fundamentuma kő. A kőfundamentumon cserefa gerendák nyújtóznak végig. Ezekbe a gerendákba cserefa oszlopok voltak belevésve. Az oszlopok között a templom fala vesszőből volt fonva és bevakolva, melynek északi oldalán állt a szószék felette festékes koronával. A szószék előtt volt egy fekete festékes asztal, melynek közepén ezen esztendőszám volt olvasható 1657. A papiszék festett volt, rajta 1765 évszám szerepelt, a templomi fenyőfa padok festetlenek voltak. A templom két végében volt két kar cserefa lábakon és gerendákon. A nyugat felől való kar szélén ezen esztendőszám volt ráírva: »Anno 1751 Existente curatore Michaela Nyito.« A templom telkén egy harangláb állott, egyik fáján ez az írás volt olvasható: „Curator Andreas Orbán 1771.“ *Lázár István* püspök azt is megjegyzi, hogy ezen templom helyett szándékszik az eklézsia minél hamarabb újat építeni. Erre sor is került, de csak egy évtized múlva.

Lázár István püspök az akkori lelkészi telket így írta le: „... határai keleten: a falu ingoványos pusztája, északon: a felszegre feljáró nehéz út, nyugaton: kölpény árka, délen: a falu között lefolyó patak.“ Ezen a telken volt egy sütőház, egy istálló és a lelkészi lakás. Alapja kőből, boronafából volt rakva, és szalmával fedve. A lakás déli fekvésű és tornácos volt, melyre lépcső vezetett fel. A pitvarban volt a nyári tüzelőhely a kémény alatt. Innen balra nyílt egy ajtó a papság lakóházába. A lakóház ajtója mögött volt egy lejárát a pincébe, a pincének kívül nyugat felől is volt egy ajtaja. A pitvarból jobbra egy ajtó vezetett a kamrába. A papi lakás mestergerendáján ez a felírás állott: „Anno 1779 curator Andreas Orbán aedilis Stephanus Simó iunior tempore paroch. Steph. Gálfalvi cum architectis Andreas Veres et Joh. Bugacet. curarunt.“

Mindezek után hadd idézzem egy küzdelmes, de eredményeiben gazdag, Istenben bízó lelkészi élet naplementét: „1816 27^a febr. temette-

tett Idősb Néhai Tiszteletes Gálfalvi István anno 87 ki felett actorok voltak a Sákodi Pap Györke Mihály és Siménfalvi pap Kolozsvári Sámuel ő kegyelmek.“

PÉTERFFY GYULA

BEETHOVEN

Valakire vagy valamire mindig emlékezünk.

Most is ezt tesszük, nemcsak mi, sokan-sokan mások is, az emberek milliói, az egész világ emlékezik a zene fejedelmére, Beethovenre, halálának 150. évfordulója alkalmával.

Hogy ez az emlékezés mily nagyméretű, arról tanúskodnak az újságok, hetilapok és folyóiratok, az utcai hirdetőoszlopok plakátjai, a televízió, a rádió műsorai, melyek a nap bármely órájában valahonnan az éter hullámain világgá szórják Beethoven muzsikáját s a hallgatók millióinak fülébe cseng egy szó: Beethoven.

Az újságok hasábjainak valamelyikén megjelenik egy cím: Beethoven. A hirdetőoszlopok plakátjain vagy a hangverseny-műsorokon feltűnik nagy betűkkel nyomtatva egy név: Beethoven.

A tájékozatlanoknak mindez nem jelent semmit, nem mond többet, mint bármely más név.

Beethoven egyike a legismertebb neveknek a világon. Azt is bátran hisszük, hogy a nagy zenészek közül egyiknek sincs annyi lakásban a zongorák mellett fényképe vagy szobrocskája márványból vagy bronzból, mint Beethovennek.

Díszes síremlékén is — a bécsi temetőben — csak egy szó van felírva: Beethoven. Ez az egy szó, ez a név elég ahhoz, hogy muzsikusk százait, a zeneszeretők ezreit — akiket útjuk Bécsbe visz — magához csalja, magához vonzza s tudatosítsa: mi az örökélet titka.

Most, a Rá emlékezés napjaiban, ki tudná megmondani, hány és hány ember zarándokol a bécsi temetőbe, közösségek, testületek, a világ minden tájáról jött turisták kisebb-nagyobb csoportja azért, hogy a kegyelet, a hála, a tisztelet szimbólumaként néhány szál virágot a zene óriása, Beethoven sírjára helyezzen.

Amilyen nagy volt, éppoly sorsüldözött egész életében. Ezért lett ő oly különös, furcsa természetű s mégis az, aki legközelebb férközött az emberi szívekhez halhatatlan zenéjével.

Az emlékezés teljessége megkívánja, hogy végigkísérjük Beethoven életútján születésétől haláláig, és választ kapjunk arra, miért tettek neve mellé az életével, munkásságával foglalkozó írók, tudósok, történészek, kutatók ilyen jelzőket mint: szerencsés-szerencsétlen, hős, mogorva, emberkerülő, természetimádó, nagy, bátor, óriás, fejedelem, titán, géniusz és még sok más ezekhez hasonló.

Ludwig van Beethoven Bonnban született 1770. december 16-án. Németalföldi zenész családból. Apja udvari zenész volt, aki fiát már ötéves

korában zongorajátékra kezdte tanítani, és hamarosan felfedezte a hallgatag gyermek nagy zenei képességeit.

Ez a kapzsi, iszákos ember — Mozart példája lebegve előtte — csodagyermeket akart a fiából nevelni, gyermekművészt, kivel sok pénzt tud majd szerezni. Még iskolába járni sem engedte, csak a zene tanulására kényszerítette, képes volt órákra bezárni a kisgyermeket hangszerével — néha még éjjel is —, hogy gyakoroljon.

Gyermekéveit apja kegyetlen durvasága, iszákossága teljesen megkeserítette. Nem ismerhette meg, nem élvezhette az otthon, a családi élet melegét. Emiatt lett oly zarkózott, félszeg, annyira, hogy még a pajtásai játékától is távol tartotta magát.

Tízéves, mikor iskolába kezd járni, de már jól ír, olvas és számol, amire édesanyja otthon megtanította. Később nagy akaraterővel igyekszik pótolni hiányos ismereteit, s önerejéből küzdi fel magát kora művelt muzikusai közé.

Szorgalmasan gyakorol, tanul, apja után Pfeiffer kitűnő zongoristától. A zongora mellett már orgonázik is, tanítómestere Gilles van den Eeden, a választófejedelem első orgonistája, ki nagy művész. Zeneszerzést Nelfe mestertől tanul, ki bátran egy-egy nagyobb zenemű vezényletét is rá meri bízni. Ekkor már kisebb-nagyobb zongora- és kamarazene-műveket is ír.

Tizenegy éves, amikor nagy nyilvánosság előtt először hangversenyezik. Virtuóz játéka nagy feltűnést keltett.

Tizenötéves korában a választófejedelem második orgonistája lesz, s a zenekarban hegedűs s amellet még zongorát is tanít. A zenészkörökben hamarosan pártfogói is akadnak, s a jó társaságban pótolni igyekszik nevelése hiányosságait.

Apja kimondottan rabja lett az itálnak. Melegszívű édesanyja, akit végtelenül szeretett, betegeskedik. A család gondja-baja óréa nehezedik. Két kisebb testvéröccséről, Kárlról és Johannról is neki kell gondoskodnia.

Minden álma Bécs. Itt élt e kor két legnagyobb zenésze: Haydn és Mozart. Leghőbb vágya volt Mozartot látni, vele találkozni s előtte játszani.

Tizenhat éves, mikor e régi vágya teljesül. Bécsbe utazhatott, s Franz Joseph főherceg, Köln kerületének választófejedelemé és Münster püspöke ajánlólevelével a kezében, amiben II. József császárt kéri a választófejedelem arra, hogy tegye lehetővé az ifjú Beethoven Morzarttal való találkozását. A nagyszerű, a boldog pillanat be is következett. A császári udvar egyik zeneszobájában Mozartnak a levelet átadhatta.

A levél elolvasása után Mozart így szólt: „Fiatal barátom, igazán játszani akar nekem?” — „Szeretnék — feleli Beethoven —, boldog lennék, ha meghallgatna, mester.”

„Am jó — legyen — tessék” — intett Mozart, s a zongorához ültette.

Valami különös, eddig nem tapasztalt boldog izgalmat érzett, inkább amiatt, hogy az egyik legnagyobb élő mesternek zongorázhat.

Csak úgy peregetek ujjai a billentyűkön. Egyszer zengett, zúgott, máskor leheletszerűen muzsikált a hangszer. Játékában a szívnek, a léleknek minden érzelme, rezdülése benne volt.

Mozartnak nagyon tetszett a fiatal művész zongorajátéka. Megelégedéssel bölintott, s ezt kérdezte: „Sokáig tanulta — kinek a szerzeménye?“

„A mester téved — válaszolt kissé indulatosan —, egyáltalán nem tanultam, soha életemben nem játszottam ezt a darabot — rögtönöztem!“

Mozart kedvesen hozzálépett, kezét a vállára téve így szólt: „Akar-e a tanítványom lenni?“

E kérdésre csak ennyit tudott felelni: „Igen, mester, szeretnék, nagyon-nagyon boldog lennék.“

Mozart a szomszéd szobában levő és hallgatózó néhány kiváló zenésznek csak ennyit mondott: „Vigyázzatok erre az emberre! Erről még sokat fog beszélni az egész világ.“

Alig néhány zeneszerzéstani leckeórára telt idejük, de elég volt más egyebek mellett megtanítania Beethovent arra, hogy hangszer nélkül komponáljon az asztal mellett, azonnal papírra jegyezve, egyedül belső hallására, zenei képzeletére támaszkodva, mert csak így születhet igazi jó zenemű.

Beethoven akkor már tökéletes belső hallással rendelkezett, és oly gazdag, fejlett zenei képzelete volt, hogy a jó tanács megtartása nem okozott nehézséget.

Tanulását anyja betegségének súlyosbodása miatt meg kellett szakítania. — Haza! — minél gyorsabban hazamenni! Ment is, már amilyen gyorsan lehetett abban az időben — kocsival, váltott lovakkal.

Még csak 17 éves, mikor gyöngéd, melegszívű anyját elveszíti. Pár év múlva apja is meghal. Két kisebb testvéréről még gondoskodnia kell. Zongorázik, zongorát tanít, az udvari zenekarban hegedül, néha vezényel, hangversenyezik, komponál, mindent csinál, hogy a hármuk fenntartásához szükséges anyagiakat előteremtse.

1792-ben újra visszatért Bécsbe. Mesterét — Mozartot —, kitől tovább szeretett volna tanulni, már nem találta életben. Így eleinte Haydn, majd az olasz Salieri, az opera igazgatója tanította, irányította. Ekkor már Beethoven nemcsak zongorajátékával aratott sikereket, hanem szerzeményeivel is magára vonta a világ figyelmét.

A fiatal Beethoven hamar meghódította Bécs főúri világát, de nemcsak az előkelők rajongtak érte, hanem a kritikusok minden akadékoskodása ellenére, a közönség is szívébe zárta. Hangversenyei, műveinek kiadásai, előkelő tanítványai jó jövedelmet biztosítottak neki. Így a függetlenségét is meg tudta őrizni. Ő volt az első, aki a művész számára feltétlen elismerést és megbecsülést vívott ki.

1795. március 29-én mutatkozott be a nagy nyilvánosság előtt B-dúr zongoraversenyével. Alig egy év múlva három zongora-triója és három zongora-sonátája jelenik meg.

A nagy fordulat éve 1800. Ez év április 2-án tartotta első nagyszabású szerzői estjét a bécsi udvari színházban, amelyen 1. szimfóniáját is bemutatta.

Húszéves korától mostanáig ez a rövid tíz esztendő volt Beethoven életének legszebb, legboldogabb időszaka.

Ünnepeltetéseinek, diadalainak tetőfokán tört rá a rémítő testi baj, ami talán a legnagyobb csapás egy zenészre, harmincesztendős korá-

ban hallása kezdett romlani, ami lassan-lassan a teljes sükettséghez vezetett.

Eleinte e fogyatékoságát mások előtt leplezni próbálta. Kerülte a társaságot, mert mint, mondá: „Nem vagyok képes arra, hogy az embereknek megmondjam, miszerint süket vagyok. Ha nem a zene volna mesterségem, akkor is elég rossz volna rám nézve a sükettség, de egy zeneszre nézve kegyetlen gyötrellem az.“

Süketége amint fokozódott, öngyilkosságra gondolt. „Művészet — mondá —, egyedül a művészet tart vissza. Lehetetlennek látszik előttem, hogy a világot elhagyjam, mielőtt mindazt, mire magamat képesnek erzem, létrehoztam volna. Most türelmesnek kell lennem céloim elérése végett, és remélem, elhatározásom szilárd lesz az elviselésében, míg a kérlelhetetlen sorsnak életem fonalát majd elvágni tetszik.“

Beethoven e szomorú időszak után írta legnagyobb műveit, hangversenydarabjait, az Egmont-, Leonora-nyitányt, kilenc szimfóniát és egyetlen operáját, a Fideliót.

A köztársasági érzelmű Beethovennek férfiideálja Napóleon volt. A szabadság apostolát látta benne, kinek tiszteletére szimfóniát írt, a 3.-at, amelynek Bonaparte címet adta. De amikor megtudta, hogy császárrá koronáztatta magát, dühében szimfóniájának címlapját széttépte, a földön lábbal tiporta a Bonaparte nevet, s az abban foglalt fényes ünnepi induló helyett fönséges gyászindulót szerkesztett. Később e művének az Eroica-(Hős)-szimfónia címet adta.

Hallásának romlása zárkózottá, búskomorrá tette. Magába zárkózva lázasan dolgozik, egymásután veti papírra a képzeletbeli hangokat s készülnek a híres zongora-szonátái: a Mondschein, Pastorale, Kreutzer, Waldstein, Pathétique és még sok más szebbnél szebb.

Elkeseredett órájában végrendelkezik, búcsúzik ettől a világtól, az emberiségtől. — „Nyomorult vagyok, szerencsétlen nyomorult — írja —, s aki pedig szerencsétlen, azt vigasztalja meg, hogy bennem magához hasonlót talál.“

De az erő, a nagyság embere elesettségéből újra felegyenesedik: „Torkon ragadom a végzetet, nem engedem magam összemorzsolni. Oh, mily szép élni az életet“, s szembefordul a sorssal, amelynek kopogtatását az ötödik, Sors-szimfóniában hallatja: ti-ti-ti-tááá. Maga Beethoven mondta e főtémáról: „Így zörget a sors az ajtón.“ A mű mondanivalója: az ember küzdelme a sorssal.

A nagy francia zenész, Berlioz tanára, Leseur sehogy sem tudott Beethoven zenéjével megbárátkozni, arról tudomást venni. Berlioznak sok rábeszéléssel sikerült tanárát az 5., Sors-szimfónia előadására elvinnie. Berlioz másnap kérde: „Nos, mester?..“ S a mester fejcsóválva így válaszolt: „Ilyen zenét nem szabad írni!“ Mire Berlioz így vágott vissza: „Legyen nyugodt, kedves mester, senki nem fog egyhamar ilyen zenét írni.“

Beethoven világhíre ekkor már oly nagy volt, hogy a kiadók csak úgy versenyeztek művei kiadási jogának megszerzéséért. Anyagi gondjai nem voltak, de az egészséges élet örömeit az anyagiak nem tudták pótolni.

Örömeért, vigasztalásért, pihenésért, felüdülésért a természethez menekült. Egyik barátjának így írt: „Mennyire örvendek, ha erdőben, fák,

virágok, sziklák között bolyonghatok. Nincs ember, aki így tudja szeretni a természetet, mint én.“

Természetrajongásának legékebben szóló bizonyága a 6., Pastorale-szimfónia.

Természetimádatáról egyik jegyzetében vallásos rajongással így ír: „Mindenható — az erdőben — boldog vagyok — minden fa általad szólal.“ Más jegyzetében ez olvasható: „Az Isten, micsoda fenség — egy ilyen erdei tájon — a magasban nyugalom — nyugalom, — szolgálni neki.“

Jó pár év eltelte után került bemutatásra Beethoven egyik legnagyobb és legnépszerűbb szimfóniája, a 7. Utolsó, befejező tétel jó pattogó ritmusú magyar verbunkos zene, amit valamelyik Bécsben muzsikáló magyar cigánybandától vagy Eszterházy herceg kismartoni rezidenciájában való pár napi tartózkodása idején hallhatott.

Életének utolsó tíz-tizenkét évében süketsége annyira elhatalmasodott, hogy látogatóival már csak társalgófüzet segítségével volt képes az érintkezést fenntartani. A bécsi közönséggel megszűnik minden kapcsolata. Búskomorságában gondolatai vissza, a messi múltba szállnak, felújul ifjúkori sok keserű és szép emléke. Tizenöt esztendő lehetett, mikor egyik tanuló társától kapott folyóiratban olvashatta Schiller *Oder an die Freude* — Óda az örömhöz című mesterkölteményét:

Öröm, bűvös égi szikra,
Elysium gyermeke.
Áldozati lángot szítva
vár hívőd serege!

Egyesítsed szellemeddel,
Mit zord erkölcs szétszakít.
Tesvér léssen minden ember,
Ott, hol lengnek szárnyaid.

Emlékezetében felújul akkori elhatározása: „Ezt muzsikába kell önteni, dalba kell formálni! Ebből, erre a szövegre nagyszerű művet kell komponálni.“

Az emlékezést tett követte. 1824. május 7-én Bécsben bemutatásra került minden idők egyik legnagyobb szabású zeneműve, a 9., Örömszimfónia.

Ugyanakkor hangzott el Beethoven másik nagyszabású műve, a *Missa solemnis* — Ünnepi mise is.

A bemutató előadáson Beethoven maga is részt vett. A dirigens jobbán állt háttal a közönségnek. A siker óriási volt. Tomboló tapsvihar köszöntötte a már teljesen süket mestert, ki semmit sem hallva, nyugodtan állt háttal a közönségnek. A kínos helyzetet egy énekesnő mentette meg, ki hozzálépett, és gyöngéden a közönség felé fordította. Ekkor látta Beethoven azt, amit fülei eltitkoltak előtte, — látta az ünneplő közönséget, a tapsoló ezer és ezer kézpárt s a feléje lobogtatott zseb-kendőket s a könnyező szemeket. Keserű, fájdalmas mosollyal hajolt meg s köszöntötte a lelkes ünneplést.

A 9. szimfónia a klasszikus szimfónia tökéletes példája. Rendkívül szép és felemelő példa arra, hogyan lehet az örömet, a boldogságot nével kifejezni. Ma már úgy vagyunk vele, mint a régi görögök, akik szerencsétlenül tartották azt, ki Pheidiasz (J.e. 500) atheni szobrász tizenkét méter magas arany—elefántcsont Zeuszát nem látta, — úgy mi sem nevezhetjük szerencsésnek, boldognak azt, aki minden idők legnagyobb zeneköltőjének ezt az óriás alkotását nem hallotta.

A zeneirodalom Haydn, Mozart és Beethoven bécsi működésének idejét a bécsi klasszicizmus korának nevezi. Hármuk közül sorrendben Beethoven az utolsó, de nagyságban első. A zenei formáknak, melyeket Haydn kezdett tökéletesíteni és Mozart tovább csiszolgatott, Beethoven szabta meg a klasszikus határait.

Egy zeneesztétikus meghatározása szerint: „Egyik művészete a másikéval a legbensőbb összefüggésben van. Haydn, Mozart, Beethoven úgy viszonyulnak egymáshoz, mint bimbó — virág — gyümölcs.“

Beethovent nagygyá, közismertté, népszerűvé az tette, hogy sohasem azért muzsikált, hogy csak zenéljen, hanem hogy mondjon is valamit.

Másfél évszázaddal ezelőtt, 1827. március 26-án halt meg 57 éves korában. Fejedelemnek kijáró pompával temették. Síremlékét márványba vésett mellszobra díszíti.

* * *

DR. NAGY JÓZSEF

ÚTJELZŐ TÁBLÁCSKÁK LAMBARÉNÉ FELÉ

Szeptember 4-én, Schweitzer Albert halála 11. évfordulóján, amikor hosszan elnéztem az ő emlékére kiadott, Jézust követő élete és ember-szolgálatára eseményeit ábrázoló bélyegeket, érkezett meg címemre a Német DK-beli Vöröskereszt elnöksége mellett működő *Albert Schweitzer Bizottság* körlevelének 28. száma. Támpéldányként küldték, mert a *Keresztény Magvetőben* magyarul, a *Mitropolia Banatului*-ban románul és az evangélikus egyház lapjában, a *Kirchliche Blätter*-ben németül megjelent cikkemet vették át és közölték, mint a Schweitzer emlékbélyegekről szóló legátfogóbb tanulmányt. Nem tagadom, nagyon örvendtem ennek; de sokkal jobban örvendtem annak, amit e körlevélből megtudtam: Albert Schweitzer lambarénei kórháztelepe nem válik emlékmúzeumná, hanem megmarad kórháznak, sok-sok ezer afrikai beteg gyógyító otthonának.

Örömmel olvasom és adom tovább a Keresztény Magvető olvasóinak a „jó hírt“, hogy Gabon köztársaság kormánya 1975 decemberében tartott államtanácon kimondotta, hogy „Albert Schweitzer művét folytatni és fejleszteni fogják“. Tekintélyes összeget szavaztak meg a

kórház 1975. évi hiánya fedezetéül és az 1976. évi munkája zavartalan folytatására. Örömmel olvassuk a körlevélben, hogy 1975-ben 3565 beteg kereste fel a lambarénéi kórházat; 18 192 orvosi vizsgálat, 1325 műtét, 252 szülés és 784 védőoltás — íme a kórház működésének egy évi mozgásjelzője. Közben világszerte tovább folyik az *Albert Schweitzer Társaság* gyűjtése a kórház javára.

Ha már Schweitzer „rögtönzése“, ahogy ő maga nevezte „orgonanyelven“ a lambarénéi merész kísérletét, tovább él, a Jézus-tanítvány iránti tiszteletből hadd írjak azokról a 100-ik születésnapját ünneplő bélyegekről, amelyek előbbi cikkem (Keresztény Magvető, 1975. 27. l.) írásakor még nem láttak napvilágot. Ezek az emlékbélyegek mint színesen csillogó, útjelző táblácskák vezessenek el Lambaréné felé.

Hazája, *Franciaország* szép kivitelezésű emlékbélyegekkel hódol nagy orvosmisszionárius emlékének a 100-ik évfordulón. Középen magától széthulló, dús, fehér haj, magas homlok, jóságos szemek, hatalmas fehér bajusz, derűs ajak és az elmaradhatatlan csokornyakkendő. Háttérben pálmafa alatt kórházbarakk, előtérben piros mintás ruhában, beteg gyermekét ölében tartó néger asszony. Az emlékeztető évszámok: 1875—1964 és a név: Docteur A. Schweitzer.

Két német bélyeg következik. Az *NDK*-belin az egész bélyegképet arcképe foglalja el, amint a két háromszög végével kihajló kemény inggallérja fölött messzire tekint. Az *NSZK*-beli szép rézkarcos kivitelű, hosszan elfekvő bélyeg, nevével és születése dátumával, 14. I. 1875.

Hollandia mindenképpen újszerűre törekvése évtizedünkben kiadott bélyegein itt sem tagadja meg magát. Májusi zölddel keretezett, szürke alapú képből Schweitzer trópusi sisakos, szélfúttá fehéringes, balra támaszkodó, csónakban ülő alakja, háttérben a csónak orrában néger evezősök és az Ogové folyó. Piros betűkkel a név és az évszámok.

Még két kis határország adott ki a 100-ik évfordulón egy-egy emlékbélyeget. Az egyiket *Luxemburg* postája. E. Lacaque világszerte ismert festményének másolata ez a szép emlékbélyeg. A másik kisállam a legelső volt, amely A. Schweitzer emlékbélyeget adott ki (80-ik születése napján, 1965-ben), *Monaco* is megemlékezik róla abban a sorozatban, amellyel a világ jelentős személyiségeit köszönti minden évben. Így találkozunk vele 1975-ben szent Bernátra, a rákkutatásra emlékeztető sorozat egyik bélyegén.

Európában még három állam emlékezett meg Schweitzerről. Egész életét felölelő, életművét színesen bemutató sorozattal a *magyar* posta hódolt emlékének születése 100-ik évfordulóján. Ehhez hasonlóan — egész sorozatot emlékének szentelve — csak *Rwanda* és *Libéria* cselekedett. A hét darabból álló szép bélyegsorozat első bélyege előtérben fekete férfi, piros rövid nadrágban, ácsbaltával kezében kórházbarakkgerendákat ácsol egybe. Háttérben „a doktor“ egy fehérruhás férfival, feltehetően a mérnökkel, a kezükben kiterített építési tervet szemléli. Mögöttük feketék dolgoznak egy épülő barakk vázán. Messzire őserdő, előtte barakkok körvonalai. Az előtérben dolgozó néger ács fölött a doktor dédelgetett állatai közül egy majom a pálmafa bélyegképbe benyúló ágán. Alól aranyalapon a név és az évszámok. A következő bélyegen nyitott barakkterazon éppen orvosi konzilium folyik egy néger beteg felett, aki fehér lepedővel takart ágyon fekszik. Feketebőrű ápolók, a Doktor és egy fehér bóbitás diakonissza. Egészen az előtérben, a jobb

sarokban a képből kinagyuló mikroszkóp. A következő bélyegképen né-
gerek által hajtott csónak, benne a fehér kötéspólyából alig kilátszó be-
teg. Sietnek Lambarénébe az Ogovó folyón. A következő kép előteré-
ben a Doktor, trópusi kalappal, a kórháztelep határát jelző vörös-fehér
csíkos sorompó előtt, amint annak a hajónak a kapitányával és matrón-
zával beszélget, amelyikből hatalmas bálákat hordanak partra néger
munkások. Megérkezett a sok gyógyszer, kórházi műszerek, felszerelés.
Háttérben a kikötőben tengerjáró hajó hatalmas fehér teste az Egyenlítő
kék ege alatt és zöldellő palmaerdeje előtt. — A soronlevő bélyegen
lambarénéi táj, előtere bal sarkában földgömb, amelyen Afrika három-
szöge nyúlik be az óceánba; Afrika térképét hatalmas vörös kereszt éke-
síti. A földgömb felett fehér galambok viszik csőrükben a békeharcos
Doktor atomfegyverellenes békeüzenetét a négy égtáj felé. A hatodik
bélyegen violaszín háttérből a Nobel-békedíj aranylakettje domborodik
előnk. A békének, testvériségnek és biztonságának szimbólumával. Az
olajágot e békéért küzdő élet határévszámait ölelik át. — A sorozat záró
értéke egy barokkos, szárnyas kis angyalfigurát ábrázol, melyet J. S.
Bach nevével ékes szalag övez, lennebb violinkulcsos Bach-kottarészlet.
Háttérben orgonasípok glédába álló sora. Előterben a bélyegképeket al-
kotó Légrády Sándor grafikus művész Schweitzer-arcképe. Itt, teljesen
nyitott gallér fölött, az orgonaművész van szemtől szembe velünk a hit-
valló muzsika áhítatában elmélyülő tekintetével. Arcképe alatt saját
kezü aláírásának fakszimiléje. Szébb bélyegképpel nem is fejeződhetett
volna ez az életet bemutató sorozat!

A román posta még 1974. december 20-án hozta forgalomba a
Schweitzer emlékbélyegét. Az emlékbélyegzőn békeolajág és Aesculap-
jelvény. A bélyegképen kissé jobbra forduló arcképe, nyitott kemény-
gallér és csokornyakkendő. A másik európai bélyeg már Ázsiával kap-
csol össze. A török posta adta ki a 100-ik évfordulókör. Jobbra forduló
arcéllal látjuk itt Schweitzert; szokatlan kép, de nagyon finom, akva-
relles megoldással.

Európából most nagyon messzire utazunk bélyegútjelző táblácskánk
irányításában; Chilébe, Lambarénétől legnyugatabbra. A kis alakú bé-
lyeg 1976-i kiadású. Alapja meleg sárga. Rozsdabarna színű a Schweit-
zer arcképe, dús fehér haja messze lobog. A kép alatt a felírás: Cente-
nario del nacimiento del Dr. Albert Schweitzer.

Chiléből indulva most nemcsak az Atlanti-óceánt, Afrikát és az In-
diai-óceánt repüljük át, hanem a dél-kínai és Sárga-tengert is, hogy
a Japán-tenger partján, messze Ázsia keleti partján Dél-Koreában száll-
junk le. Ide azonos rajzú, de négyféle színű Schweitzer-emlékbélyeg
útjelző táblácska vezetett el. Kuszált, bozontos hajú, magas homlokú
arckép. Afrika-kontinens, Lambarénét jelző fehér pont rajta. Alatta az
évszámok és egy orvosi fecskendő. (Sajnos Pakisztánban nem szakíthat-
juk meg Lambarénébe visszavezető utunkat, mert az ott kiadott
Schweitzer-emlékbélyegről csak „hírünk“ van, de „hírmondónk“ még
egy sincs, és így közelebbit a bélyegről most nem tudunk.)

Afrikában legelőször a Tanganyika-tó északi végződésénél szállunk
le, mert csodálatosan szép útjelző táblácskáink ide irányítanak. Rwan-
da köztársaság esik először utunkba. Ez a kis állam kétszer is meg-
emlékezik Schweitzerről. Először 1966-ban, „a lepraellenes küzdelem vi-
lágévé“-ben, amikor R. P. Damien-nel (1840—1889) — aki orvosmisszio-

náriusként ott élt az afrikai leprabetegek között és gyógyította, pásztrolta őket — együtt jelenik meg. A Schweitzer, a lepraellenes küzdelem második önfeláldozó harcosa. A két azonos rajzú bélyegen Schweitzer jobbra tekintő arcképe látható, s háttérben pálmatorzs, mögötte kórházbarakk. A második megemlékezés 1975-ben a 100-ik évfordulóra esik. Nyolc darabból áll a sorozat, amelyben két-két bélyeg azonos rajzú. Schweitzer egész életművét bemutató ez a sorozat. Trópusi sisak alatt, jobb kezével állát támasztó, gondolkodó arcú orvosképe Schweitzernek, mögötte az Ogové folyó, partján pálmarengetegben kis fakunyhók, illetve a másik háttér a kórház, előtte nyitott tornác, melyre pálmafa borul. A másik bélyegpáron az orgonaművész profilja, fekete kabát és csokornyakkendő. A jobbra tekintő arckép mellett orgonabillentősor, fölötte J. S. Bach „d-moll toccata és fuga“ orgonaműve kezdősorának kottája. A másik rajzon az arckép mellett orgonasípok, és J. S. Bach „g-moll fantázia és fuga“ kottájának kezdősora.

Közép-Afrikai császárságba vezet a következő útjelző táblácskánk, ahol 1975. szept. 30-án jelent meg egy Schweitzer-émlékbélyeg. Rövid ujjú ingben ül egy csónak végében az „öserdők orvosa“; trópusi sisak a fején.

A szomszédos *Kongó* Köztársaság sem felejtkezett meg jótevőjéről. Álló alakú bélyegen Schweitzer zilált hajú nagy portréja, előtérben piros mintás ruhás néger asszony, ölében gyermekével.

Niamey repülőterén szállunk le, *Niger* köztársaság fővárosában. Ez az ország sem felejtkezik el Schweitzerről. A fekvő alakú, rézkarc kivitelezésű bélyegen jobbra tekintő arcképe foglalja el a bélyegteret; mellette Lambaréné, folyórészlet, kórházbarakkok, előttük néger lábadozók, rokonaik pálmafák között. Egészen az előtérben néger asszony karjában gyermekével, előtte leánykája.

Dahomey köztársaság (1975. dec. 1-től hivatalos neve *Benin Népköztársaság*) 1975. szept. 22-én adta ki Schweitzer-émlékbélyegét. Az álló alakú, ugyancsak rézkarc kivitelezésű bélyegképet Schweitzer fehér hajú és bajszú képe foglalja el. Mögötte egy pálma jelzi Lambaréné, előtte kórházi ágyon egy beteg, mellette ápolónő.

Porto Novo, Benin fővárosa repülőteréről alig szálltunk fel, máris leszállunk *Togó* köztársaság fővárosának, az ugyancsak a Guineai-öböl partján fekvő Lomének repülőterén. Négy Schweitzer-émlékbélyeg készült itt leszállásra. Az első bélyegen néger gyermekek ápolóval. Schweitzer arcképe a bélyegkép jobb oldalán. A második bélyegen Schweitzer orgonán játszik. Előtte kotta, a játszóasztal felett orgonasípok. A harmadik: Schweitzer trópusi sisakkal, hallal eteti kedvenc pelikánját. A negyedik: lambarénéi kórház három pavilonja, előtte pálmák.

Egyre szaporodnak a Lambaréné felé vezető útjelző táblácskák. *Mali* köztársaság az egyik, ahol 1975. jan. 14-én egy szép rajzú emlékbélyeggel gondoltak Schweitzerre. Bamako fővárosból repülünk a másik nagy kiterjedésű afrikai ország, *Mauritánia* iszlám köztársaság felé, hogy az Atlanti-óceán partján fekvő fővárosában, Nouskchott-ban leszálljunk. Ez az ország is hasonló rajzú, több színű bélyeggel köszönti a nagy doktor 100-ik születésnapját 1975-ben.

Ezután a szomszéd állam, *Szenegál* köztársaság fővárosában, Dakarban szállunk le, hogy megtekintsük ezt az álló alakú útjelző táblácskát, amelyen Schweitzer ismert fehér hajú képe tekint reánk, amint a lamba-

rénéi kórháztelep és pálmarengeteg fölött jóságos tekintetével vigyázza betegeit.

A szomszédos kis *Gambiában* is hálásan emlékeznek Schweitzerre. Egy emlékbélyeg fejezi ki az orvos gyógyító szeretete iránti hálájukat.

Még mindig nagyon messzire vagyunk Lambarénébe való megérkezésünktől, holott szüntelenül róla és nagy orvosáról emlékezünk. Le kell szállanunk a legrégebben szabad néger állam fővárosa, Monrovia repülőterén, mert *Libéria* olyan szép bélyegsorozattal emlékezik meg Schweitzerről, amely egyfelől méltó az ország szép kivitelezésű bélyegkiadás hagyományához, de méltó a nagy doktor műve iránti hálához is. A rwandai és a magyar posta mellett Libéria adott ki hat bélyegből és egy bélyegblokkból (ez az első Schweitzer-bélyegblokk a filatéliában!) álló színes, a lambarénéi és az afrikai tájat és állatokat bemutató emléksorozatot. Az első bélyegen Schweitzer kihajló keménygallérból reánk néző portréja és az alatta levő felirat — Centenary of the Birth of Dr. Albert Schweitzer — mellett Ogové-parti részlet, kórházbarakk, a kép jobb oldalán csimpánzanya kölykével. A következő bélyegen Schweitzer jobbra néző arcképe, csónakban két néger evezős; a kép jobb oldalán, pálmafák előtt afrikai elefánt. A harmadik bélyegképen a doktor ifjabbkori arcképe, néger kenu, benne két evezős; mellettük a vízben hatalmas afrikai bivaly. A negyedik bélyegen Schweitzer derüsen mosolygós arca vadászkalap alatt. Mellette néger harci díszbe öltözött táncos, háttérben gazellák. A következő képen Schweitzer arcát homlokáról hátratuló trópusi sisak alatt látjuk, mosolygósan. Előtte néger asszony, amint szabad tűzön főz, háttérben pálmalevéllel fedett kunyhó; a kép jobb szélén félelmetes puma. A hatodik bélyegen a doktort látjuk munka közben: egy elefántiázisban szenvedő néger lábát vizsgálja. Jobboldalt arcképe; a kép bal oldalán zebraanya heverésző csikójával. A sorozat záró értéke nagy alakú bélyegblokk. Felső részében az öreg doktort látjuk kedves állataival, két kis őzzel; a kép jól érzékelteti a hamisítatlan afrikai táj előtt álló, fehér ruhás, őzeit simogató alakban a 91 éves aggastyánt. A blokk első felében Schweitzer operációra beöltözött két orvostársával egy fekete beteg műtétjénél. Az emlékeztető évszámok 1875—1975 babérkoszorúban.

Most átlépjük az egyenlítő és világ körüli utunk végén megérkezünk oda, ahová útjelző tábláscskáink végig irányítottak: *Gabon* köztársaságba. Itt volt második hazája, és itt halt meg, mint Gabon legöregebb polgára, 11 évvel ezelőtt a „nagy Doktor“. Születése 100-ik évfordulóján Gabon is kiadta emlékbélyegét, mely Schweitzer arcképét és a lambarénéi kórháztelepet ábrázolja.

Isten iránti hálával gondolunk Schweitzer nagy művére. Gondolunk lambarénéi betegekre, akikre Schweitzer lelki örökségét továbbmunkáló orvosok, ápolók vigyáznak, és akiknek kórházi kezeltetéséért az egész világ imádkozik és adakozik.

SÁNDOR BALINT

A TOROCKÓSZENTGYÖRGYI UNITÁRIUS TEMETŐ

Az 1892-es esztendő több szempontból is nevezetes az egyházközség történetében.

Ez év áprilisában a faluban diftéria ütötte föl fejét. Ez a súlyos fertőző betegség egészen novemberig tartott. Több mint 40 ember halt meg, ezek közül 35 unitárius, azzal a két járai gyermekkel együtt, akik itt betegedtek és haltak meg, s ide is temették el.

Kijavították az 1886. július 22-i villámsújtástól rongált tornyot.

Előzőleg szokás volt a nagy idők ellen harangozni az unitáriusoknál is. A harangozó, Györke Márton éppen harangozott, amikor a toronyba beleütött a villám, és meghalt. E gyászos kimenetelű eset után a harangozás az unitáriusoknál elmaradt. A katolikusok folytatták, de mivel nagyon sok volt a harangozás, Toroczkai Sándor patrónus eltította. Halála után megint elkezdték, és most is szokásban van.

Az unitáriusoknak 1892-ig nem volt külön temetőjük. Miért, annak okát nem sikerült kiderítenünk. Valószínűleg azért, mert addig a kertekben temetkeztek, és így a földesúr nem látta szükségét, hogy birtokából temetőhelyet szakítson ki számukra.

A katolikusoknak és a reformátusoknak már adott temetőhelyet. A reformátusok temetőjében pihen például' Kovács Mózes főhadnagy és Szakács Miklós „eötse“, akik a Rákóczi-szabadságharcban estek el. 1892-ben az egészségügyi szervek, arra való tekintettel, hogy a fertőzést megakadályozzák, kormányerejű rendelettel tiltották meg a kertekben való további temetkezést. Ekkor rendelték el országos viszonylatban a köztemetők létrehozását, ahol addig még nem volt.

Torockószentgyörgyön a hatóság temetőhelynek a falun aluli részt, Nagyenyed felé menet, jobbra jelölte ki. Ez a hely ma is az unitáriusok temetője.

A kijelölés bizonyára már kora tavasszal megtörtént, mert a diftéria áldozatait már ide temették.

Az első halott egy sátoros cigány 12 éves fia volt: Todor Ádám, akit este, csendőri kíséret mellett temettek el, mert az apa ebbe nem akart beleegyezni, hanem el akarta vinni. A szájhagyomány szerint az apa a temetés után évek múlva is visszajött Torockószentgyörgyre, de a gyermek földi maradványainak elvitelét mindig megakadályozták.

A temető létesítését elrendelő Asztalos Gábor szolgabíró 1892. november 12-én megkeresést intézett az egyházközség vezetőségéhez, hogy szálljon ki a helyszínre és vegye át a kijelölt temetőhelyet. Ezen a napon a szolgabíró, az unitárius Toroczkai Miklóssal (már nem lakott a faluban, de ő ajándékozta a helyet) megjelent Torockószentgyörgyön. A 2 hold és 15 négyzetölnyi területnek közösen kijelölték határát. Toroczkai Miklós akkor az egész hegyoldalt felajánlotta volt temetőhelynek, de az egyházközség vezetősége nem fogadta el, miért, nem lehet tudni. Biztosan félt a bekerítés költségeitől, vagy pedig nem vette elég komolyan a rendeletet és azt gondolta, hogy továbbra is temetkezhetnek a kertekben.

Ugyanakkor a szolgabíró megparancsolta, hogy vegyék be a temetőkerthez azt a helyet is (a kijelölt terület aljában), ahová a diftériában meghaltakat előzőleg eltemették, és az egészet kerítsék be. Szigorúan meghagyta, hogy büntetés terhe mellett ezután senki többet a kertekbe ne temetkezzen.

A temető átvétele egyházi ünnepellyel volt összekötve. Harangszó mellett ment ki a temetőbe az egyházközség apraja és nagyja. Az átadási és átvételi jegyzőkönyv aláírása után halottas énekeket énekeltek. Imát mondott Siménfalvi György helybeli lelkész, Gál Miklós torockói lelkész pedig tartalmas és lélekemelő beszédet tartott.

Papjaikkal együtt jelen voltak a más felekezetűek is. Az ünnepély az esti órákban ért véget.

Megjegyezzük, hogy a szokásban lévő kerti temetkezéseket az 1883-as 2164 sz.a. kiadott állami rendelkezéssel és az azt 1892-ben megújított rendelet alapján tiltották meg nagy szigorúsággal. -

Az új temetőben először 1892. szeptember 16-án temettek, és az átadásig már 13-an voltak ott elhantolva.

Az 1893. évi esperesi vizsgálószerk elrendelte az egyházközség előjáróságának, hogy az új temetőt a tavasz derültével sűrű akácsemetével keritse be. Ez az utasítás értelmében meg is történt. Sajnos az akácokat az éj leple alatt méltatlan kezek sokszor meggyérítették. A temető már több ízben be volt kerítve szúrós dróttal, de a drótot és a sástőkéket mindig ellopták. Mivel a halottak emléke egyre megbecsültebb kezd lenni és a sírok mellé drága sírköveket állítanak, szükségessé vált a temető újabb bekerítése, ezért 1971-ben kerítették be újra szúrós dróttal.

A szájhagyomány mondja, hogy a temető alsó felében egy boncolóház is volt deszkából, ahol a ragályos betegségben és balesetekben meghaltakat boncolta föl a körorvos. A ragályos betegeket egyenesen innen is temették. Hogy ezt a boncolóházat mikor bontották le, erre már pontosan senki sem emlékszik.

A torockószentgyörgyi kertekben sok a kripta és a sír, különösen Felszegen és a piac környékén. A papi kertben is négy lelkész van eltemetve: Kolozsi István, Papolczi István, Koncz Boldizsár, Kénosi Tózsér János és a cinteremben, a templom mellett Koncz Gergely. Ezenkívül a templomon alul, a Györke József kertjében pihen városfalvi Gál István, akinek sírköve ma is ép állapotban van. (A telek az övé volt, ő adta el a Györke családnak.) Az utóbbi időkben sok kerti sírkő tönkrement. A már említett Siménfalvi György lelkészt is az új temetőbe temették el. Még csak annyit, hogy a régi temető területét az utóbbi bekerítésekor 30 árral növelték.

SZÓSZÉK – ÚRASZTALA

FAZAKAS FERENC

JÉZUS UNITÁRIUS HITÜNK FÉNYÉBEN

Jézus nevével kapcsolatban igen sok megnyilatkozás hangzott el. Már kortársai is különbözőképpen nyilatkoztak. Neveztek Keresztelő Jánosnak, Illésnek, Jeremiásnak. Voltak, akik a próféták által megjósolt Messiást látták benne; másokat tanítása ragadott magával, azt értékelték. Ki tudná felsorolni, hogy századokon át személyét, természetét, tanításait illetően hány teológiai rendszert dolgoztak ki. E névre: Jézus, mindent ráolvastak a tiszta emberségtől a teljes istenségig.

A vitáknak, elméleteknek, megnyilatkozásoknak ma sincs vége. Mi unitáriusok valljuk Jézusnak az evangéliumokban megrajzolt történeti személyiségét. A bibliakritika és a tudományos ismeretek alapján embernek tartjuk, olyan rendkívüli, kiváló egyéniségnek, aki korát meghaladva, a vallásos ember számára olyan nagyszerű életeszmenyt adott, mellynél jobbat, tartalmasabbat sem előtte, sem utána még senki nem adott. Minket a személyisége, tanítása, az életformája érdekel, melyet hirdetett és megélt, s amelynek követése minden istenfiúságra törekvő ember számára lehetséges.

Jézus a keresztény vallás megalapítója. Életével és tanításával új fejezetet nyitott meg az emberiség életében. Személyiségével kapcsolatosan unitárius felfogásunknak két alaptétele van: az isteni lényeg oszthatatlansága, és az emberinek lényegbeli értéke.

Életrajza emberi. Édesapja József, anyja Mária. Születése természetes, mentes minden csodától. Márk evangéliuma szerint a szülőknek nem egyedüli gyermeke. Nemcsak születése, élete is természetes. Tanul, segít a család munkájában, járja a vidéket. Figyeli embertársai életét, megfigyeléseit későbbi tanításában felhasználja. Amit hirdetett és tanított, az életével igazolta. Halála természetes emberi halál.

Életének és munkájának értékelésében nem foglalkozom az evangéliumokban található: Dávid-fia, emberfia, istenfia megnevezésekkel. Értékelésem alapját az a bibliai vers képezi, mely így hangzik: „Én vagyok az út, igazság és élet.“

Jézus valóban út. Nem fizikai értelemben vett út, melyen járunk, hanem szellemi, erkölcsi értelemben. Összekötő út elsősorban föld és ég, ember és Isten között. Hogy ez mennyire felel meg a valóságnak, akkor látjuk meg, ha tudjuk, hogy milyen mélységes szakadék állt fenn a Jézus korabeli ember és Isten között.

Az őszövétségi ember még ajkára sem meri venni Isten nevét. Ha lehet, igyekszik más kifejezést, megszólítást adni Istennek, mint Min-

denható, Magasságos, Nagyságos, Szent stb. Isten neve az ember számára egyre inkább kimondhatatlanná válik, kiejtése a jeruzsálemi templomkultuszra korlátozódik, s ott is az ároni áldásra. A zsinagógai istentiszteleten is állandóan az „Ur“-at kellett használni.

Ez a távoli, ez az elérhetetlen Isten pedig büntető, szigorú, bosszúálló, aki megbünteti az atyák vétkeit hetedízigben a fiakban. Népe hűtlenségét súlyos csapásokkal sújtja. Megközelíthetetlen nemcsak az egyszerű hívő ember, de a próféták számára is. A Hóreb hegyén Mózes „... elrejté az ő orcáját, mert fél vala az Istenre tekinteni.“ Ézsaiás halálos félelmet érez, amikor egyik látomásában Jáhvét látja, s rettegésében így kiált fel: „Jaj nekem, elvesztem... hisz a királyt, a seregeknek Urát láttam szemem!“ Jézus ezt a helyzetet kívánta megszüntetni új istenfogalmával, amikor a hívő ember elé odaállította azt az Istent, akit Ő Atyának nevezett, s ezzel atyai és gyermeki viszonyt akart kialakítani Isten és ember között. Isten a mindenség elve, ereje, minden értékforrása, aki határtalan szeretettel öleli körül a mindenséget s benne az ember életét. Nincs elérhetetlen magasságban, hanem ott van mellette, benne mint teremtő, gondviselő, áldást adó jóság, szeretet. Csak akarat kell, őszinte vágyakozás és meg lehet Őt ismerni. Olyan, mint a jó pásztor, ki elhagyja meglévő juhait, hogy megkeresse az egyet, amelyik elveszett, mint az édesapa, ki nagy szeretettel visszafogadja megtérő gyermekét, mint a kertész, aki nem vágja ki azonnal a terméketlen fügefát, hanem évről évre ápolja, gondozza, hátha gyümölcsöt terem. Isten atyaságának lényegét Jézus az egyetemes szeretetben jelöli meg. Ez az a forma, melyben az Isten és ember közti kapcsolatot testet ölt. A világ központjában a szeretet áll. Ez képezi a legmagasabb rendű életet s így az emberi élet lényegét is.

Isten atyaságával Jézus megszünteti a nemzeti istenfogalmat. Őt nem lehet egy faj, egy nemzet, egy közösség számára kisajátítani; Őt nemcsak a Garizim hegyén, nemcsak a jeruzsálemi templomban lehet imádni, hanem mindenhol lélekben és igazságban, mert lényege a szellem.

Jézus azonban nemcsak ember és Isten között lett út, hanem ember és ember között is. Korábban mélységes szakadékot húzott, sok gyűlöletet, haragot szült az ököljog: szemet szemért, fogat fogért, a „csak azért is“ törvénye. Egész lényével tiltakozott ez emberhez nem illő magatartás ellen. Célja volt megtanítani az embert, hogy úgy szeresse embertársát, mint önmagát. Hangzott ajkáról a félreérthetetlen felhívás: „Szeressétek ellenségeiteket, áldjátok azokat, kik titeket átkoznak.“

Hirdette és gyakorolta a megbocsátást, melyet fontosság szempontjából az istentiszteleti cselekmény elé helyezett, és hangsúlyozta: addig hiába viszed ajándéodat az oltárra, amíg egyetlen embernek is panasz van ellened. Nem 7-szer, de 77-szer is köteles vagy megbocsátani.

Életünk másik fontosságát a szolgálatban állapította meg. Önmagáról ezt mondotta: „Az embernek Fia nem azért jött, hogy néki szolgáljanak, hanem, hogy ő szolgáljon.“ Versengő tanítványaihoz így szólt: „Aki köztöttek első akar lenni, legyen a ti szolgátok.“

Íme, így lett Jézus út a föld és ég, ember és Isten, ember és ember között, nemcsak kora, de a mi századunkra is. Istenfiúsági hivatásunk betöltésére, Istennek és embernek tetsző élet szempontjából, nincs járhatóbb út számunkra.

A textus szerint Jézus „igazság“-nak is nevezte önmagát. János evangéliuma szerint ezt mondotta: „Én azért születtem, és azért jöttem e világra, hogy bizonyoságot tegyek az igazságról.“ És tett is. Benne élt kora társadalmában. Láta az egyéni és társadalmi élet számtalan fonákságát, a sok igazságtalanságot és embertelenséget. Ezeknek orvoslására nem külső változásokat akart. Belsőleg akart mindenkit igazzá, becsületessé tenni. Nem azért jött, hogy a törvényt eltörölje, hanem hogy betöltse.

Lépten-nyomon tapasztalta, hogy az emberek közt nincs egyenlő teherhordozás. Láta a vezetők, gazdagok szívtelenségét, számtalan visszaéléseit. Hivatásukhoz, beosztásukhoz nem méltó magatartásuk felháborította. Képmutatóknak, vakvezéreknek, parázna nemzetségnek nevezte őket. Szemükre vetette, hogy elhordozhatatlan terheket raknak a nép vállára, de azok hordozásában ők nem vesznek részt, felemésztk az özvegyek házá, elhagyják azt, ami nehezebb a törvényből, kiszúrik a szűnyogot, de a tevét elnyelik, kívülről igazságosaknak látszanak, de belül rakva vannak képmutatással és törvénytelenességgel. Hirdette, hogy gonosz és embertelen magatartásuk következtében rájuk száll minden igaz vér, mely kiömlött a földön.

Ő így tanított: „Adjátok meg azért, ami a császáré, a császárnak, és ami az Istené, az Istennek.“

Jézus ellene volt mindennek, ami igazságtalanság és rossz. Egyik legnagyobb társadalmi igazságtalanság pedig a háború. Egész lényében háborúellenes. Erkölcsi meggyőződése: „akik fegyvert fognak, fegyverrel kell veszniök“. Az általa tanított: Isten atyasága, embertestvériség, istenfiúság, Istenországa, mind ellene vannak a háborúnak, elnyomatásnak, erőszaknak, zsarnokságnak, vérontásnak. Nem elégszik meg annyival, amennyit az Ószövetség tanít: „Ne öl, mert aki öl, méltó az ítéletre.“ Ennél jóval tovább megy: „Én pedig azt mondom néktek, hogy mindaz, aki haragszik az ő atyafiára ok nélkül méltó az ítéletre.“

Igazságérzete fellázad a nőekkel szembeni megkülönböztetett magatartás ellen. Ő az, aki az emberiség történetében először fogalmazza meg, hogy nincs kettős etikai mérték férfi és nő számára. Amiképpen egy az erkölcsi felelősség, éppen úgy az erkölcsi követelmény is egy a férfi és a nő életében.

Az örök igazságot képviseli, amikor az egyén életével kapcsolatosan kijelenti: „Senki sem szolgálhat két úrnak.“

— „Nem mindenki, aki ezt mondja nékem: Uram! Uram! megyen be a mennyek országába; hanem aki cselekszi a mennyei Atyám akaratát.“

— „Gyümölcszeikről ismeritek meg őket. Vajon a tövisről szednek-e szőlőt, vagy a bojtortjárnól fűgét?“

— „Ne ítéletek, hogy ne ítéltessetek. Mert amilyen ítélettel ítélték, olyanannal ítéltettek.“

— „Képmutató, vesd ki előbb a gerendát a te szemedből, és akkor gondoldj arra, hogy kivessed a szálkát a te atyádfiának szeméből.“

— „Aki közületek nem bűnös, az vesse rá először a követ.“

— „Mert valaki felmagasztalja magát, megaláztatik; és aki megalázza magát, felmagasztaltatik.“

— „A szombat lón az emberért, nem az ember a szombatért.“

— „Méltó a munkás az ő jutalmára.“

Idézhetném tovább az egyes jézusi megnyilatkozásokat, de nem teszem, mert a felsoroltak elegendőnek bizonyulnak. Mindazokhoz a következőket fűzöm. Igazságot, nyugalmat, egyéni és társadalmi megelégedettséget kereső ember, nem a megoldások sokféle változásában, nem valami szuper igazságban kell keresni a végső megoldást. Érthetően és világosan ott van az arany szabályban: „Amit akartok azért, hogy az emberek ti veletek cselekedjenek, mindazt ti is úgy cselekedjétek azokkal, mert ez a törvény és a próféták.“

Végül a textus szerint Jézus „élet“-nek is nevezte önmagát. Nincs ebben a kijelentésben semmiféle titokzatosság, természetellenesség. Élet volt és lett olyan értelemben, hogy életünknek új értékelést adott. Ott állt előtte az ember, aki Isten nevét még ajkára sem merete venni, kinek lelke vergődött a sokféle kiismerhetetlen törvény előírásai között. Nem tudta, miben is áll kapcsolata az Istennel, kicsoda ő, mi a hivatása. Érezte, úgy lesz Messiás, megváltó, élet, ha az embert megismerteti önmagával, szellemi, lelki, erkölcsi értékeivel, s elindítja az isteni fiúság útján; ha rámutat a bizonyosság erejével, hogy az ember nemcsak teremtmény, nemcsak Isten gyermeke, hanem ennél több: az isteni fiúság értékével rendelkező személyiség. Nem kellett új tehetségekkel felruházni. A bennlévő, de elrejtett, eltemetett, elfelejtett értékeket kellett napfényre hozni. Ennek érdekében nem elégedett meg azzal, hogy az embert sónak, világosságnak, hegyen épített városnak nevezte. Tovább ment, és ezt mondta: „az Istenországa ti bennetek van.“ Drágábbak, értékesebbek vagytok Isten számára mindennél. Világszépítő ténykedésében Isten munkatársai. Útja, a tökéletesedés magasba vívő útja, melyen járva keresse Istenországa igazságait, s azokért legyen készen minden áldozatra. Vigyázzon szíve tisztaságára, mert annak teljességéből szól a száj. Ne legyen tehetetlen, „mert mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, de az ő lelkében kárt vall?“ Legyen szerény és aláztos, mint a publikánus. Gyarapítsa állandóan lelki értékeit, sokszorozza meg talentumait. Szólja mindig az igazat, mert az embert beszédéből ismerik meg igaznak vagy hamisnak. Ne esküdjön felelőtlenül, bójtje legyen a lelki számvetés és önvizsgálat. Hite, ha mustármagnyi is, legyen mély, igaz, mert azzal hegyeket lehet mozdítani. Terveiben, számításaiban legyen józan, előretekintő, mint aki kösziklára építi a házat. Élete két főparancsolata legyen az Isten- és emberszeretet.

Íme, így lett Jézus út, igazság és élet. Nem halálával, nem áldozatával, hanem tanításával. Nemcsak a korabeliék számára, hanem a mi számunkra is. Parker Tivadar vele kapcsolatosan így nyilatkozott: „Nagy elveket és igazságokat hirdetett, nagyokat, mint maga az Isten, melyeket életének szeretetreméltóságából származó szépség lebegett körül. Hogyha ő egyedül a zsidókhöz beszél, szavai elenyésznek. Ha csupán amaz időnek szól, nevének visszhangja szülőföldjén elhalt volna... Minthogy azonban minden embernek beszélt, eszméi üdvözültek, szépek és áldást hozók, és azoknak kell lenniök, míg ember és idő létezni meg nem szűnik.“

Lehet, vannak olyanok, akik önmagukban így gondolkoznak: ami itt eddig elhangzott, annak nagy része ott van a Bibliában. A szomorú az, hogy csak ott van s nem mibennünk. Csak a Bibliából lehet kiolvasni s nem a te, az én, a mindannyiunk életéből. Nemcsak közvetlen karácsony előtt, de közel 2000 éve adventben, várakozásban él a keresztyén

világ. — Ez a magatartás, mely nem cselekvő, hanem pusztán várakozó, nagyban hasonlít ahhoz, amit Balázs Ferenc így jellemez: jó volna ha ő (Jézus) mindent el tudna végezni helyettünk, ha megáldaná a földet, hogy az munka nélkül teremjen mindenkinek. Ha beteljesíthetné a mindnyájunk személyes kívánságát, akkor valóban várakozásunknak megfelelő Messiás lenne. Ámde a Messiás csak megmutatja a boldogulás útját, az isteni igazságot, az istenfiúi ember életét, az úton azonban mindenkinek magának kell járnia. Mindenki saját életének kovácsa.

A jézusi életforma az istenfiúság, az Istenországa, bizonyos értelemben ma is csak eszmény, jövőbeli terv. Pedig annak útja, igazsága, életformája adva van, mindenki számára áldott lehetőség. Igaz, ezekre nem várakozni kell, hanem cselekedni! Tenni, naponta sokat tenni!

Ma kétféle típusú embert lehet megkülönböztetni. Egyik típus a múltba néz, azt nevezi igaznak, jónak, szépnek, azt siratja. Azt szeretné visszahozni. Az pedig vissza soha nem jön. Aki állandóan a múltat siratja, arra fordítja tekintetét s a jelenért panaszol, kesereg, soha nem lesz a jelen embere; soha nem tud cselekvő módon, építően bekapcsolódni a mába; mindig úgy érzi, hogy túl későn született, nem alkalmas időben.

A másik embertípus állandóan a jövőbe néz. Kérdéseinek megoldását mindig a holnaptól várja. Jelszava: holnap majd megteszem. Mindenre azt mondja: ráérünk arra még. Az ilyen ember csak él, álmodozik, tervezget, de a megvalósítások mezejére soha nem lép.

Ma unitárius vallásunk egyik legfontosabb feladata: a jézusi életforma és tanítás alapján híveink figyelmét erre az életre irányítani. Rámutatni arra, hogy nekünk nem a tegnapi volt, nem a holnap lesz élethivatásunk, azt ma kell megélnünk. A megbízás a mának szól. Ma kell rálépni arra az útra, mely a lelki élet csodálatos magasságába visz. Ma kell az istenfiúsági életformát élnünk. Jézus ilyen téren nagyon határozott volt. Istenországa megvalósulásáért, a jobb, igazabb, emberibb élet kiteljesüléseért nem ismert alkudozást. Élesen lezárta a múlt siratását, véget akart vetni a télen várakozásnak. Nem alkudott a gazdag ifjúval, hanem határozottan szólt: most menj, add el minden vagyodonat, s kövess engem. Azoknak, akik haboztak, kiutat kerestek, időt akartak nyerni, határozottan szólt: „Hadd temessék el a halottak az ő halottaikat; te pedig elmenvén, hirdesd az Isten országát“... „Valaki az ekesszarvára veti kezét, és hátra tekint, nem alkalmas az Isten országára“.

Most indulj el az úton, melyet Jézus mutat. Az út járható. Most éld azt a magasabbrendű istenfiúi életformát, amelyre minden adottságod megvan. Ne sirasd a múltat, és ne halogasd az időt. Cselekedj! Jézus életével és tanításával mindezekre példát adott. A megvalósítás ránk vár. Ámen.*

* Elhangzott a marosvásárhelyi Zsinaton 1976. dec. 4-én.

BERDE MÓZSA ÖRÖKSÉGE

A 84 éve halott Berde Mózsa életét és emlékét idézem itt és most. Ezt ma szükséges megtennem, mert a közel egy évszázadnyi idő elhozta változásait és úgyszólván csak a nevét hagyta a ma élő ifjabb nemzedék emlékezetében és a legendás fejedelmi méretű örökség ma már homályos és ködbe vesző tudatát. Hogy ezt a megidézést sikerrel tehessem meg, azt kell megállapítanom, hogy Berde Mózsa két örökséget hagyott ránk:

1. földi vagyonát: földjeit, pénzét, házait és azok gondját, felhasználását, gyümölcsöztetését;

2. példaadó szellemét, akaratát és jövőbe látását.

Az 1815-ben Laborfalván született Berde Mózsa korának gyermeke volt. Nem léphette át és nem is lépte át a saját árnyékát. Cselekvő részese az 1848—49-es nagy mozgalmaknak, ette a bujdosás kenyerét, négy évig Josefstadt börtönének a társadalomtól elszigetelt lakója volt hazafiségéért. 1856 után mint ügyvéd, jószágkezelő, országgyűlési képviselő, belügyminiszteri osztálytanácsos, egyházi tanácsos és magánzó élt. Nem nősült meg, mert a házasságban akadályát látta kitűzött célja megvalósításának.

E célt így fogalmazta meg: „Egész életemben úgyszólván gyermekésem óta egy szent célért küzdöttem, sokszor gúny és nevetség tárgya voltam, rongyosan jártam, magamtól minden élvezetet megvontam, csak-hogy az elémbé tűzött célt megközelítsem; meg akartam mutatni, hogy szegény legény is hasznára lehet a társadalomnak, az emberiségnek, nemzetének erős akaratúval.“ Saját vagyonáról azt tartotta, hogy „semmi sem az övé, ő mindennek csak kezelője“. Pénztárnaplójának első oldalára ezt írta: „Semmit bé ne végy és ki ne adj, míg be nem irtad. Az első hírt őriz, a második kárt távolít.“

Tisztán mutatják ezek Berdéről, hogy a pénzvagyont és a földbirtokot miképpen értékelte. Szerinte az anyagi jólét adta függetlenség biztosítja a műveltséget, a jövő kedvező formálását. Ennek a megvalósítására gyűjtötte vagyonát és hagyta az unitárius vallásközönségre, de azzal a nagyszerű megkötéssel, hogy „semmi sem az övé, ő mindennek csak kezelője“.

Ez Berde Mózsa egyik öröksége.

És a másik? Ennek a jelentősége ma nagyobb, mint bármikor Berde halála óta! Abból a becsületes és puritán elvéből, hogy a „közvagyonot kímélni kell“, induljunk tovább mi is. Az új világ küszöbét Berde és mások öröksége nélkül léptük át. Nem maradt más, mint Berde örökségének legidőtállóbb, legeszményibb része: a hűség a szent örökséghez. A puritán becsületesség. A „közvagyon kímélete“. Az, ami egyházunkat fenntartó híveknek járuléka és annak megbecsülése! Ma minden garasunk az egyházközségeknél és a központban erre az örökségre mutat. A kisemberek, a legkisebb emberek fenntartási járuléka, a szegény asszony olajos korsójának utolsó cseppje az, amiből gazdálkodnunk kell. Ez az örökség a nagyobb, a maradandóbb, mert ez biztosítja jövőn-

dönket. Az az örökség, mely a legkisebb egyházközség számára is lehetővé teszi, hogy megmaradjon, hogy harangjai szóljanak, imádsága el ne apadjon, hogy unitáriusok legyenek és lelkes kísérje az örökkévalóság útjára.

Valami a Berde Mózsa szelleméből, mely mint hagyaték és szent örökség melengtet, lelkesít, áldozatkészségre buzdít.

És ki ne érezné Ferencz József nagy püspökünk hasonló nevű fiával együtt, hogy „amikor Berde Mózsa emlékét felidézem, úgy érzem, hogy ez az ő emlékére megterített asztal olyan, mint az Úr asztala; ez az ő nevére megtelt kehely olyan, mint az úrvacsorai kehely, és csak annak szabad ehhez az asztalhoz ülnie, és csak annak szabad ezt a kelyhet érintenie, ki előzőleg megvizsgálta önmagát, hogy van-e benne anynyi egyházszeretet, áldozatkésztség, lemondás, idealizmus és lelkesedés, mely méltóvá teszi őt a Berde vendégségére“. Van-e, kérdem, annyi öntudat, annyi önszeretet bennünk, hogy e csillogó borból egy kortynyi is elég legyen elmondani velünk: *Ecclesia nostra vivat, crescat et floreat* ad multos annos az örök Isten dicsőségére és Berde kettős örökségének nagyobb, maradandóbb részének követésére. Ezt a szellemet, ezt az örökséget éltetem és erre írtam a szent örökség csillogó kelyhét*.

PATAKI ANDRÁS

KÖNNY ÉS MOSOLY

Mt 5,4

A Példabeszédek könyvében olvashatjuk: „Nevetés közben is fáj a szív.“ Ez a mondat annyira megragadta figyelmemet, hogy hosszú időn keresztül nem tudtam szabadulni tőle; ha néha el is feledkeztem róla, újra és újra visszatért, nyugtalanított, gondolkodásra készített. Sokszor tettem fel magamnak a kérdést: vajon igaz-e ez a megállapítás? Miért fáj sokszor a szív még akkor is, mikor nevet az ajak? És aztán egyszerre, amikor nem is vártam, megtaláltam a magyarázatot. Utolsó útjára kellett kísérem egy fiatal édesapát, aki után három kiskorú gyermek maradt árván, köztük egy alig másfél éves kisleány is. A koporsó mellett gyászoló édesanyja tartotta ölében. Nem sírt, csak megrettenve nézte a sokaságot. Az anyának arcán látszott, hogy rettenetes erőfeszítéssel fojtja magába a feltörő zokogást, de egyszer az mégis kitört belőle. És akkor a gyermek is hangosan felsírt. Az anya azonnal csitítgatni kezdte, s bár szeméből továbbra is peregtek a könnyek, ajkára mosolyt erőltetett. És én akkor megértettem, hogy fájhat a szív akkor is, mikor az ajak mosolyog.

---

* Elhangzott a Marosvásárhelyen 1976. dec. 5-én tartott Zsinati Főtanács hivatalos ebédjén.

De azért még nem voltam megnyugodva. Két nagy kérdés foglalkoztatott még mindig. Miért kell az embernek olyan sokszor könnyet hullatni? És miért nevet az ember sokszor akkor is, amikor belül fáj valami? A két kérdésre csupán csak egy feleletet találtam: azt, hogy a nevetés igen gyakran a fájdalom gyermeke. Nem a léha, minden nagy életprobléma felett hahotázó emberre gondolok én, hanem a nagy lelki fájdalmakat hordozó emberekre, akiknek szemében ott csillog a fájdalom könnye s arcukon mégis ott van a mosoly.

Ilyen ember lehetett Jézus is. Mennyi minden fájhatott neki. Nyilvános működésének első percétől kezdve értetlenséggel találkozott. Szülővárosának emberei kétségbe vonták prófétai elhivatottságát, s ő lelkében a keserű csalódás égető könnyeivel hagyta el Názaretet, mert meggyőződött arról, hogy „nincs próféta tisztesség nélkül csak a maga házában, és a rokonai között és a maga házában“ (Mk 6.4). Hát nem égették-e az el nem sírt könnyek a Mester lelkét, amikor ily keserű tapasztalattal kellett távoznia családjá, szülei, testvérei, ismerősei köréből? És én megvagyok győződve arról, hogy a távozás pillanatában szeméből mégsem hullottak a könnyek, még ha égették is a lelkét; Ő ajkán mosollyal távozott, mert nem akarta, hogy lássák, mennyire fáj neki a szakítás.

Mindenkit boldoggá akart tenni, mert azért jött, hogy örömezenetet, evangéliumot hirdessen; jött, hogy a töredelmes szívűeket meggyógyítsa, hogy a foglyoknak szabadulást hirdessen és a vakok szemeinek megnyílását, hogy szabadon bocsássa a lesújtottakat, hogy hirdesse az Úrnak kedves esztendejét. És mi volt a jószándékának jutalma? Mindenfelől csak a meg nem értés. Ezt világosan bizonyítják az evangéliumok. Mert ha azok, akikhez jött, akiket felkeresett, megértették volna magasztos szándékát, nem kellett volna szinte a kétségbeesés hangján kijelentenie: „A rókáknak barlangjuk van és az égi madaraknak fészük; de az ember Fiának nincs fejét hová lehajtania“ (Lk 9,58). Ilyen keserű tapasztalatok után nem kellett volna abbahagynia minden próbálkozást és sírva, könnyet hullatva félrevonulnia az értetlen emberek közül? De ő mindig újra és újra kezdte a próbálkozást. Lehet, hogy sokszor a könnyek fojtogatták, és ő mégis mosolygott. Tudott mosolyogni. Eltitkolta saját fájdalmát, mostoha sorsa felett érzett keserű bánatát; eltitkolta könnyeit, melyeket nem sírhatott el, amelyek visszahullottak lelkére, és gyötrelmesek voltak, de ő mégis mosolygott.

Pedig milyen sokra becsülhette a könnyeket. A könnyeket, amelyek lemossák a lélek sebeit. Amelyek feloldják a lelki feszültséget. Amelyek megkönnyébbítenek. Talán azért is vonult oly gyakran félre még tanítványai köréből is, hogy egyedül, csak a gondviselő Atyával szemben sírja el a megkönnyébbítő könnyeket.

Jézus valóban tapasztalatból mondhatta az örök értékű szavakat: „Boldogok, akik sírnak: mert ők megvigasztaltatnak.“

És mennyire igaza van Jézusnak.

Akik nagy lelki fájdalom perceiben tudnak őszintén sírni, azok valóban megvigasztaltatnak. Hogy miért? Lehet, hogy a kérdésnek egyszerű a magyarázata, mégis egész tudományág, a lélektan foglalkozik vele. Ez pedig azt mondja, hogy a könny is és a mosoly is idegállapotok

következménye. Eszerint, amikor idegeink túlfeszített állapotba jutnak, a könnyek oldják fel ezt a feszültséget. Ez valóban így is van. Másfelől pedig, amikor pihen az idegrendszerünk, nyugodt a lelkünk, akkor ez a lelki, idegi nyugalom mosolyban tükröződik az arcon. Ez is valóban így igaz.

Csak hogy nem mindig akkor ejt könnyet az ember, amikor valóban fáj is neki valami. Igen sokszor nem a fájdalom sajtolja ki szemünkből a könnyeket, hanem a képmutatás. Én láttam sírni olyanokat, akik valósággal erőszakkal csalták elő szemükből a könnyeket, mert úgy kívánta az illendőség, hogy abban a percben könnyet ejtsenek, holott a lelkükben semmit sem éreztek, ami könnyezni készítette volna őket; talán éppen ellenkezőleg, mosolyogni szerettek volna. Én nem ítélem el azt, ha valaki felkíváncozó könnyeit mosollyal titkolja, de elítélem azt, aki feltörő, felkíváncozó mosolyát „krokodil” könnyek mögé próbálja álcázni. Meg tudom érteni Jézust, akinek arcán a legnagyobb lelki fájdalom idején is mosoly ragyogott, de nem tudom megérteni Pilátust, aki a lelkét eltöltő szánalmat hazug mosoly mögé rejtette. Meg tudom érteni és érezni is tudom azt a fájdalmat, ami kisgyermekem szemét könnyessé teszi, de nem tudnak meghatni a siránkozással kísért könnyek. Mint ahogy nem tud magával ragadni az a nevetés, mellyel valaki megbántottságát, csalódását akarja leplezni, amikor jól tudom, hogy inkább sírni szeretne. Keserű az ilyen nevetés.

Az igazi könny a fájdalom orvossága. Példa erre minden fájdalmait panaszoló, síró kisgyermek. De a gyermeki arcon a könnyek után, a könnyeket kiváltó ok elmúlásával feltündöklöklik a mosoly is. Mint ahogy a borús égbolton feltündöklöklik a nap fénye. És ha látunk egy könnyes gyermeki arcon feltündöklöklik egy mosolyt, tudjuk, hogy elmúlt a fájdalom, hogy a kihullott könnyek elhozták a vigasztalódást, mint ahogy a borús égen feltündöklöklik a napsugár is azt jelenti, hogy tova vonult már a zivatar. És megértjük a jézusi evangélium örök igazságát, hogy „boldogok, akik sírnak: mert ők megvigasztaltatnak”.

Könnyeinknek és nevetéseinknek igen sok indítóoka lehet. Mint ahogy már mondtam, nem minden könny igazi könny, és nem minden mosoly igazi mosoly. De lehet a könny és lehet a mosoly nemes és tiszteletre méltó is. A nagy és mély jóságában, a nagy és mély boldogságában nevető ember szeméből könnyek hullanak, vagy ami még megindítóbb látvány, szemében könny ragyog; könny, ez a csodaszép emberi talizmán, mely a mosolyt elmélyíti, értékét növeli. Nézzétek a Mester könnyeit. Mély és igaz részvét könnyei azok, amikor a Lázár sírjánál hullanak. És egy nép sorsán érzett fájdalom könnyei azok, amelyeket Jeruzsálem felett hullat. De nézzétek a mosolyát is. Mennyi lelki tisztaság, igaz szeretet ragyog benne, mikor karjára vesz egy kisgyermeket, hogy megáldja azt. Mennyi öröm tündöklöklik mosolyában, amikor Máriának kérdéseire felelget. És mennyi a megbocsátás abban a mosolyban, amely a bűnös asszonyhoz intézett szavait kíséri. Tudtál elsírni valaha csak egyetlen ilyen igaz könnyet? És derült-e egyetlen ilyen igaz, szívből jövő mosoly az ajkadon? Ha igen, akkor tudod, hogy a kettő édes testvér, mert mindkettő a lélek mélyéből fakadt. És mindkettő boldoggá tett.

Ember mivoltodban állandóan keresd a mélységet és a magasságot. Igaz könnyed abban a mélység s a belőle kiragyogó mosolyod a magasság. Könnyelmű, rideg nevetésekben az emberi lelkek mindinkább elhidegülnek egymástól, míg a forró, igaz könnyekben a lelkek összelátkoznak. Felszínes, könnyelmű nevetésünk olyan, mint gyorsan továbbutazó, felszínes ismerős, míg szerény kis könnyünk életünknek tövises útján mindig jó, hűséges útítársunk. Az öröm könnye épp oly tiszta, mint a megbánás vagy a fájdalom könnye, és mindeniknek nyomában ott jár a megvigasztalódás vagy a mennyei boldogság mosolya. Nézd meg a Golgotán keresztre feszített Mester szelíd szemeiben úszó, lelkében égi fényre szellemült könnyet; és nézd a mosolyt, mellyel lelkét az ő mennyei Atyjának kezeibe ajánlja. Hát nem könnyeket fakasztanak-e szívedben könnyei, hogy aztán szárnyaló mosoly hitet fakasszon benned? „Szívednek nevetése a dal, a könnye tragédia, a mosolya hit. És amilyen lelken szűrődik át a nevetésed, olyan a dalod; amilyen a könnyed, olyan a sorstragédiád, és amilyen a mosolyod, olyan a hited“ (Dr. Balogh József).

Ahol a könny és a mosoly egymástól elszakad, ott a lélek mélyén ijesztő csend honol. Ahol a könny és nevetés eggyé válnak, ott Isten lényének parányi öröktüze lángol és ragyog. A harmatcsepp, az esőcsepp talán Isten földre ejtett könnyei, az égen ívelő sokszínű szivárvány talán az Ő földre lesugárzó könnyes mosolygása.

Könny és mosoly, mennyire hozzátartoznak életünkhöz. És mennyire hozzákapsolnak ezek földi létünkben is az éghez! Fájdalmainkban, kétségeinkben fölfakadó könnyeinkben az Istent keressük, s ha reá találva megvigasztalódunk, az ajkunkon felcsillanó mosoly egy feléje küldött hálaadás.

Gyakran szoktam énekelni az énekeskönyvünk 59. sz. énekét, mert benne van minden, amit érzek, amit elmondani próbáltam. Kétségeim, vívódásaim kifejezést találnak e néhány sorban:

„A mindenségben, hol a tengely,
Hány sarkon, mért s hogyan forog,
S könny és kacaj között az ember
Minek botorkál, tántorog?“

és:

S mind e kétségekre és vívódásokra felel a zsoltár írója, mintha csak szívemből, lelkemből vette volna a gondolatot:

„Oh, áldott légy, hogy könyeimben
Fölcsillantál, megláttalak.
Oh, százszor áldott légy, hogy itt benn
Szívemben megtarthattalak.
Könny s fájdalom jöhet reám,
Nem fáj: megszenteléd, Atyám.“

Megszenteléd a könnyeket számontartó, azokat végül is felszárító, megvigasztaló mosolygással. Ámen.

KERESZTÉNY VERSENYFELHÍVÁS

Róm 12,10

Egypár évvel ezelőtt hallottam a rádióból egy pedagógiai előadást. Elmondották, hogy a gyermek természetében van egy erős érvényesülési törekvés: mindenképpen első akar lenni. Ezt a tulajdonságot megfigyelhetjük már az iskola előtti korszakban is. Ki eszi meg hamarabb az ételt, ki fut ide hamarabb, így szoktuk mi magunk is buzdítani gyermekeinket, ismervén a gyermek általános természetét.

Így van az iskolában is. Jó igyekezettel megpróbál első tanuló lenni. Ha ez nem sikerül, megpróbál első lenni a sportban, ha itt sem, akkor a kézügyességben, az éneklésben. Ha semmiféle hasznos területen sem sikerül az első helyet megszerezni, akkor a csinytevésben, a verekedésben s egyéb rosszaságban sajátítja el az első helyet. A nevelés művészete éppen abban áll, hogy úgy irányítsuk a gyermeket, hogy az értékek területének valamelyik ágában az első helyet legalább megközelítse s ne kelljen a haszontalanságban és a káros szenvedélyek között megtalálnia céljának teljesülését.

Ilyen az gyermek, de ilyen az egész felnőtt világ. A versenyszellem uralkodik bennünk, ha nem valljuk is be.

Amint az emberiség a történelem útján előbb-előbb halad, mindjobban kezd elhatalmasodni rajta a verseny szelleme. Gazdasági verseny a világban, gazdasági verseny az országban. Sportversenyek csapatok között, országok között, sportversenyek világviszonylatban. Tudományos vetélkedők rádióban, televízióban, mindenféle szinten. Cél: az emberiség anyagi, szellemi színvonalának emelése. A versenyszellem jelen van egyén és egyén, család és család között, s bizony e területen sok szabálytalanság csúszik be a versenybe. A cél: a sikerélmény.

Kedves Afiaink! Én is versenyre hívlak e szövegről; keresztény versenyre, Pál apostol szavával. A cél: első lenni a gyöngédségben, a tiszteletadásban, a szelídségben, ahogy az apostol mondja: „Atyafiúi szeretettel...” Emberi mivoltunk legnagyobb büszkesége az, hogy elmondhatjuk: Isten gyermekei vagyunk. Ő az ATYA, mi vagyunk az Ő gyermekei, azért vagyunk egymással atyafiságban mi a világon élő összes emberek. S hogy ezt elmondhatjuk, emberi mivoltunk másik nagy büszkesége ez. Jézus volt, aki erre megtanított: szeresd az Istent és szeresd az embert.

Atyafi — elveszítette ez a fogalom napjainkban jelentőségét. Helyette inkább a rokonság fogalma lett divatos. Ma már csak a régi írásokban és elvétve használják mindennapi fogalom gyanánt, aztán ünnepi beszédeinkben, egyesek pedig a hétköznapi beszédben. Amikor Pál apostol azt mondja, hogy atyafiúi szeretettel kell egymást megelőzni a gyöngédségben és a tiszteletadásban, akkor tulajdonképpen azt mondja, hogy egymásban a közös ATYÁnak gyermekeit kell tisztelni. Akkor, amikor az egymás tiszteletében való versenyre hív, tulajdonképpen az Isten képmásának a fokozott tisztelését, az Isten fiainak megbecsülését tüzi

célul a keresztény ember elé. Ez pedig Istentisztelet. Tisztelni az emberben az isteni vonást egyenlő az Isten tisztelésével. Ezért mondja János apostol: Aki azt mondja, szereti az Istent és közben gyűlöli a maga atyjafiát, hazug az, mert nem lehet az Isten tiszteletét elkülöníteni az ember tiszteletétől.

Egyesek előtt a gyöngédség, a jámborság együgyűségeket jelent, a szelidséget pedig nem akarják megkülönböztetni az élhetetlenségtől, és azt mondják, hogy ezekkel az erényekkel élni nem lehet.

Ilyen körülmények között hívlak versenyre e szószerűről a tiszteletadásban, gyöngédségben, szelidségben és a szeretet többi megnyilatkozásában.

Úgy tapasztaltam, hogy a legjobban az öreg emberek vannak rászorulva a gyöngédségre és a tiszteletre. „A lélek öreg korban — mondja az író — szomjazik és éhes, nem kenyérré és vízre, hanem a szeretet egyetlen cséppjére.“ Vigyázzunk, ne sajnáljuk a tiszteletadást azoktól, akik előttünk kitaposták az utat, akik nekünk átadták tapasztalataikat, s akiknek a halál árnyékában csak a szeretet egyetlen cseppje kelene.

A szenvedők, a gyöngék azok, akik több melegséget, több figyelmességet várnak tőlünk. A betegek és a bajba jutottak számára valóságos gyógyszer a szép szó, a gyöngéd figyelmesség.

Ezekben a nehéz napokban, amikor országunk átesett az 1977-es évi súlyos földrengésen, sok szenvedő, sok beteg, sok lelki sérülést szenvedett ember jóleső érzéssel tapasztalta országunk jóindulatú polgárainak gyöngéd figyelmességét az anyagi segítségnyújtásban.

Nem is olyan rég olvastam arról, hogy az ókorban a római katonának kötelességük volt a terhes asszonyok előtt éppúgy tisztelni, mint a feljebbvalójuk előtt.

Társadalmunk minden támogatást megad, az intézményes kereteken kívül azonban feltétlenül fontos, hogy tiszteljük minden nőben az anyát, az élet- és munkatársat, nem külső parancsra, de az egyetemes ember-szeretet alapján.

Pál apostol nem korlátozza a tiszteletet egyik vagy másik csoportra. Általánosságban, minden kivételtől eltekintve hív a keresztény versenyre. Tisztelni kell a gyermekben a jövőt. Jókai Mór egy diákgyűlésen egy alkalommal így szólította meg őket: Uraim, miniszterek, képviselők, tudósok, hadvezérek... mert mindezek az önök soraiból kell kikerüljenek.

Tisztelni kell a munkás emberben a teremtést, a tisztviselőben az államot, a szolgálattevőben az egyházat, a katonában a védelmet és biztonságot s mindenkiben Isten gyermekét.

A szülőkre és a nevelőkre hárul a legnagyobb feladat abban, hogy az én gyermekem a tiszteletben, a gyöngédségben több legyen, mint a másé. Hogy tisztelettel nézzen a felnőltre, a nevelőre, a családi örökségre, a népi hagyományra, az országra, az egyházra.

Pál apostol az élet legnemesebb területét mutatja meg, ahol elsők lehetünk. Az egyház, a lelkész feladata abban áll, hogy hívei el-sőségre való törekvését erre a szent területre irányítja, hogy itt találják meg az érvényesülés lehetőségét, a nyugalmat önmaguk számára.

A földön mindenki megelégedett, aki úgy érzi, hogy valahol első lehetett. Csak azok unottak, fölényeskedők, gúnyolódók, keserű szá-

izüek, akik az elsőséget sehol sem tudták elérni. Ezek azért nevetnek, gúnyolnak ki mindent, aminek más örvend, mert azt hiszik, hogy a világ is kigúnyolja, lenézi, semmibe veszi őket. Pál apostol Titushoz írt levelében írja: „igyekezzenek jó cselekedetekkel előljárni azok, akik Istenben hívökké lettek.“

A keresztyény verseny területe nagyon széles és nagyon tág teret kínál mindenkinek, hogy a szeretet alapján az atyafiság jegyében mindenkit gyöngédséggel, tisztelettel halmozzon el, minden előítélettől mentesen.

Igy költözik megelégedés, áldás a mi életünkre, s így épül a Jézus által hirdetett Istenországa. Ámen.

KISS AKOS

HIVATÁSUNK

Ef 4,1b, 2b—3a

„Bármennyire szeretem is társaimat, az egész napból mégis az az óra volt a legkellemesebb... mikor halványulni kezdett a napvilág... mikor a nap már éppen hogy csak fenn volt a vörös égbolton és a vén fák közül az utolsó madarak utolsó kiáltását lehetett hallani... Örömmre szolgált, hogy ezekben a percekben azt éreztem: nyugodt vagyok, és helyesen cselekedtem, talán arra is gondolhattam, hogy megbízhatóságommal örömet okozhatok...“ — mondatja Henry James *A csavar fordul egyet* című regény főszereplőjével, a tanítónővel, aki két árva gyermek tanításával bízott meg, és hivatástudattal végezte munkáját.

De felmerülhet a kérdés: miért nem érezte akkor a legboldogabbnak magát, amikor együtt volt tanítványaival, amikor reá mosolyogtak vagy értelmük megnyilatkozásával gyönyörködötték lelkét?

Azért, mert ott és akkor az esti csendben találkozott önmagával és Istennel; itt végézte el élete egyik szakaszának kiértékelését, akkor érezte át azt a valóságot, hogy boldogító örömmel ajándékoz meg a hivatástudattal végzett feladatteljesítés.

Ilyen és ehhez hasonló megállás és találkozás a mai együttlétünk is.

„Járjatok úgy, mint illik elhivatástokhoz, mellyel elhívatatok“, hangzik Pál apostol felhívása.

Ahhoz, hogy hivatásunkat betölthessük, elsősorban azt kell megállapítanunk: hogyan, miért, milyen céllal hívott el Isten egy-egy tevékenységi területre? Azért, hogy építsük, szépítsük az Ő látható és láthatatlan világát, segítsük a fejlődést ott, ahová állított. Általában hivatásteljesítésről beszélünk akkor, amikor a munkahelyen becsületesen, tisztességes odaadással teljesítjük a reánk bízott feladatokat. Vajon csak az élet egyetlen területére hívott el Isten? Véleményem az, hogy mindenkinek annyi hivatása van, ahányféle tehetséget, adottságot kiaknáztunk önmagunkból és felhasználunk a fejlődés érdekében.

Milyen jó, hogy Isten többféle adottsággal, tehetséggel áldott meg, mert így változatosabb, színesebb emberi életünk. A megélt hivatás örömet, boldogságot jelent a közösségnek és örömet önmagunknak. Ahhoz azonban, hogy élhessük, közösségre van szükség.

A tanítónak, hogy taníthasson, tanítványra van szüksége.

A lelkésznek, hogy léleképítő, szépítő munkát végezhesen, gyülekezetre van szüksége.

A földművesnek, hogy termelhesen, vetőmagra, földre és munkaeszközre van szüksége. Ahhoz pedig, hogy munkaeszköze legyen, munkásra van szükség, aki azt kezűgyességével, szaktudásával elkészítse. Mindahhoz azonban, hogy a különböző elhivatást érző emberek között kapcsolatok épüljenek ki, békesség és szeretet szükséges.

Létszükséglet, hogy szenvedjük el egymást szeretetben. Ha szeretünk és szeretnek, miért kell szenvednünk? Azért, mert nagyon sokszor a rossz meggyengíti szeretetünket, a tiszta érzést.

Honnan ered a rossz? Hibáinkból, szándékosan kiejtett bántó szavakból, meggondolatlan vagy rosszindulatú cselekvésből, ez pedig szenvedést okoz. Mindezt tudja Pál apostol, és arra biztat, hogy ha szenvedés áldozataivá válunk, úgy is szeressünk. Nem Isten akaratából van az, hogy a vétkek miatt szenvednünk kell. Isten nem tudta volna megakadályozni a vétkezést? Oh, igen, de csak úgy, ha elvette volna szabadságunkat.

„Szereti-e a tanítványát a tanár, aki megadja a feladat megoldását, hogy ne tévedjen?

Szereti-e a gyermeket az anya, aki nem tanítja meg járni, mert fél, hogy elesik?

Szereti-e felserdült fiát az apa, aki nem engedi el szórakozni, mert attól tart, rossznak lesz kitéve?

Szeretné-e Isten az embert, ha elvenné tőle azt a lehetőséget, hogy szabadon válasszon, éljen és szeressen?”

Ha szeretsz, nem szabad elvenned mások szabadságát csak azért, hogy a bajt elkerüljék; engedd, hogy vállalják a tévedések, hibák, szenvedések kockázatát. Egyetlen vétket sem követhetsz el, hogy egy parányi szenvedés ne szülessen valahol amiatt. Mindannyian sokszor vétkezünk, szenvedést okozunk, és mégis várjuk, hogy szeretetben szenvedjenek el vétkeinkkel együtt. Ezért, hogy így legyen, valamit nekünk is tennünk kell. Személyiséggé kell válnunk, hogy több legyen értékünk hibáinknál. Egy szóval: tökéletesednünk kell.

Ha kezünkbe veszünk egy virágszálat és látjuk, hogy szirmai szabályosak, megállapítjuk, hogy teremtettségében elérte a tökéletességet.

Ha egy színes tollú madarat látunk, megállapítjuk, hogy mennyire tökéletes példány. De ha nem tökéletes, úgysem tudunk azon segíteni. Ha embertársunkról akarunk véleményt alkotni, az egész „én“-t nézzük, amely szellemből, fizikumból és lélekből áll. Meg tudjuk állapítani, hogy az emberi tökéletesség milyen fokára emelkedett fel, sőt hibáira rámutatva segíthetünk a tökéletesítésén, ha azt ő is munkálja. Igen, elsősorban mi magunk vagyunk hivatottak arra, hogy tökéletesítsük önmagunkat. Isten nem teremtett befejezettnek, de adottságokkal jutalmazott meg, hogy azokat felhasználva, tökéletesedjünk.

Ha fizikumunkat akarjuk erősíteni, sportolunk, sőt a fizikai munka is segít abban.

Ha szellemünket akarjuk művelni, tanulunk, olvasunk, és ezzel ismeretünk tárházát bővítjük.

Ha lelkünket akarjuk nemesíteni, imádkozunk, keressük a templomi csendet, és ebben a hangulatban összegyűjtjük tulajdonságainkat, hogy az értelem rostáján áthullatva a rosszakat, a jókat felszínen tartjuk, összefűzzük.

Szükség van az értelem irányító szerepére, a hit fényére, az akarat erejére, mert bizony nagyon sokszor „érzékiségünk túlfokozott, indulatosságunk fékevesztett, fegyelmezetlen képességeink ellenőrzés nélkül működnek, és mindegyik a maga táplálékát keresi a szellem és az eszmény törvényein kívül“.

Dávid Ferenc, egyházunk alapítója is arra tanított: értelemmel higgyünk, hívő lélekkel érezzünk.

Milyen jó volna, ha az értelem és a hit segítene a lélek nyugalma megszerzésének nagy törekvésében.

Szétszórtan bár bennünk van a sok jó tulajdonság, itt-ott elszórtan meg is nyilatkozik nemes tetteinkben, de ha össze tudnánk gyűjteni úgy, ahogy Jézus összegyűjtötte őket mély hite által és aszerint cselekednénk, mint ő, nem okoznánk bánatot, nem fakasztanánk könnyeket, de lenne körülöttünk mosoly, öröm, vidám hangulat.

„Mivé lenne kerékpárod kereke, ha küllőit nem tartaná össze a kerékagy? Nem lenne többé kerék. Mivé lenne az atom, ha az elektronok elszabadulnának központi magvuktól? Nem lenne többé atom.“

Mivé lenne lelkünk, ha a hit nem emelne Istenhez, az isteni erő nem tartaná össze lelkünkben mindazt, ami jó. Nem lenne lelki nyugalom. Márpedig a lélek nyugalma számára szükség van mindig, minden körülményben. Nemcsak akkor, amikor veszélyben forog életünk, hanem akkor is, amikor veszély nélkül teljesítjük feladatunkat, megpróbáljuk hivatásunkat betölteni.

A lélek nyugalma nélkül értelmünk és érzelmünk szétszórt. Márpedig az élet nagyon sokszor állít olyan őrhelyre, olyan feladat elé, ahová teljes figyelemre, összeszedett értelemre van szükség, ellenkező esetben veszélyben forog önmagunk és mások élete.

Szüksége van a lélek nyugalma számára az édesanyának, aki nagyon sokszor aggódó tekintettel hallgatja gyermeke sírását. Mert csak így tud az ideges hangulat helyett szeretettel, áldott békességgel lehajolni és vigasztalásképpen anyai csókot lehelni a gyermeki arcra.

Tartsuk hát lelkünket Isten közelségében, hogy képesek legyünk megszerezni a lelkünk nyugalma, mert csak így biztosítjuk születését és létét a lélek egységének.

Keressük szüntelenül a lélek nyugalma, hogy válhassunk személyiséggé, hogy szeressenek és tudjuk elszenvetni mi magunk is az embert szeretetben. Így leszünk képesek betölteni hivatásunkat itt a földi életben. Ámen.

EGYHÁZI ÉLET

Egyházi Képviseelő Tanács ülése

Az E. K. Tanács március 24-én tartotta első évnegyedi ülését dr. Kovács Lajos püspök és dr. Barabássy László főgondnok elnöklete alatt. Napirend előtt dr. Kovács Lajos püspök jelentéséből fájdalommal és megilletődéssel vette tudomásul, hogy dr. Mikó Imre főgondnok hosszú szenvedés után, 66 éves korában, március 21-én elhunyt. E. K. Tanács elhatározta, hogy külön gyászjelentést ad ki, és elhunyt főgondnok afiát a márc. 29-én tartandó gyászszertartás keretében búcsúztatja.

Az E. K. Tanács tárgysorozatának középpontjában a március 4-i földrengés következményeinek ügye állott. Jóváhagyólag tudomásul vette, hogy Püspök afia 424/1977 E. K. T. szám alatt körlevelet küldött ki az egyházközségeknek, melyben a híveket a földrengés károsultjai segélyezésére hívta fel. Megelégedéssel vette tudomásul, hogy az egyházi alkalmazottak az „1977“-es, az emberség folyószámlájára máris mintegy 10 000 lej ajánlottak fel. Tudomásul vette, hogy az Elnökség megbízásából Székely János mérnök a megrongált templomok többségét a helyszínen megvizsgálta és a károkról, valamint az épületek helyreállításáról részletes jelentést terjesztett be. Sajnálattal értesült, hogy a földrengés egyházi épületeinken több mint 1 400 000 lej kárt okozott. Az alsórákosi, nagyajtai, bölöni és sepsikilyéni templomok annyira megrongálódtak, hogy nem lehet istentiszteletet tartani. E. K. Tanács elhatározta, hogy az egyházi költségvetésből minden megtakarítható összeget a megrongált templomok helyreállítására fordítja, és felhatalmazta az Elnökséget, hogy az érdekelt egyházközségeknek szükség esetén javítási segélyt utaljon ki. Egyben megbízta az Elnökséget azzal is, hogy a földrengés okozta károk felszámolása és a megrongált templomok helyreállítása érdekében minden lehetőt tegyen meg.

E. K. Tanács tárgyalta az 1976. nov. 1. — 1977. márc. 15. közötti időben elnökileg elintézett fontosabb adminisztratív és gazdasági ügyekről szóló jelentést, továbbá a missziói, lelkészképesítői, énekvezérképesítői, valláserkölcsi, gazdasági és pénzügyi bizottságok jegyzőkönyveit. Tudomásul vette és intézkedett 1976. dec. 4—5. napjain Marosvásárhelyen tartott Zsinati Főtanács leiratai tárgyában. Tárgyalta és elfogadta az egyházi központ, Nyugdíjpénztár, egyházkörök és egyházközségek 1976. évi költségvetéseinek végrehajtásáról szóló jelentéseket. Foglalkozott az egyházi központ I. évnegyedi pénzügyi helyzetével, s ezzel kapcsolatban

intézkedett az egyház pénzügyi helyzetének megszilárdítása érdekében. Végül örömmel vette tudomásul, hogy az Unitárius Világszövetség — IARF — júl. 21—24. napjain Kolozsvárt teológiai konferenciát rendez, és hogy ennek keretében egyházunk részéről dr. Kovács Lajos püspök és dr. Erdő János fognak előadást tartani.

Lelkészi értekezletek

Az I. évnegyedi egyházköri lelkeszi értekezleteket ápr. 14—15. napjain tartották meg. A közérdekű értekező tárgyat képezte „Románia állami függetlensége kikiáltásának 100. évfordulója“ c. előadás; a teológiai értekező a „Családlátogatás időszerű kérdései a falusi és városi gyülekezetben“ című témával foglalkozott.

A II. évnegyedi értekező jún. 7—10. közötti időben voltak. A közérdekű értekezőn „A lelkesz felelőssége a hívek hazafias állampolgári öntudatának formálásában“, a teológiai értekezőn pedig „A beteglátogatás a falusi és városi gyülekezetben“ című előadásokat dolgozták fel.

Az értekezőn részt vett az egyházi központ képviselője.

Dr. Kovács Lajos püspök észak-amerikai látogatása

Dr. Kovács Lajos püspök Dr. Robert Nelson West, az Észak-Amerikai Unitárius-Universalista Egyház elnökének meghívására április 16. és május 13. között tizenkét nagy város gyülekezetében tartott előadást és prédikált három alkalommal. Az ENSZ-ben, valamint a washingtoni törvényhozási épületben, a Capitol-ban tett hivatalos látogatásai alkalmával a tiszteletére rendezett ebédeken egyházunk és szocialista Köztársaságunk köszöntését tolmácsolta. Május 8-án ünnepi ülésen vette át a chicagói Meadville-Lombard Unitárius Teológiai Intézet által részére adományozott tiszteletbeli doktori oklevelet.

A látogatásról legközelebbi számunkban adunk részletes ismertetést.

Felekezetközi teológiai konferencia

A bukaresti Ortodox Teológiai Intézet rendezésében máj. 27-én tartották meg az év első felekezetközi (interkonfesszionális) teológiai konferenciát, melyen a hazai egyházak és vallásfelekezetek nagyszámú képviselője jelent meg. Egyházunk részéről dr. Kovács Lajos püspök és dr. Erdő János főjegyző vettek részt. A konferencia, Antonie Plămădeală püspökpátriárkai vikárius elnöklete alatt, Románia állami függetlensége kivívásának centenáriumáról emlékezett meg a következő előadások keretében:

Nicolae Șerbănescu bukaresti teol. tanár: Hazánk keresztény egyházai és a román népnek, a szabadságért, függetlenségért és szuverenitásért folytatott harca.

Mihai Păcurariu szebeni teol. tanár: A Román Ortodox Egyház, mint más népek támogatója a szabadságért és függetlenségért vívott harcban.

Dr. Gálffy Zoltán kolozsvár-napocai teol. tanár: Az állam szabadsága, függetlensége és szuverenitása a keresztény társadalmi etika megvilágításában.

Az előadásokat részletes megbeszélés követte. Dr. Kovács Lajos püspök hozzászólásában a következőket mondotta:

„A 100 éves történelmi évforduló alkalmával Egyházam nevében kinyilatkoztatom, hogy hazánk boldogabb, áldottabb jövőjéért folyó becsületes és lelkes munkában mi is szívvel-lélekkel, minden erőnkkel részt veszünk.

Ezelőtt néhány nappal tértem vissza az Amerikai Egyesült Államokból, ahol az ottani unitárius univerzalista egyház meghívására négy hetet töltöttem... Örömmel és meglepéssel közölhetem, hogy a nagy ország minden részén, ahol megfordultam és információkat gyűjtöttem, hazánk új élete iránt messzemenő rokonszenvet és meleg érdeklődést tapasztaltam... Minden lehetőet megtettem, hogy nagy érdeklődéssel hallgatott előadásaimban és az azokat követő megbeszéléseken világos, a valóságnak megfelelő tájékoztatást adjak arról az egyházi életéről, amely szocialista országunkban folyik. Elmondottam, hogy az egyházak közti megértés és jóakarát ökumenikus szelleme, amely a múltban sok vonatkozásban nem érvényesülhetett, az alkotmány szellemében ma áldott valósággá vált. Ennek az ökumenikus szellemnek bizonyosságai a magas szintű interkonfesszionális konferenciák is, amelyek újra meg újra útmutatást nyújtanak nekünk teológiai és gyakorlati vonatkozásban egyaránt.

Isten áldása legyen azon a szellemen és lelkületen, amely ma itt kifejezésre jut és segít mindnyájunkat abban, hogy munkánkat a jövőben is hivatásszerűen végezzük.“

A konferencia konklúzióit Antonie püspök foglalta össze. Megállapította, hogy a centenáriumi megemlékezés arra kötelez minket állampolgárokat és hívő embereket, egyházakat és vallásfelekezeteiket, hogy sohase felejtjük el azoknak áldozatát, akik kivívták hazánk állami függetlenségét. A mi kötelességünk, hogy megtartsuk és tovább vigyük azt az örökséget, amit az 1877. év nemzedéke reánk hagyott. Ennek szellemében példaadó étellel és jövőt építő munkával járuljunk hozzá az emberek és népek közötti testvériség, valamint a béke megerősítéséhez.

Dr. Iustin Moisescu a Román Ortodox Egyház új pátriárkája

Az Ortodox Egyház Választó Kollégiuma június 12-én ült össze, hogy a Justinian halálával megüresedett pátriárkai tisztséget betöltse. A Választó Kollégium majdnem egyhangúnak mondható szavazattal — 94-ből 92 — dr. Iustin Moisescu pátriárka-helyettest, Moldova és Suceava metropolitáját választotta meg pátriárkának.

A választást megerősítő elnöki rendeletet az Államtanácsnál, ünnepélyes keretek között, Ștefan Voitec alelnök adta át az új pátriárkának.

Nicolae Ceaușescu, Románia Szocialista Köztársaság elnöke június 18-án fogadta Iustin Moisescut, közéleti személyiségek és az Állandó Szinódus tagjai jelenlétében. Iustin Moisescu köszönetet mondott az

államelnöknek, hogy pátriárkai tisztségében megerősítette. Kinyilvánította, hogy az Ortodox Egyház papsága és hívei nagyrabecsüléssel, szeretettel és mély hálával viseltetnek Románia Szocialista Köztársaság elnöke iránt. Köszönetet mondott, hogy az ortodox és az ország többi vallásfelekezetei, melyhez őt baráti kapcsolatok fűzik, szabadon működnek és részt vesznek az új, boldog Románia megteremtésében.

Nicolae Ceaușescu válaszában rámutatott arra, hogy a jelenlegi történelmi körülmények között, amikor a román nép új, szocialista életet épít magának, amikor valamennyi állampolgár egyénisége maradéktalanul kibontakozhatik s mindenki részt vállalhat a szabad, független és boldog haza építésében, az Ortodox Egyháznak, a többi vallásfelekezethez hasonlóan, feladata minden erővel támogatni e nagyszerű építőmunkát. Az államelnök hangsúlyozta, hogy az Alkotmány szellemében a vallásfelekezetek szabadon működhetnek, de minden körülmény között a haza, a nép érdekeit kell szolgálniuk, munkásságukat pedig az ország törvényeinek teljes tisztelete szellemében kell kifejtteniük.

Az új pátriárka egyházi beiktatása június 19-én történt meg.

Dr. Iustin Moisescut, a Román Ortodox Egyház pátriárkáját őszinte tisztelettel, nagyrabecsüléssel és szeretettel köszöntjük, és munkásságára Isten áldását kérjük.

Dr. Kovács Lajos püspök svájci látogatása

Meghívásra dr. Kovács Lajos püspök jún. 24—29. napjain, Nagy Ferenc segesvári lelkész kíséretében, részt vett a graubündeni réto-román kanton protestáns egyházának zsinati gyűlésén. Ebben a kantonban a gyülekezetek és lelkészek többsége ahhoz a szabadelvű közösséghez tartozik, amely az IARF tagcsoportja. A zsinat elnöke Martin Accola lelkészdzékán, aki több lelkésztársával együtt 1968-ban részt vett egyházunk 400 éves ünnepségén.

A zsinat egyik fontos tárgysorozati pontja volt három ifjú lelkészjelölt felvétele. Miután életükről, felkészülésükről és hivatásukról részletes tájékoztatást nyújtottak és prédikáltak, a zsinat szavazattal döntött a jelölteknek egyházi szolgálatba való felvétele mellett.

A zsinat állást foglalt az Isten- és emberszeretet ügyében; sikra szállt a béke, a népek közötti egyetértés mellett, elutasítva minden olyan ténykedést, mely a béke fennmaradását veszélyezteti.

A zsinat keretében dr. Kovács Lajos ismertette egyházunk történetének főbb eseményeit, és tájékoztatást nyújtott egyházi életünk mai helyzetéről. A zsinat tagjai nagy érdeklődéssel fogadták a beszédét, és jókívánataikat fejezték ki egyházunk iránt.

Lelkésznevelés

Az 1976—77. tanév II. félévi vizsgákat a Protestáns Teológiai Intézetben máj. 21—jún. 23. közötti időben tartották meg. Hallgatóink, négy kivétellel, kielégítő eredménnyel eleget tettek vizsgai kötelezettségüknek.

A *tanévzáró istentisztelet* jún. 26-án volt, melyen dr. Erdő János főjegyző-tanár prédikált Mt 5,48 alapján. Aznap este tartották meg a közös intézeti évzáró ünnepélyt, melynek keretében dr. Rapp Károly rektor részletes jelentésben számolt be a tanév munkájáról és nevezetesebb eseményeiről. Ezt követte a jutalmak, verseny- és pályadíjak kiosztása.

Szakvizsgát tettek jún. 27. és júl 2. napján, és gyakorló segédlelkészi képesítést szereztek: Barabás Áron, Biró Mihály és Székely János IV. éves hallgatók.

A húsvéti és pünkösti ünnepek alkalmával II—IV. éves hallgatóink légátusi szolgálatot végeztek a különböző egyházközségekben.

Az angol unitárius egyház új elnöke

Az április 13—15. napjain Londonban tartott rendes évi Főtanács az angol unitárius egyház elnökévé Peter B. Godfrey sheffield-i lelkészt választotta.

Június 5. — a környezetvédelem nemzetközi napja

A jelenkori világunkat emésztő és az emberiséget egyformán foglalkoztató kérdések egyike a környezetvédelem. Amidőn az esztendő 365 napja közül ezt az egyet megtették természeti környezetünk nemzetközi napjává, az egész emberiség közvéleményét kívánták felsorakoztatni a nemes ügy mellett. Június 5-e azt jelenti: össze kell fognunk annak érdekében, hogy amíg nem késő, megmentsük azt, ami nélkül nincs élet, és megszűnik maga az emberi civilizáció. A környezetvédelem egyet jelent a kötelező önvédelemmel.

A béke építőinek világgyűlése

Varsóban befejezte munkálatait a béke építőinek világgyűlése. Résztvevői felhívást intéztek a világ népeihez, hogy fokozzák erőfeszítéseiket az enyhülési és együttműködési irányzat megszilárdításáért, a fegyverkezési hajszát beszüntetéséért és konkrét leszerelési intézkedések elfogadásáért, a más országok területén lévő katonai támaszpontok felszámolásáért, a fegyveres erők és a katonai költségvetések csökkentéséért, a katonai tömbök egyidejű felosztásáért, az erőszak mellőzéseért a nemzetközi kapcsolatban. A felhívás akciókat szorgalmaz a nemzetek közötti vitás kérdések igazságos megoldása, a népeknek a nemzeti függetlenségre, a szabad és önálló fejlődésre irányuló törekvései valóra váltása, az új nemzetközi gazdasági rend megteremtése érdekében.

A béke építői világgyűlésének résztvevői állást foglaltak a helsinki öszeurópai értekezlet Záróokmánya előírásainak maradéktalan alkalmazásáért, a belgrádi találkozótól építő szellemű előkészítéséért és sikeres lebonyolításáért, olyan intézkedések elfogadásáért, amelyek célja a biztonság kiépítése és az együttműködés fejlesztése Európában.

Vallásfelekezetek békevédelmi kongresszusa

Százhét állam 700 küldöttének részvételével Moszkvában jún. 10-én véget ért a világ vallásfelekezeteinek békevédelmi kongresszusa.

Országunk részéről egy küldöttség vett részt, amelyet dr. Nicolae Corneanu, Bánát metropolitája vezetett.

A kongresszus résztvevői üzenetet intéztek a kormányokhoz, amelyben támogatják az ENSZ-közgyűlés jövő évi rendkívüli leszerelési ülészakának összehívását, valamint a leszerelési világértekezlet összehívására irányuló kezdeményezéseket.

Az üzenet felhívást tartalmaz az európai biztonsági és együttműködési értekezlet Záróokmánya valóra váltására, és kifejezi az egyházak képviselőinek reményét, hogy a belgrádi összejövétel az enyhülési és együttműködési folyamat elmélyítésére és kiszélesítésére vezet az emberiség érdekében.

Az amerikai unitárius univerzalista egyház új elnöke

Az amerikai unitárius univerzalista egyház dr. Robert Nelson West utódjául a június 21—26. napjain Ithacában tartott Főtanácson dr. Paul N. Carnes buffalói lelkészt választotta meg.

HALOTTAINK

Mátyus Gergely ny. lelkész, tb. esperes 85 éves korában, márc. 16-án elhunyt. Székelykálon született 1892. júl. 3-án. Teológiai tanulmányait az 1911—1914. években végezte el. 42 évre terjedő lelkészi szolgálatából 7 évet az iklandi és 35 évet a szőkefalvi egyházközségben töltött; 1938-tól 1950-ig a volt Küküllői egyházközségben az esperesi tisztséget töltötte be. Erdemei elismerésül a tiszteletbeli esperesi címmel tüntették ki. 1956-ban vonult nyugalomba.

Március 18-án temették el a marosvásárhelyi ref. temetőbe.

Katona Sándor, a nagyváradi egyházközség gondnoka, 71 éves korában, ápr. 19-én meghalt. A Rulikovszki temetőbe helyezték örök nyugalomra ápr. 21-én.

Özv. Fekete Lajosné Vajda Kamilla, néhai Fekete Lajos brassói lelkész özvegye, a brassói egyházközség ny. énekvezére, 74 éves korában, ápr. 24-én meghalt. Április 26-án helyezték örök nyugalomra a ref. temetőbe.

Csongvai Lajos ny. lelkész 71 éves korában, máj. 8-án elhunyt. 1906. szept. 6-án született Bágyonban. Teológiai tanulmányait az 1922—1926. években végezte el. 45 évig szolgált híveit a nagyajtai, fogarasi, brassói és nyárádszentlászlói egyházközségekben. 1973. júl. 31-én vonult nyugalomba.

Május 10-én temették el a marosvásárhelyi ref. temetőbe.

Emlékük legyen áldott!

Előfizetőink figyelmébe

A Keresztény Magvető előfizetési díja 1977. évben belföldön és a szocialista országokban évi 70 lej, amelyet belföldön a lelkészi hivatalok útján vagy közvetlenül az egyházi központban (3400 Kolozsvár-Napoca, Lenin út 9.) lehet kifizetni.

A magyarországi olvasók a Postai Központi Hirlapiroda külföldi előfizetési osztályánál — Budapest, VII. Lövölde tér 7 sz. a. fiókjánál fizethetnek elő. A többi szocialista országokból az ILEXIM Departamentul Export-Import Presă, P.O. Box 136—137 — telex: 11226, București, str. 13 Decembrie nr. 3. címre kell fizetni.

Az előfizetési díj a nyugati országok részére 150 lej, mely összeg ugyancsak az ILEXIM — Departamentul Export-Import Presă P.O. Box 136—137 — telex: 11226, București, str. 13 Decembrie nr. 3. címre fizetendő.

KÖNYVSZEMLE

Helverson, Ralph N.: Living the questions (Élni a kérdésekkel). The Lindsey Press, London, 1977.

Vallásos elmékedések értékes gyűjteménye ez a könyv, melyben a szerző — észak-amerikai unitárius lelkész — mintegy 34 évi magvetésének teológiai eredményeit foglalja össze. A könyv mottója: — „légy türelmes minden iránt, ami szívedben megoldatlan, és törekedj a kérdéseket megszeretni“ — útmutatás kíván lenni az olvasó, az elmékedő lélek számára.

Az elmékedés nem öncélú lelki művelet a szerző szerint, hanem módszer, melynek segítségével a hívő ember több igazságra és éniségének teljességére juthat. Az értelemnek kutatnia kell a végtelent a végesben, a világot mint az ember otthonát, a lét végső kérdéseit; kérdeznie és feleletet kell keresnie arra nézve, hogy miképpen juthatunk több igazságra, hogyan oldjuk meg az élet ellentmondásait és milyen legyen állásfoglalásunk azzal szemben, amit még nem ismerünk.

A meditációk teológiai alapját az emberben való hit és az ember-szeretet képezi. Az ember fejlődőképes, szabad lény; otthona a világ, fenntartó elemei: a föld, levegő, tűz és víz. Az ember a csillagok alatt itt a földön alázatossággal és bizalommal álljon meg. Legyen szerény, és a teremtés szentélye előtt vesse le cipőit. Ne féljen az élettől, fogadja el minden bizonytalanságával és kockázatával. Higgye, hogy az életet érdemes élni s benne Istent és embert szolgálni.

Curle, Adam: Peace and love (Béke és szeretet). The Essex Hall Lecture for 1977. The Lindsey Press London, 1977.

Az angol unitárius egyház főtanácsi gyűlése alkalmával elhangzott előadás bevezetést nyújt, valláslélektani alapon, a vallás lényegébe. A. Curle a vallás lényeges jegyét a békében és szeretetben állapítja meg, mely a vallásos ember életében mint megbonthatatlan egység jelentkezik.

A béke az emberi élet egzisztenciális feltétele. Több, mint az erőszak, a háború hiánya. A béke — belső és külső — kölcsönös tisztelet, aktív türelem, együttműködés és mindenekfelett emberszeretet. Lényegéből következik az emberközelség és testvériség megteremtésének szükségé és állandó gondozása. A béke olyan állapot, melyben a szeretet

alapján megvalósul az emberiség egysége. Jézus állandóan hangsúlyozta a béke értékét és szerepét Istenország szemponjtából. A békeségre igyekezőket nemcsak boldogoknak, hanem egyenesen Isten fiainak nevezte.

A szeretet életformáló erő, az a forma, melyben emberségünk kibontakozik, Isten gyermeke Isten fiává, munkatársává növekedik. A szeretet nemcsak tökéletesítő, növekedést elősegítő erő, hanem a testvériséghez, az emberiség egységéhez vezető út. Összekötő kapocs Isten és teremtménye között.

A béke és szeretet egymástól elválaszthatatlan. Jézus új parancsolata az, hogy az emberek egymást szeressék. Ez a jézusi tanítvány ismertető jegye. A szeretet mellett a békességet is hagyja követőinek, hogy ne nyugtalankodják szívük, se ne féljenek. Ez a szerző konklúziója és üzenete az olvasó számára.

A béke és szeretet megvalósítása ' azt kívánja tőlünk, hogy változzunk meg és szülessünk újjá. Egyszóval: legyünk méltók emberi mi voltunkhoz.

Az ész hordoz mindent. 1600 magyar közmondás. Válogatta, előszóval, szómagyarazattal és mutatóval ellátta Balogh József. Albatrosz könyvkiadó, Bukarest 1976. 189 l.

„A közmondás nem hazug szólás“ állapítja meg önmagáról a közmondás. Ez így igaz, mert bennük a nép nyelvteremtő ereje, társadalmi helyzete, mindennapi élete, vallási érzülete, életszemlélete, gondolatvilága, haza és szülőföld iránti szeretete és erkölcsi ítélete szólal meg. Megnyilvánulási formája: egyszerű, bölcs, tömör, tréfás, ironikus, szép ritmusú adatok. Ezt igazolja 29 fejezetben, témakörökre osztva az 1600 magyar közmondás az Albatrosz könyvkiadó sorozatában.

A kiadvány elsősorban fiataloknak készült. Megértését elősegíti a közmondásokhoz csatolt „szójegyzék“, amelynek magyarazatai megfejtik a ma már ritkábban előforduló és részben elavult szavakat, kifejezéseket, ezek napjainkban csak közmondásokban és szólásokban bukkanhatnak fel.

A közmondás mint „az idő és a tapasztalat gyermeke“ jó útitárs, tanít, nevel és önképzésre serkent. Ez a maradandó értéke Balogh József közmondás-gyűjteményének.

Rezi Elek

SEMĂNĂTORUL CREȘTIN

Revista Bisericii Unitariene din R. S. România

Anul 83

Nr. 2

1977

CLUJ-NAPOCA

CUPRINSUL

STUDII

Dr. István Juhász Centenarul independenței de Stat a României	79
Dr. Imre Mikó	86
Dr. János Erdő A pornit din liniștita stradă Petőfi. Date privitoare la bio- grafia lui Imre Mikó	87
Dr. Lajos Kovács „A rămas neclintit, ca și cum ar fi văzut pe Cel ce este ne- văzut“	89
Dr. László Barabássy Înaintașul nostru	92
Justinian	94
A. Phillip Hewett Principii unitariene	96
István Dobai Suveniruri despre Ferenc Balázs	101
Géza Fóris Date din istoria parohiei unitariene Pipea	103
Gyula Péterffy Beethoven	108
Dr. József Nagy Indicatoare spre Lambaréné	113
Bálint Sándor Cimitirul unitarian din Colțești	118
	145

LUCRĂRI OMILETICE

Ferenc Fazakas	
Iisus în lumina credinței noastre unitariene	120
Sámuel Márton	
Moștenirea lui Mózsá Berde	125
András Pataki	
Lacrimă și zîmbet	126
Dénes Jakab	
Chemare creștină	130
Ákos Kiss	
Misiunea noastră	132
VIAȚA BISERICESCĂ	135
ȘTIRI BISERICESTI	140
RECENZII	143

Colectivul de redacție — Editors

Președintele și redactor responsabil: P.S.S. dr Lajos Kovács, membrii: dr. János Erdő (redactor responsabil adjunct), dr. Árpád Szabó, Dezső Szabó (redactori) și Ferenc Sebe.

CHRISTIAN SOWER

Journal of the Unitarian Church in R. S. România

Volume 83

1977

Number 2

CLUJ-NAPOCA

CONTENTS

STUDIES

The Century of the state — independency of Romania, I. Juhász	79
<u>Dr. Imre Mikó</u>	86
He started from the quiet Petőfi Street. Data concerning Imre Mikó's biography, J. Erdő	87
"As if he saw the unseen". L. Kovács	89
He who walked before us, L. Barabássy	92
<u>Justinian</u>	94
Unitarian principles, A. P. Hewett	96
Remembrance of Ferenc Balázs, I. Dobai	101
Data about the history of the Pipea Unitarian congregation, G. Fóris	103
Beethoven, Gy. Péterffy	108
Landmarks toward Lambarene, J. Nagy	113
The Unitarian cemetery from Colțești, B. Sándor	118

SERMONS

Jesus in the light of our Unitarian faith, F. Fazakas	120
The legacy of Mózsza Berde, S. Márton	125
Tear and smile, A. Pataki	126
Christian invitation for competition, D. Jakab	130
Our vocation, Á. Kiss	132
CHURCH LIFE	135
NEWS	140
BOOK REVIEWS	143

Redacție — Editorial Office
3400 Cluj-Napoca, Ddul Lenin nr. 9. R. S. România. Tel.: 146-09

Întreprinderea Poligrafică Cluj 3056/1977
Municipiul Cluj-Napoca

